UNIVERSITÄTS BIBLIOTHEK WUPPERTAL
BERGISCHE UNIVERSITÄT WUPPERTAL

Universitätsbibliothek Wuppertal

Danielis Chamieri Delphinatis Panstratiæ Catholicæ, sive Controversiarvm De Religione Adversvs Pontificios Corpvs.

Tomis quatuor distributum. : cum indicibvs necessariis.

De Sacramentis

Chamier, Daniel

[Frankfurt], 1627

Liber tertius, De sacramentis veteris testamenti

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.
Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

urn:nbn:de:hbz:468-1-926

Visual Library

luntatem illarum scrutatur, & si quis hypocrisin habeat occultatam, reiicit hominem, tanquam veræ militiæ non idoneum, si vero dignum inuenerit, huic libenter confert gratiam. Non dat sancta canibus, sed vbi videt bonam conscientiam, illic salutare dat sigillum illud admirandum. Audin, nec promiscue gratiam, nec promiscue sigillum dari? At hoc ferre non possunt Papistæ. Nos possumus, qui etsi Baptismum promiscue dari confitemur; tamen considerandum diximus ex vsu legitimo, indeque dicendum σφραγῖδα, signaculum.

XXIV. Vnus superest Areopagita; cuius hæc verba, Τὸν δ᾽ οὕτως ἀναγόμενον ἡ θεία μακαριότης εἰς τὴν ἑαυτῆς μετουσίαν εἰσδέχεται, καὶ τοῦ οἰκείου φωτὸς, ὥσπερ τινὸς αὐτῷ σημείου μεταδίδωσιν, ἔνθεον ἀποτελοῦσα, καὶ κοινωνὸν τῆς τῶν ἐνθέων ἀποκληρώσεως καὶ ἱερᾶς καταστάξεως· ὧν ἐστι σύμβολον ἱερὸν, ἡ τοῦ ἱεράρχου τῷ προσιόντι δωρουμένη σφραγὶς, καὶ τῶν ἱερέων ἡ σωτηριώδης ἀπογραφὴ τοῖς σωζομένοις αὐτὸν ἐγκαταλέγουσα, *Eum qui ita deducitur, beata diuinitas in communionem sui recipit, eique lumen suum, quasi signum tradit, dum diuino eum numine afflat, sortisque ac ordinis eorum qui diuino numini permoti sunt, participem facit, quæ quidem omnia significat signum Pontificis, quod dat venienti, Sacerdotumque salutaris illa descriptio, quæ & eum annumerat iis, qui salutem consequuntur.* Hic ille locus, plenius tamen descriptus ex versione Perionij.

XXV. In eo explicando laborarunt, Scotus, Durandus, Biel; negantes aptum characteri Papistico probando: Scotus, *Illæ autoritates,* Dionysij & Damasceni, *videntur tantum esse vocales, & non ad intentionem eorum.* Docent non ipsum Baptismum; sed aliquid præcedens designari. Durandus sic expressit, B. *Dionysius, à quo prima traditio characteris nobis aduenit, videtur idem sentire cum eo quod dictum est de charactere;* nimirum esse solam relationem rationis, per quam ex institutione vel pactione diuina deputetur aliquis ad sacras actiones: *Recitat enim quendam ritum qui obseruabatur in primitiua Ecclesia, quando adulti baptizabantur, tunc enim accedenti ad Baptismum hierarcha, id est, Pontifex; & manum imponebat; & signabat eum signo crucis, & præcipiebat eum adscribi inter nomina Christianorum, vt de cætero cum aliis ad diuina admitteretur. Et iste ritus exterior cum Baptismo erat characterizatio sua; nec de alio charactere loquutus est Dionysius.*

XXVI. Sic illi, quos nondum vidi à quoquam refutatos. Sed id pertinet ad ista, *Quæ quidem omnia significat signum Pontificis, quod dat venienti.* Græce, ὧν ἐστι σύμβολον ἱερὸν, ἡ τοῦ ἱεράρχου τῷ προσιόντι δωρουμένη σφραγίς: Vbi nomen σφραγῖδος toto hoc argumento celebre; quod tamen hic non pertinet ad Baptismum, sed repetitur ex secunda parte capitis, in quo mysteriū explicatur; cum rogatus Antistes vt per eum liceat θεοῦ καὶ τῶν θείων τυχεῖν, *Dei, diuinarumq; rerum fieri participē:* ἐπιτίθησιν αὐτοῦ τῇ κεφαλῇ τὴν χεῖρα καὶ σφραγισάμενος ἀπογράψασθαι κελεύει τοῖς ἱερεῦσι τὸν ἄνδρα καὶ τὸν ἀνάδοχον: *Imponit eius capiti manum, & signatum iubet Sacerdotes describere, vna cum susceptore.* Illud inquam, signatum, hic designatur per σφραγῖδα. Itaque σφραγὶς non potuit significare internam illam qualitatem siue animæ impressam, siue facultatibus.

XXVII. Sed nostri Sophistæ, hærent illis duntaxat vocabulis; *lucem suam perinde ac signum aliquod tradit.* Quæ & alio pertinent; & placuerunt, tum propter signum, cum character sit signum, & propter lucem, quam internam esse oporteat. Sic enim interpretor Sophistarum mentem, quam tamen nusquam inuenio ab eis expressam, sed semper nude recitata verba. Verum attendere oportuit, dictum, maiestatem diuinam, ad sui ipsius participationem admittere, & propriam lucem impertiri, οἰκείου φωτὸς μεταδιδόναι. Sicut legimus apud Basilium oratione illa toties laudata: διὰ τὴν βαπτίσματος τῷ θεῷ οἰκειοῦται ὁ προσαγόμενος: καὶ φῶς καθαρὸν καὶ οὐράνιον ταῖς τῶν προσιόντων ψυχαῖς διὰ τῆς εἰς τὴν τριάδα πίστεως ἀναλάμπει. *Per Baptisma admittitur à Deo tanquam proprius, is qui deducitur, lumenque purum ac cæleste mentibus accedentium per fidem in Trinitatem affulget.* Vnde consequens esset, characterem esse ipsam Deitatis participationem, lucisque diuinæ. Quod absurdum in charactere indelebili; id est, deferendo ad inferos, mediosque gehennæ cruciatus; vbi quænam Dei esse potest participatio? At certe lux nulla; ipsis fatentibus Papistis, qui contra in eo statu nihil nisi tenebras exteriores describunt, & bene.

FINIS LIBRI SECVNDI.

LIBER TERTIVS.

De SACRAMENTIS VETERIS TESTAMENTI.

Caput Primum.

DE VI ET EFFICACIA SACRAMENTORVM.

DE Sacramentis pertinentibus ad Vetus Testamentum, deq; eorum efficacia disputant animose Papistæ. Vetustiores Scholastici in 4. Sent. dist. 1. Biel q. 3. de Palude 6. de Rubione 3. Durandus 5. de Orbellis 3. Item Thomas par 3, q. 62 art. 6. Recentiores. Lindanus Panopliæ lib. 4 c. 2. Tiletanus Defensionis Tridentinæ p. 2. in Canonem 2. de Sacramentis. Polygranus in assertionibus, c. de aliis Sacramentis. Archangelus Rubeus in 1. dist. 4 Lorichius in Fortalitio, c de Sacramentis, hæresi 3. Horantius Locorum lib. 7. c. 2 Bellarminus de Sacramentis, lib. 2. c. 12. & seqq. Gre. de Valentia tomo 4. in Thomam, disp. 3. q 3. p. 3. & q. 6. p. 1. Suares de Sacramentis, disp. 6. sect 2. & disp. 10. Vasques in 2.2. dispu. 183. & 184. Dominicus Soto in 4. Senteut. dist. 1. q 3. art. 6. & dist. 2. q. 1. art 4. Cotonus Institutionis lib. 3. c. 39. Bailius in Catechismo tract. 3. quæst. 1.

Cat. R. de sacr.

II. Catholici: Petrus Martyr Locorum Communium classis 4. c. 7. para. 7. Caluinus Institutionis lib 4. c. 14. sect. 21. ac sequen. VVolfang. Musculus in Locis Communibus, de signis Sacramentalibus c. 8. Beza in Cyclope ad obiectionem 3. in 4. argum. Heshusii, & parte 2. Quæstionum & Responsionum, n. 69. & seqq. Polanus Syntagmatis lib. 6. c. 51. parte extrema. Valentinus Hellopœus de tota re Sacramentaria, tract. 1. c. 10. Ioan. Iacob. Grynæus Thesibus de vtriusq; Testamenti Sacramentis. Andreas Riuetus Catholici Orthodoxi tract. 5. q. 1. Chemnitius Examinis part. 2. ad Canonem 2. sessionis Tridentinæ 7.

III. Verba hæc sunt Canonis Tridentini, *Si quis dixerit, ea ipsa nouæ legis Sacramenta, à Sacramentis antiquæ legis nō differre, nisi quia ceremoniæ sunt aliæ, & alii ritus externi: anathema sit.* Breuius, & obscurius, inquit Bellarminus, ego etiam, stolidius. Nam quos damnat? forte Anabaptistas: commune odium Dei atq; hominū, quorum tamen Tridentinis Prælatis minima cura fuit, quia Lutheri longe maior, & Caluini, & similium, quos in hoc capite, vel solos insectantur, quodcunque hodie Papistarum est disputaturientium. Et tamen Lutheri, Caluini nihil damnatur hoc canone. Vt omnino necesse sit fateri, vel stolidissime conceptum canonem, non attingentem ea quæ nunc damnantur à Papistis, vel Papistas hodie furiose damnare, quæ ne attingere quidem Concilium ausum sit.

IV. Catholici docent conuenire Sacramenta vetera cum nouis, omnibus iis capitib. quæ sunt de Sacramenti natura, sed multis tamen differre; atque adeo tanto eis præcellere nouo; quanto Testament. ipsum Nouum, præstet Veteri. In quo non habent quod nobis succenseant Papistæ, ij saltem, quib. persuasum συνωνύμως vtraq; dici Sacramenta, in quorum numero nihil causæ esse putem, quominus Tridentinos illos Patres ponamus, etsi nominatim de eo nihil decretum voluerint, eam forte ob causam, quam alias notauimus, vt neutri suorum Scholasticor. parti præiudiciū facerent, ne libere nugari liceret. Veruntamen in capitum enumeratione huius, siue conuenientiæ, siue differentiæ certum est à nobis Papistas discedere.

V. Enimuero Sacramenta considerantur vel in signis vel in rebus. In signis manifesta tum diuersitas est, tum etiam præcellentia. Notat Bellarmin. vtrinq; concedi; primum, alios ritus esse externos: quod docent ipsi sensus. Secundo olim plura fuisse, nunc pauciora Sacramenta, quanquā pauciorum numerum Papistæ conati sint augere, & vix abstinuerunt, quominus extenderent in infinitum, nisi quod nomine abstinent, nam reapse, plurima sunt, quibus ex traditione haud dissimilem vim tribuant. Tertio; nūc esse faciliora; olim duriora: quanquam in sua Sacramentali pœnitentia, quanto faciliores sint Papistæ non video, certe nunquam Iudæis laudata fuit carnificina Pontificiarum pœnitentiarum, siue satisfactionum. Quarto, nobiliora esse noua, ratione autoris, vtpote à Christo ipso immediate instituta, cum vetera ita fuerint à Deo, vt tamen per Mosen, quæ prærogatiua est totius Noui Testamenti; quam vrget Paulus 1. ad Hebræos, & secundo. Quinto, Vetera illa fuisse ad tempus; id est, ad vsq; priorem aduentum Messiæ: at noua, peruentura ad finem mundi, cum secundo Messias ostensurus est gloriā suam.

VI. Addit sextum Bellarminus; de quo tamen non prorsus conuenit, quanquam ille asserat, fuisse vetera, nouorum figuras. Nos potius ἀντίτυπα: quo sensu Petr. arcam dixit esse Baptismi ἀντίτυπον: non quomodo apud Patres sæpe audimus panem & vinum esse ἀντίτυπα corporis & sanguinis Christi: id est, in eum finem instituta, vt sint imagines rerum proxime significatarum, sed eo quod tū arca, tum Baptism. essent eiusdem rei signa; nimirum salutis per Christum collatæ in Ecclesiam, qua ratione videlicet apud Græcos grammaticos ἀντίστοιχα sunt elementa, quorum idem sit sonus; quanquam tempus diuersum. Non credimus institutam fuisse Circuncisionem vt significaret Baptisma nostrum, quo sensu solent figuræ nominari, sed vt eandem gratiam designaret cum Baptismo; id est, remissionem peccatorum. Itaque non putamus hoc vllū caput esse; quo noua Sacramenta præstent veteribus.

VII. Nunc, quū Sacramenta consideranda sunt in altera sui parte, i. e. rebus significatis, distinguimus rem ipsam, à modo rei. Rem pronuntiamus vtrinq; eandem esse. Caluin. in Antidoto illius Canonis Tridentini, *Quando Sacramentorum vtriusq; Testamenti idem est autor, eædem promissiones, eadem veritas, & idem in Christo complementum, merito dicimus, externis signis inter se differre, in illis autem rebus, quas cōmemoraui, vel summatim in re ipsa conuenire. Sunt enim doctrinæ appendices, atqui doctrinæ eadem substantia. Sequitur ergo, id quoq; in Sacramenta competere.* Idem in Instit. § 20. *In eundem, in quem nūc nostra intendunt, scopum, & vetera illa spectarunt, nēpe vt ad Christum dirigerent, & pene manu deducerent, aut ipsum potius, ceu imagines repræsentarent, ac cognoscendum proferrent.* Summa est vtrorūq; Sacramentor. alteram illam partem, quæ solet nominari, Res Sacramentorum; haud aliam esse, quam Christum ipsum, beneficiaque ab eo in homines saluandos deriuata.

VIII. Veruntamen modum rei differre. Primo enim vetera Christū promissum cum adhuc exspectaretur, adumbrasse: noua, iam præstitum & exhibitum testari, quæ verba sunt Caluini, eodem loco. Et sect. 22. *Quin vberior*

vberior etiam Spiritus gratia hic se proferat, si tempus cum tempore compares, non dubium est. Nam id ad regni Christi gloriam pertinet. Hinc iam geminum colligas priuilegium: quod vtrumque expressum in Antidoto, *Neque tamen interea negamus, quin vberior sub Christi regno percipiatur gratia. Atque ideo solemus duplicem notare differentiam: quòd Sacramenta nostra non procul Christum, tanquam absentem indicent, sed quasi digito ostendant exhibitum. Deinde, quòd pro ampliore reuelationis modo sit etiam gratiæ communicatio vberior.*

IX. Itaque planè mentitur Bailius; Caluinum lib. 4. Institut. c. 14. § 23. negare vllum esse discrimen inter Sacramenta vetera & noua. Magnum testimonium Iesuiticæ impudentiæ; quam nulla cohibeat propria religio; non etiam alienus aut metus aut pudor. Sed & Gregorius de Valentia calumniatur, qui nos contendere, per Sacramenta veteris legis, non secùs atque per nostra, fuisse collatam atque exhibitam gratiam hominibus: neque nostra magis quàm illa conferre.

X. Papistis ista discrimina non sufficiunt. Eugenius quartus in Synodo Florentina & Decreto de vnione Armenorum, sic scripsit, *Noua legis septem sunt Sacramenta, videlicet Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Extrema vnctio, Ordo, & Matrimonium. Quæ multum à Sacramentis differunt antiquæ legis. Illa enim non causabant gratiam, sed eam solùm per passionem Christi dandam esse figurabant; hæc verò nostra, & continent gratiam, & ipsam dignè suscipientibus conferunt.* Quæ verba admodum præcisa; latiùs exponuntur deinceps.

XI. Primùm, protestatur Bellarminus non esse hanc mentem, Veteres non habuisse gratiam Dei ex merito Christi: aut habuisse sine vllo organo, siue medio applicante Christi merita: sed tantùm id discriminis esse in Sacramentis, quòd alia conferant, alia significauerint tantùm. Porrò, potuisse Patres gratiam, etsi non per Sacramenta, tamen habere per fidem. Videtur ergo concedere Patribus sub lege eandem fuisse gratiam collatam, quæ sub Euangelio conferitur: at non per Sacramenta vetera; sed duntaxat per fidem. In quo non est nulla difficultas.

XII. Etenim primò, sic legimus in Catechismo ad Parochos, *Ex iis, quæ de priori Sacramentorum effectu, gratia scilicet iustificante, demonstrata sunt, illud etiam planè constat, excellentiorem & præstantiorem vim Sacramentis nouæ legis inesse, quàm olim veteris legis Sacramenta habuerunt, quæ cum infirma essent, egenaq; elementa, inquinatos sanctificabant ad emundationem carnis, non animæ. Quare, vt signa tantùm earum rerum, quæ mysteriis nostris efficienda essent, instituta sunt.* Hæc verò duriora, quàm vt videantur posse Bellarmini verbis molliri. Nam profectò si ea gratia, quam vetera Sacramenta tantùm significabant, erat efficienda nostris Sacramentis; ergo non efficiebatur tunc, quum non erant nostra Sacramenta. Si non efficiebatur; ergo neque cuiquam tribuebatur, neque per Sacramenta, neque per fidem. Nam vt dicas, efficiendam quidem nostris Sacramentis, sed tamen effectam fuisse olim aliter, durum est, aut certè periculosè ambiguum; & inconsideratè dictum.

XIII. Secundò, nondum exprimit Bellarminus, vtrùm hæc gratia, quã fatemur collatam per fidem; nihil attinuerit ad Sacramenta; an contrà. Hoc est, vtrùm collata fuerit in Sacramentis acceptis, per fidem eius qui acciperet, an verò sic per fidem solam; vt ea quidem ratione Sacramenta essent merè per accidens, vt cùm aranei, muscæque adsunt altari cùm adoratur, tanquam mera accidentia & fortuita. Viderit Bellarminus.

XIV. Ast alij distinctius. En tibi Gregorium de Valentia, *Orthodoxi doctores constanter asseuerant Sacramenta nouæ legis differre maximè à Sacramentis veteris legis, secundùm efficaciam & virtutem: non ob eam rem solùm, quòd vberior in his, quàm in illis gratia conferatur: sed quòd gratia ipsa omnino per hæc nostra Sacramenta tanquam per causas tribuatur; cùm olim in lege veteri non propriè per Sacramenta, sed in vsu duntaxat Sacramentorum virtute fidei in Christum futurum, cuius illa Sacramenta protestationes erant, gratia tribueretur.* Sic ille: Sacramentis tantam vim saltem concedens, quanta erat olim coloribus in Circo; non quidem conferentibus ad victoriam, magis quàm Veneri donatæ à virgine pupæ: sed tamen vsurpatis ad eum vsum, vt iis vestiti aurigæ currerent, currendo forte fortuna vincerent.

XV. Denique Suares distinctissimè, & assumptis vsitatis Scholæ vocibus, *Dico primo, in illis Sacramentis veteris legis nullam fuisse datam gratiam ex opere operato. Dico secundo, homines iustos vtentes illis sacrificiis vel Sacramentis de condigno illis actibus meruisse coram Deo gratiæ augmentum.* Archangelus Rubeus, *Tertia sequitur opinio, quæ communis est, & vndequaque vera; quod iustificabant quoad opus operans per modum meriti, non quoad opus operatum per modum Sacramenti: cùm essent tantùm signa, & non causa gratiæ.*

XVI. Sic Sophistæ laborant in fingendo, refingendo statu quæstionis; an dissimulando potiùs? quasi cùm nictant oculi ad radios Solis. Enimuero neutrum à nobis conceditur, aut Sacramenta noua conferre gratiam ex opere operato, quod libro præced. confectum est: aut Sacramenta vetera contulisse ex opere operãtis, id est, ex merito condigno vsurpantis: nam meritũ condignum suo fuit loco exsibilatum, tom. 3. lib. 14. Nos sinceriùs memores Sacramenta olim à nobis designata signa efficacia, in suo vsu legitimo; ita vt non exiliter significent gratiam; sed exhibeant Sacramentali efficacia, quæ descripta libro præcedente: nunc addimus idem genus efficacitatis veteribus adfuisse, quod nunc nouis: id est, realiter fuisse Patribus in lege per Sacramenta exhibitam gratiam, ex ipsius institutionis vi: quæ nihil habeat aut operis operati, aut operis operantis: sed duntaxat assistentem diuinæ potestatis efficaciam: eodem prorsus modo, qui Sacramentis nouis est assignatus.

XVII. Cui nostræ assertioni, negatiuam opponimus illam longè minùs artificiosam non postremorum Sophistarum: vt Thomæ: cui quæstio ponitur. *Vtrum Sacramenta veteris legis gratiam causarent:* & negatur. Neque alitei Durando, Biel, Dominico Soto, aliis. A qua negatione illud est Caluini §. 23. *Scholasticum illud dogma, quo tam longum discrimen inter veteris ac nouæ legis Sacramenta notatur, perinde ac si illa non aliud quam Dei gratiam adumbrarint, hæc verò præsentem conferant, penitus explodendum est.*

CAP. II.

De typis Baptismi & Eucharistiæ.

I. CAtholicæ sententiæ argumenta hæc erunt. Primum ex prior. ad Cor. 10. *Nolim vos ignorare fratres, Patres nostros omnes sub illa nube fuisse, & omnes per mare transisse, & omnes in Mose baptizatos esse nube & mari. Et omnes eandem escam spiritualem edisse. Et omnes eundem potum spiritualem bibisse. Bibebant enim ex sequente spirituali Petra: Petra verò erat Christus.* Hæc Paulus, duobus Noui Testamenti Sacramentis Baptismo, & Sanctæ Cœnæ, comparans typos veteres bis binos. Illi videlicet nubem, & mare; Isti verò manna, & aquam ex Petra, Comparationisque obiectum notans, participationem rei significatæ; vtrinque eiusdem. Breuiter, Israëlitas in mari & nube fuisse baptizatos, in manna & aqua ex rupe, edisse bibisseque eandem nobiscum escam, potumque spiritualem. Inde manifestum argumentum. Baptismus est Sacramentum remissionis peccatorum non tantùm significandæ, sed etiam sacramentaliter conferendæ: At nubes & mare Israëlitis fuerunt Baptismus, Ergo nubes & mare, fuerunt Israëlitis Sacramentum remissionis peccatorum, non solùm significandæ, sed etiam conferendæ sacramentaliter. Eucharistia, est communio corporis & sanguinis Christi: At manna & aqua ex rupe, fuerunt Israëlitis Euchatistia: Ergo manna & aqua ex rupe fuerunt Israëlitis communio corporis & sanguinis Christi. Non potest ergo negari Sacramenta Veteribus fuisse, quod ad rem attinet, paria nouis.

II. Argumentum impugnat prolixè Bellarminus; & primùm generaliter, deinde per partes. Prius: Caluinum & Chemnitium secum apertissimè pugnare. Repugnantiæ duo esse capita. Vnum; hæc apud Iudæos fuisse Sacramenta, & quidem iustificantia. Quæ tamen ab iisdem negentur Sacramenta fuisse. Nam Caluinum quidem definisse, Sacramenta de quibus agatur, esse ceremonias ordinarias: non verò aliquid quod semel aut iterum sit factum. §. 19. Chemnitium verò posuisse in definitione Sacramenti, vt sit ceremonia quæ duret, quandiu religio ipsa. Atqui constare tales non fuisse aquam de petra, & transitum maris: quæ nec ceremoniæ fuerint, nec nisi ad breue tempus.

III. Respondeo primùm; nihil hæc ad rem. Nam contradictio, quæcunque tandem est, non obstat, quominus ea sit mens Pauli. Præterea; non esse tantam contradictionem, vt non facilè concilianda esset; si scirent Iesuitæ cum bonis bene agere. Negatum esse Sacramenta, vllo sensu? Falsum. Nam agnoscit Caluinus Sacramenta alia ordinaria, alia extraordinaria. Ipse te locus docere poterat, quem citasti Bellarmine, ex §. 19. *Verum, præsentis instituti est, de his Sacramentis peculiariter disserere, quæ Dominus ordinaria esse voluit in Ecclesia sua:* Nam hæc pendent à præced. §. *Sacramenti nomen, vt de eius ratione hactenus disseruimus, omnia generaliter signa complectitur, quæ vnquam hominibus mandauit Deus, vt certiores securosq; de promissionum suarum veritate redderet. Ea verò in rebus naturalibus nonnunquam extare voluit, nonnunquam in miraculis exhibuit* Ergo Caluinus ista à Paulo recensita, nunquam negauit esse Sacramenta: sed tantùm ab ordinariis segregauit. Porrò, quis prohibuit ab extraordinariis legitimum fieri argumentum? Nam quæ vis illis erat, inerat, non quia extra ordinem erant; sed quia Sacramenta: quibus additum Verbum, non potest carere suo effectu.

IV. Alterum repugnantiæ caput. Caluinum hoc loco dicere, ita esse paria Sacramenta vetera nostris, vt nulla prærogatiuæ particula nostris relinquatur: & tamen §. 22. nostra esse excellentiora, eo quòd vberiorem gratiam conferant.

V. At tu calumniaris, Sophista: & quidem apertè posita fronte. Caluinum recole, *Vt apta esset comparatio, oportuit ostendere nihil esse inæqualitatis inter nos & ipsos, in iis bonis quibus falso gloriari nos vetabat. Ergo primùm in Sacramentis pares nobis fecit: nec vllam prærogatiuæ particulam nobis relinquit, quæ animos ad spem impunitatis facere queat.* Viden, primò in bonis, dictum, id est in ipsa re? Potest autem discrimen nihilominus esse in modo rei. Deinde audin, nullam prærogatiuæ particulam, quæ animos ad impunitatem faciat? Id notat, si res fuisset impar, in promptu exceptionem fuisse futuram; perisse Israëlitas, non participes beneficiorum, quorum nobis Sacramenta sunt. At hæc exceptio nulla: si re parient Vetera & Noua. Potuit ergo ita loqui vir Sanctus, vt tamen non obliuisceretur discriminis, quod notarat, haud multo antè in modo rei. Sed Bellarmino opus erat calumniari.

XI. Ad partes argumenti transeo, vnam Baptismi, alteram Eucharistiæ. Priorem intactam video: nec à quoquam attentatam, nedum infirmatam. Et sanè ea est rei euidentia, vt insanum se traducat, qui neget. Itaque consentiunt interpretes. Salmero; *Erat autem columna nubis, quæ Israelitas protegebat ab æstu Solis in deserto, & cursum eorum dirigebat simul: & columna ignis per noctem; quæ illis Baptismi, & confirmantis Spiritus Sancti instar fuerunt.* Quanquam hoc de columna ignis à seipso Iesuita addidit. Iustinianus in paraphrasi, *Eodemque ductu Mosis, nube illa ac mari veluti quodam typico Baptismo fuisse lustratos: nam aqua quidem Baptismi materiam: nubis verò columna Spiritum Sanctum indicabat: qui, dum corpus vnda abluitur, animam expiat.* In explanatione, *In ipso rubri maris transitu, veluti Baptismo expiati.* Caietanus, *Scribitur ibidem, quod per transito mari timuit populus Dominum, qui prius murmurauerat: & credidit Domino & Moysi seruo eius: & consequenter cecinerunt canticum Domino. Hoc est enim baptizatos, hoc est ablutos fuisse omnes in Moyse, confortante eos & in nube tuente eos, & in mari præbente se eis pro muro à dextris, & à sinistris, submergente autem Ægyptios. Ex his enim abluti sunt à diffidentia diuina protectionis.* Thomas, *Et omnes in Moyse, id est, in ducatu Moysi, baptizati sunt in nube & in mari, id est, per visa signa purgati ab ignorantia; vel à vitiis per fidem, scilicet submersis Ægyptiis, Exodi decimo quarto. Timuit populus Dominum, & crediderunt Domino, & seruo suo Moysi. Vel baptizati sunt, id est, signum Baptismi receperunt. Nam Baptismus constat ex aqua & Spiritu. Nubes autem symbolum erat Spiritus, mare verò aqua, vt dicit Damascenus.* Anselmus, *Baptizati sunt in nube & in mari, quia submersis hostibus suis erepti sunt à morte, quod nobis præstat Baptismus: & purgati sunt à peccatis prioribus, vt vltra non imputarentur illis: & mundati ab ignorantia Dei, quæ premebat omnes gentes, vt idonei forent accipere diuinam legem. Baptizati sunt, signum*

Baptiſmi acceperunt, quod tantundem valuit eis credentibus, quantum valet nobis ipſe Baptiſmus. Auguſtinus in Ioann. tract. 45. *Mare rubrum ſignificat Baptiſmum. Moyſes ductor per mare rubrum ſignificat Chriſtum: populus tranſiens ſignificat fideles, mors Ægyptiorum ſignificat abolitionem peccatorum. In ſignis diuerſis eadem fides.*

VII. Nimirum vehementiſſima fuit nominum ἐναλλαγή. Patres baptizati fuerunt. Neceſſe, vel ſigni, vel ſignificationis gratia. At non ſigni: neque eadem ceremonia. Non verum, inquam, aut nube aut mari lota patrum corpora: quemadmodum noſtra, vnde Baptiſmo nomen. Ergo ſignificationis. Atqui hæc ſignorum Sacramentalium efficacia: hæc inquam, res Sacramentalis. Quis ergo neget à Paulo dici ſub aliis ſignis Sacramentalibus eaſdem res olim oblatas, quas poſtmodum in Euangelio? An minimè collatas? Multis concedo, quos negat Paulus placuiſſe Deo: ſed omnibus, nego: Atqui ne in Baptiſmo quidem omnibus, certum.

VIII. Supereſt pars altera: in qua negant manna & fluenta ex rupe comparari Euchariſtiæ, ſiue æquari: ſed populum populo, Iſraelem Eccleſiæ, vt ſenſus ſit omnes Iſraelitas ediſſe idem manna, bibiſſe eandem aquam: quomodo Chriſtianos eundem panem, idem poculum: non tamen omnes illos placuiſſe Deo. Hactenus ergo ſimilitudinem eſſe, quatenus idem cibus, idem potus fuit ſuis omnibus vtrinque in commune inſtitutus.

IX. Sed nos contrà, Pauli mentem ſic concipimus: Omnes Iſraelitas comediſſe eandem eſcam, bibiſſe eundem potum, in ſuis typis: quam edant, quem bibant Chriſtiani in ſuis Sacramentis. Et probamus neceſſariis argumentis: quorum hoc eſto primum, ſumptum à priori parte. Nam Paulus haud aliter Baptiſmum comparat nubi & mari: quàm Euchariſtiam mannæ, aquæque ex petra. Cùm igitur ſit oſtenſum in illa comparatione rem eandem ſignificatam eſſe fundamentum comparandi: neceſſe eſt, & in hac idem concedi. Hoc autem argumentum eſt aduerſariis diſſimulatum: an quia deſperatum?

X. Alterum. Eſus Chriſti, & potus Chriſti, res eſt Sacramenti Euchariſtiæ: At eſus mannæ, & potus aquæ fuit eſus & potus Chriſti: Ergo eſus mannæ, & potus aquæ fuit res Euchariſtiæ. Maior non eſt dubia. Minor patet ex verbis Pauli: quæ diſertè dicunt *manna eſum ſpiritualem; potum ſpiritualem.* Et rationem addunt, *Bibebant enim ex ſequente ſpirituali Petra: Petra autem erat Chriſtus.* Fuit ergo cibus potúſque ſpiritualis; propter Chriſtum: quia ſcilicet in Sacramentis non attenditur, quid ſint, ſed quid ſignificent. Porrò Chriſtus, non aliter cibus potúſque quàm ſpiritualiter: ne in Cœna quidem.

XI. Bellarminus explicat Spiritualem cibum, potumque, non propter effectum, ſed propter cauſam & ſignificationem. Et tamen ſignificationem, nec verbulo quidem explicat: totus occupatus in cauſa. Non rectè, nam & nos ſignificationem admittimus, veramque cauſam dicimus, eius appellationis: eandem porrò eſſe effectum Sacramentorum: itaque idem eſſe, cibum, potumque dici ſpiritualem propter ſignificationem: & dici propter effectum.

XII. Sed cauſam ille ſic interpretatur: quia vtrumque productum erat per miraculum, opera Angelorum: teſtibus Chryſoſtomo, & Theophylacto. Atque inde Pſalm. 78 manna dici panem Angelorum: non quòd eo veſcerentur Angeli, ſed quia feciſſent. Præterea, ipſam aquam ſpiritualem vocari: ſed Petram, eius aquæ cauſſam. Huius totius interpretationis argumentum illi, ex Ioann. 6. *Patres noſtri manducauerunt manna in deſerto, & mortui ſunt. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* Vnde manifeſtum, non fuiſſe manna panem ſpiritualem, quoad effectum, vt Euchariſtiam.

XIII. Aſt ego obſeruo primum omnium noſtram interpretationem nullo argumento impugnari: ſed aliam tantum opponi, & confirmari. Cùm tamen illud etiam factum oportuerit: ſi ſolidè diſputatum vellet. Dico enim nihil obſtare quominus, quæ miraculoſa ſunt, ideoque ſpiritualia, propter cauſam: ſint etiam Sacramenta, & ſpiritualia propter effectum. Et ſic à quibuſdam Sacramenta diſtribui, in naturalia, & miraculoſa.

XIV. Deinde, dici hìc Paulo ſpiritualem cibum & potum propter cauſam, falſum eſt: dicuntur enim propter Chriſtum ſignificatum. Inde dictum, *Petra autem erat Chriſtus:* non, inquam, Chriſtum ex Petra riuum eduxiſſe: ſed ipſam Petram fuiſſe Chriſtum: quod neque aliter dici potuit, quàm ſpiritualiter: neque aliter intelligi, quàm per ſignificationem: qui effectus eſt omnium, ſignorum, typorum, Sacramentorum: Deinde ponderandum, dici cibum ſpiritualem, potum ſpiritualem: non verò manna ſpirituale, aquam ſpiritualem: quoniam re vera; manna quatenus manna, & aqua quatenus aqua, res erant corporales, quomodocunque factæ: ſpirituales autem dictæ duntaxat, quatenus talis cibus, talis potus, id eſt ſpiritualiter: prorſus, qua ratione noſtra ſunt Sacramenta ſpiritualia.

XV. Do teſtes. Chryſoſtomum. Καὶ τοῦτο μὲν τοῦ λουτροῦ σύμβολον. τὰ δὲ μετὰ ταῦτα τῆς ἱερᾶς τραπέζης. Καθάπερ γὰρ σὺ τὸ σῶμα ἐσθίεις τὸ δεσποτικόν, οὕτως ἐκεῖνοι τὸ μάννα. καὶ ὥσπερ σὺ τὸ αἷμα πίνεις, οὕτως ἐκεῖνοι τὸ ὕδωρ ἐκ πέτρας. εἰ γὰρ καὶ αἰσθητὰ ἦν τὰ γινόμενα, ἀλλὰ πνευματικῶς παρείχετο. οὐ κατὰ φύσεως ἀκολουθίαν ἀλλὰ κατὰ δωρεᾶς χάριν, καὶ μετὰ τοῦ σώματος καὶ τὴν ψυχὴν ἔτρεφεν εἰς πίστιν ἐνάγοντα, *Et id quidem eſt lauacri ſymbolum: quæ ſequuntur autem ſacræ menſæ. Quomodo enim tu comedis corpus Domini, ſic illi manna: & quomodo tu bibis ſanguinem, ſic illi aquam è petra. Nam etſi ſenſilia erant quæ fiebant, præbebantur tamen ſpiritualiter: non ex naturæ conſequentia, ſed ex doni gratia; & cum corpore animam quoque nutriebant, ad fidem inducentia.* Theophylactum, *Hæc Paulus ſpiritali quodam differit ſenſu. Nam etſi hæc ſenſibilia erant, haud tamen naturæ conſentanea, ſed Spiritus gratia gerebantur: quæ gratia cum corpore vnà & animas aleret, & ad fidem & credulitatem induceret.*

XVI. Auguſtinum in Pſalm. 77. *Omnes quidem eundem cibum ſpiritalem manducauerunt, & eundem potum ſpiritalem biberunt, id eſt, ſpirituale aliquid ſignificantem.* In Ioann. tract. 26. *Et adiungit: & omnes eundem potum ſpiritalem biberunt. Aliud illi, aliud nos, ſed ſpecie viſibili, quod tamen hoc idem ſignificaret virtute ſpiritali.* Oecumenius, Πνευματικὸν καλεῖ καὶ τὸ βρῶμα καὶ τὸ πόμα ὡς ἂν τοῦ πνεύματος ἄμφω διὰ τοῦ Μωσέως καὶ τὴν ἀπόρρητον αὐτοῦ παρέχοντος δύναμιν, *Spiritualem cibum & potum, vtpote quem vtrumque Spiritus per Moſen, præberet ſecundum ſuam arcanam virtutem.* Anſelmum, *Manna enim & aqua illa dicuntur nunc ſpiritualis cibus & potus: quia non mundi lege, ſed Dei virtute ſine elementorum commixtione ad tempus creati ſunt, habentes in ſe figuram corporis & ſanguinis Domini.* Quæ verba fermè totidem leguntur in Commentarijs Ambroſij, *Hæc dicit ſpiritalia: quia non mundi lege parata ſunt, ſed Dei virtute ſine elementorum commixtione ad tempus creata, habentia in ſe figuram futuri myſterij, quòd nunc ſumimus in commemorationem Chriſti Domini.* Salmeronem, *Dicitur etiam eſca & potus ſpiritalis, quia in ſymbolum & ſignificationem rerum ſpiritalium, quæ nobis exhibitæ ſunt in Nouo Teſtamento per Chriſtum data ſunt.* Sa, *Spiritualem, id eſt, ſpiritualis figuram.*

XVII. Sed Chryſoſtomus, inquit, & Theophylactus, ſpirituale dicunt, propter miraculum per Angelos. Minimè gentium, inquam. Atque adeò mirum Bellarmino hos delectos teſtes, in quibus ne ſyllaba quidem eo accedens. Potuit alios: quà recentes quà veteres. Veteres tamen vtramque explicationem exprimunt. Sic Ambroſium iam iam audiuimus & Anſelmum. Sedulius, *Ideo manna ſpiritualis cibus dicitur, quia ſpiritualiter per Angelos miniſtratum fuit: vt, Panem Angelorum manducauit homo: ſiue quia figurauit ſpiritualia, id eſt, corpus Chriſti: ſimiliter & potus dicitur ſpiritualis.* Haimo Halberſtatenſis, *Manna quod de cœlo, id eſt, de iſto aëre eis datum eſt, & aquam quæ de petra fluxit, dicit ſpiritalia eſſe: vel quia ſpiritaliter intelligenda ſunt: ſignificant enim corpus & ſanguinem Domini, quod modò conſecratur & percipitur in Eccleſia: vel quia non mundana lege, & conſuetudine parata ſunt, ſed virtute Dei ſine commixtione elementorum, aquæ videlicet & farinæ.* Lyranus, *Dicitur ſpiritualis, quia non virtute naturæ, ſed diuinæ potentiæ fuit data: & quia fuit figura Sacramenti Euchariſtiæ, quod ſpiritualiter nutrit.* Lombardus, *Dicit ſpiritualia, quia non natura, non mundi lege, ſed Dei virtute parata ſunt, ſine elementorum commixtione: habentia in ſe figuram futuri myſterij, quod nos ſumimus in memoriam Chriſti.* Neque aliter Salmero, *Vocat ſpiritalem eſcam & ſpiritalem potionem, cùm tamen eſſet temporalis & viſibilis, quia occulta & arcana Spiritus Sancti virtute data ſunt.* Et pòſt, *Dicitur etiam eſca & potus ſpiritalis, quia in ſymbolum, & ſignificationem rerum ſpiritualium, quæ nobis exhibitæ ſunt in Nouo Teſtamento per Chriſtum data ſunt.*

XVIII. Solus, quem viderim, diſtraxit Thomas, *Vocat autem eam ſpiritalem, cùm eſſet corporalis: ſed quia miraculosè fuit data.* Iuſtinianus, vtramque probat: ſed præfert miraculoſam, *Neque enim inficiandum eſt ſpiritualem eſcam vocari manna, propter ſignificationem. Simpliciùs tamen crediderim vocari ſpiritualem eſcam, & potum, quia diuina vi, neque ſine miraculo, vtrumque ſubitò populo fuerit exhibitum.* Quanquam in paraphraſi alteram ſolam exhibuiſſet, *Id eſt, illud manna cœlitus miſſum, quod præter externam ſpeciem, quam præferebat, cibum verè cœleſtem ac diuinum ſignificabat, quem nos Chriſti beneficio percipimus.*

XIX. Quid ergo? Nempe noſtra potior aſſertio eſt. Primò enim conſtat veram eſſe: cui omnes teſtimonium reddant: etiam, qui ex aduerſariorum grege. Nam quid tum, ſi vnus Thomas aut oblitus eſt; aut omiſit conſulto? Deinde; quia ſola vtuntur magni nominis Chryſoſtomus, Theophylactus, Auguſtinus, Oecumenius. Sed & Sa: omnes ſanè præponderantes vni Thomæ. Tertiò, quia non is vſus eſt, appellari ſpiritualia, quæcunque miraculoſa; eam ob cauſam, quòd miraculoſa. Quartò, quia nihil ad mentem Apoſtoli: cui cùm ad manum eſſent infinita miracula, æquè ſpiritualia; tamen hæc ſola delegerit; & quidem comparanda nouis Sacramentis. Vnde apparet miraculo nullam vim eſſe. Quandoquidem à nouis Sacramentis eadem concluſio deducatur, in quibus tamen nihil eſt miraculi. Denique Petram ſpiritualem Paulus explicat, quia eſſet Chriſtus: quo vel vnico argumento plenè conſtat, quid haberet in mente, cùm ſpiritualem diceret. Quid iuuat aliena anquirere? quid aliunde coniicere, cùm præſens demonſtratio eſt?

XX. Scio legi in Pſalmis *panem Angelorum* in editione Græca, & vulgata Latina. Cùm Hebraicè ſit אבירים fortuitum. Sed ita eſto tamen. At cur tam præcisè Bellarminus miniſterium Angelorum viget? Atqui non eſt neceſſe: nam aliæ rationes multæ enumerantur à Lorino, tum ipſo illo loco, tum in 16. Sapient. Et tamen quorſum iſta? Neque enim conſtat eam rationem fuiſſe Paulo, vt vocaret ſpiritualem cibum: aut obſtat quominus hæc noſtra ratio ſit potior. Denique panis Angelorum non ſignificat cibum ſpiritualem.

XXI. Non ipſa vocatur aqua ſpiritualis: ſed Petra. At hoc mendacium eſt. Nam Paulus diſertè vtrumque; &, *Eundem potum ſpiritualem biberunt:* &, *ex ſequente ſpirituali petra.* Viden potum ſpiritualem? Atqui petra non erat potus: ſed aqua ex petra: Ergo aqua ſpiritualis. Oecumenius: πνευματικὸν καλεῖ τὸ βρῶμα καὶ τὸ πόμα, *Spiritualem vocat cibum, & potum.* Anſelmus, *Manna & aqua illa dicuntur nunc ſpiritualis cibus & potus.* Halberſtatenſis, *Mannam de cœlo, & aquam quæ de petra fluxit, dixit ſpiritualia eſſe.* Et verò, quod additum de Petra: eum habet finem, vt analogiam indicet. Nimirum ſic exiſſe de Petra aquam, vt de latere Chriſti percuſſo ſanguinem. Theodoretus, *Imitata eſt petra latus Domini: fluenta enim præter ſpem eis ſcaturierunt.*

XXII. Sed obiicit; Patres manna manducaſſe, & eſſe mortuos: Ergo non fuiſſe ſpiritualem eſcam, quoad effectum. Sed hæc conſequentia negatur. Nam mors Patrum, vel corporalis fuit, vel ſpiritualis. Si corporalis: manifeſtum eſt non valere argumentum; quia neque Sacramenta Noui Teſtamenti eſſent ſpiritualia: quæ non obſtant quin moriamur omnes: quod eſt abſurdum. Neque verò fuit vnquam datus ſpiritualis cibus, vt quenquam ab hac morte liberaret. Sin ſpiritualem mauis: atqui Paulus diſertè ait; Pleroſque non approbatos. Aliquos igitur. Atqui nunquam Sacramenta data vt omnes ſeruarentur: quare ne hæc quidem eſſent ſpiritualia. Chryſoſtomus, ἵνα δείξῃ, ὅτι ὥσπερ ἐκείνοις οὐκ ὤνησε τὸ τοσαύτης ἀπολαῦσαι δωρεᾶς, οὕτως οὐδὲ τούτοις τὸ βαπτίσματος τυχεῖν, καὶ μυστηρίων πνευματικῶν ἀπολαῦσαι, εἰ μὴ μέλλοιεν ἄξιον τῆς χάριτος ἐπιδείκνυσθαι βίον, *Vt oſtendat, quòd ſicut illis non profuit quòd tantum donum ſint aſſequuti: ita nec his quòd conſequuti ſint Baptiſmum, & ſpiritualia perceperint myſteria; niſi ſint oſtenſuri vitam dignam gratia.* Similiter Oecumenius, Anſelmus, alij. Quomodo igitur non obſtat quo minùs ſpiritualia ſint quoad effectum Sacramenta noua, etſi communicantes Deus puniat: ſic neque vetera illa. Auguſtinus in Ioan. tract. 26. *Quare manducarunt & mortui ſunt? Quia quod videbant, credebant, quod non videbant, non intelligebant. Ideo patres veſtri, quia ſimiles eſtis illorum, & infidelium filiorum infideles patres. Nam quantum pertinet, fratres mei, ad*

mortem

mortem istam visibilem & corporalem, nunquid nos non morimur, qui manducamus panem de cœlo descendentem? Sic sunt mortui & illi, quemadmodum & nos sumus morituri, quantum attinet, vt dixi, ad mortem huius corporis visibilem atq; carnalem. Quantum autem pertinet ad illam mortem, de qua terret Dominus, quia mortui sunt patres istorum, manducauit manna & Aaron, manducauit manna & Moyses, manducauit manna & Phinees: manducauerunt ibi multi, qui Domino placuerunt, & mortui non sunt.

XXIII. Præterea Christus cum sic loquitur; manna comparat secum, non cum Eucharistiæ Sacramento. Ea ratio comparandi, necessariò manna considerat, quatenus est manna duntaxat: qua ratione nullam habet, aut habere potest spiritualem efficaciam: ideoque res est merè corporalis. Quomodo etiam in Sacramentis Christianis signa, si opponantur rebus suis, nihil sunt quàm res naturales & caducæ: sicut Origenes in Matth. 15. *Ille cibus, qui sanctificatur per verbum Dei, perq; obsecrationem, iuxta id quod habet materiale in ventrem abit.* Augustinus tract. 26. in Ioann. *Hic est ergo panis de cœlo descendens, vt si quis ex ipso manducauerit non moriatur: sed qui pertinet ad virtutem Sacramenti, non quod pertinet ad visibile Sacramentum.* Sensus est ergo: eos qui manna vsi erant in cibum, mortuos tamen fuisse, etiam morte æterna plerosque: at qui panem Christum ederint nulli omnino morituri sunt. Appositè prorsus ad mentem Iudæorum: qui tunc in manna nihil minus attendebant quàm Sacramentum, Sacramentique rationem: sed duntaxat cibum ventris. *Quod videbant*, aiebat Augustinus, *credebant, quod non videbant, non intelligebant.*

XXIV. Hæc mens fuit Caluini: quam Bellarminus calumniosè peruertit: quasi voluerit Christum dedisse cibum nihilo meliorem, quam re vera manna fuisset: sed tantum quàm fuisset secundum crassam Iudæorum opinionem: quæ verba nulla vnquam fuere Caluini: nunquam vllius cui quid esset in cerebro sani. Poterat parua mutatione verum dicere, non dedisse Christum meliorem cibum, quàm quem manna significarat. Sed maluit rei suæ seruire: astutè, non candidè.

XXV. Instat tamen contra solutionem. Eam Iudæorum opinionem, vel rectam fuisse, vel non. Si rectam: ergo nostram Eucharistiam longè esse meliorem, cùm sit cibus spiritualis. Si non rectam, ergo Dominum approbasse Iudæorum errorem, nec sincerè, imò neque verè loquutum. nempe quia asseruerit ipse, cibum illum fuisse corporalem tantum.

XXVI. Sed hæc est admodum hebes subtilitas. Erronea fuit Iudæorum opinio, non quod crederet manna esse cibum corporeum, quod sanè negari non potest, sed quòd tantùm corporeum, id est, absque vllo vsu spirituali. Itaque prius membrum nihil ad nos. In secundo, quodnam id monstri est: Christum æquè mentitum cum Iudæis? Dixisse, inquam, manna nihil fuisse nisi cibum corporeum? Solus fingere potuit Iesuita, sed non credere Christianus fortasse solus, sed nos certè Christiani. Itaque anathema dicimus Christum mendacibus connumerantes. Nunquam concessuri perinde esse si dicas, qui comederunt manna mortui sunt, & si, manna nihil habuit spirituale. Nam quia Sacramenta, vt verbis vtar Ambrosij, sunt quæ erant, & in aliud commutantur, habent ergo vtrunque, itaque cum sunt cibus spiritualis, non desinunt esse cibus corporalis.

XXVII. Tertium argumentum, quo probamus comparari vetera Sacramenta nouis in rei identitate, est ab argumento Pauli, non profuisse Israëlitis typos suos illos, quominus darent pœnas, ergo neque Christianis sua Sacramenta. Quæ consequentia nulla est, ac proinde non digna Apostolo, nisi res eadem Sacramentalis vtrinque supponatur. Nimirum quia compararentur inæqualia, dissimiliaque, quasi diceres, quia nullus baccalaureus fit doctor, Ergo neque vllus qui doctoratus acceperit insignia. Sic nos argumentum explicamus, quanquam non improbemus formam conceptam à Bellarmino. Apostolum admonere Christianos, ne Sacramentis nimium confiderent, crederéntve sibi omnia salua propter Baptismum & Eucharistiam, nisi perseuerent in bonis operibus, idque prolato exemplo illo veterum.

XXVIII. Bellarminus negat scopum esse, non nimium confidendum Sacramentis, sed non abutendum. Probat, primùm, quia si ille fuisset, assumenda erant exempla Sacramentorum, puta Circuncisionis & Paschatis, non autem eorum, quæ etsi signa sunt, tamen non Sacramenta. Deinde; quia dehortetur ab Idolothytis.

XXIX. Eia verò, non nimium confidendum, sed non abutendum. Acutè. Quasi nimium confidere, esset vti Sacramentis. Atqui nobis persuasissimum varios esse abusus Sacramentorum, & inter omnes hunc vnum, cùm qui negligentes sunt in reliqua tota vita, Sacramentis tamen innituntur, tanquam gratiam conferentibus, quæcunque tandem reliqua sit vita. Atque hoc esse nimium confidere Sacramentis. Porrò Paulum non tractare thesin, vtrùm sit abutendum Sacramentis, sed hypothesin, vtrùm sic abutendum. Testes omnes appello interpretes. Chrysostomum paulo antè recitauimus. Oecumenius. Ταῦτα δὲ φησι, πείθων, ὅτι ὥσπερ ἐκείνους οὐκ ὤνησε τὸ τοσούτων ἀπολαῦσαι δωρεῶν, ἐπειδὴ τὰ παρ' ἑαυτοῖς μὴ ἔχοντο, οὕτω οὐδὲ ὑμᾶς ὠφελήσεται ἡ πίστις καὶ τὸ μυστηρίων ἀπολαῦσαι πνευματικῶν, εἰ μὴ καὶ ἀξίους ἑαυτοὺς ἐπιδείξητε τῆς θεοῦ χάριτος, *Hæc dicit suasurus, sicut illis non profuit tantorum donorum fruitio, quia quæ à seipsis debebant, non conferrent, sic ne istis quidem vsui futuram fidem, spiritualiúmve Sacramentorum vsum, nisi seipsos præberent dignos diuina gratia.*

XXX. Sed isti desertiùs. Lombardus, *Hic exemplo Iudæorum, qui negligentia sua offenderunt, nos solicitos facit; ostendens antiquos per Sacramentorum veterum communicationem, pœnam non euasisse: quasi dicat volenti comprehendere; sic est agendum vt dixi: non enim Baptismus, & cætera Sacramenta sufficiunt, vt quidam putant, sicut nec Iudæis beneficia Dei valuerunt, cùm post peccarent.* Thomas, *Quasi dicat, sic agendum, vt monui. Non enim sufficiunt Sacramenta Ecclesiæ suscepta vobis postea peccantibus, sicut nec Iudæis Dei beneficia, quin postea punirentur.*

XXXI. Quid amplius? Vin tu ipsum audire Caluinum? Anselmum lege, *Hoc namq; exemplum de priori populo ideo proponit, vt in Christianorum populo nullus, in eo solo confidens quòd baptizatus est, & escam ac potum corporis & sanguinis Domini percepit, putet sibi Deum parcere, si peccauerit.* Salmeronem lege, *Tradit etiam Patrum exempla in otio & securitate degentium, in quibus Corinthios ab otio item, & securitate degentes sub Euangelio deterret, & quantum potest dehortatur, docetq; ne de solo Baptismo confidant, quasi propterea debeant impunè tolerari in suis peccatis.* Satin est tibi, Iesuita, testis Iesuita? Adde Gagnæum, *Admonet hoc capite Corinthios Paulus, ne de donis à Deo perceptis efferantur: futurum enim vt per elationem hanc, atque alia peccata, his donis excidant.*

XXXII. Sed erant assumenda Sacramenta, at hæc non sunt Sacramenta. Imò iam Lombardus appellauit Sacramenta vetera. Appellauit Augustinus; tract. 26. in Ioann. *Sacramenta illa fuerunt: in signis diuersa sunt, in re quæ significatur paria sunt.* Quid ergo obloqueris? Sed agam distinctiùs. Sacramenta diximus esse alia ordinaria, alia extra ordinem. Quænam ergo assumenda fuisse dicis? An ordinaria sola? Quis iusserat? Nam à te, ne nescias, nullam sibi Paulus præscribi patitur legem: nemo enim te illi prætorem dederat. Et ille existimauit sibi sufficere extraordinaria, quæ habent, quicquid est de natura Sacramentorum; etiam ordinariorum, excepta sola ordinis circunstantia, quæ eadem temporis est.

XXXIII. Dehortatur Paulus ab idololatria. Ita est sanè. Sed ego Dauus sum non Oedipus; vt tam subtilis argumentationis consequentiæ vim concipiam. *Redit*, inquis, *ad quæstionem de idolothytis, & probat non esse ea comedenda.* Planum hoc est, inquam: sed perge: *Quia nimis turpe sit à mensa Domini transire ad mensam dæmoniorum. Id enim est signum magnæ ingratitudinis in Christum, & magnæ irreuerentiæ erga Sacramenta ipsius.* Non puto. Sed noto posterius istud esse, nouumque argumentum, disparatumque ab hoc quod est præ manibus: quod ipsa textus series ostendit vel cæcis. Quanquam Thomas haud paulò aliter: duas totius capitis partes notans, *Primò*, inquit, *monet abstinere à perpetratione peccatorum similium: secundò specialiter à comestione idolis immolatorum.* Et hanc posteriorem inchoat ab iis verbis, *Propter quod charissimi fugite ab idolorum cultura:* ad quam partem illa pertinent de mensa Domini, & mensa dæmoniorum. Sed tu absolue pensum, *Ad hoc igitur ostendendum profert exempla Iudæorum.* Quódnam hoc inquam? An proximum de mensa Domini & dæmoniorum? Reclamo. Imò reclamat Thomas. Imò reclamat res ipsa. Nam hæc indignitas transeundi ab vna ad alteram, nouum est argumentum; & nullo alio probatum, sed pro manifestissimo positum. Tum autem pertinens ad cauenda idolothyta: cùm hoc nostrum pertineat ad thesin latiorem, de fugiendis peccatis. Sentin quanti sit laboris, Caluinum impugnare? coactus omnia peruertere; ima summis miscere; primis vltima præuertere: denique tuas somniationes ridendas obtrudere? Et quisquam tibi habeat fidem?

XXXIV. Præter hæc argumenta, testes adsunt. Primò Augustinus tract. in Ioan. 26 *Hic est panis qui de cœlo descendit. Hunc panem significauit manna; hunc panem significauit* (an potius significat? vt altare Eucharistiam designet) *altare Dei. Sacramenta illa fuerunt: in signis diuersa sunt, sed in re quæ significatur paria sunt. Apostolum audi. Nolo enim vos*, inquit, *ignorare fratres quia patres nostri omnes sub nube fuerunt & omnes mare transierunt, & omnes per Moysen baptizati sunt in nube, & in mari: & omnes eandem escam spiritalem manducarunt; spiritalem vtique eandem. Nam corporalem alteram: quia illi manna, nos aliud: spiritalem verò, quam nos. Sed patres nostri, non patres illorum: quibus nos similes sumus, non quibus illi similes fuerunt. Et adiungit. Et omnes eundem potum spiritalem biberunt. Aliud illi, aliud nos, sed specie visibili, quod tamen hoc idem significaret virtute spiritali. Quomodo enim eundem potum? Bibebant*, inquit, *de spiritali sequente petra: petra autem erat Christus.* Tract. 45. *Vt scias quòd vna sit fides, audi dicentem: Habentes eundem spiritum fidei, & nos credimus. Sic & alio loco. Nolo enim vos ignorare*: & post recitatum locum, *Mare rubrum significat Baptismum: Moyses ductor per mare rubrum, significat Christum: populus transiens significat fideles: mors Ægyptiorum significat abolitionem peccatorum. In signis diuersis eadem fides. Sic in signis diuersis, quomodo in verbis diuersis: quia verba sonos mutant per tempora, & vtique nihil aliud sunt verba, quàm signa: significando enim verba sunt. Tolle significationem verbo, strepitus inanis est. Significata sunt ergo omnia. Nunquid non eadem credebant, per quos hæc signa ministrabantur: per quos eadem quæ credimus prophetata prænunciabantur. Vtique credebant: sed illi ventura esse, nos autem venisse. Ideo & sic ait, Eundem potum spiritalem biberunt. Spiritalem eundem, nam corporalem non eundem. Quid enim illi bibebant? Bibebant enim de spiritali sequente petra: petra autem erat Christus. Videte ergo; fide manente signa variata. Ibi petra Christus: nobis Christus quod in altari Dei ponitur. Et illi pro magno Sacramento eiusdem Christi, biberunt aquam profluentem de petra: nos quid bibamus, norunt fideles. Si speciem visibilem intendas, aliud est: si intelligibilem significationem, eundem potum spiritalem biberunt.* In Psalm. 77. *Sacramentum regni cælorum velabatur in Veteri Testamento, quod plenitudine temporis reuelaretur in Nouo:* & recitato loco, *Idem itaque in mysterio cibus & potus illorum, qui noster: sed significatione idem, non specie: quia idem ipse Christus illis in petra figuratus, nobis in carne manifestatus est.*

XXXV. Anselmus in 10. prior. ad Cor. Augustinum imitatur, imò describit fermè, *Vel eandem escam corporis Christi, quam nos in pane manducamus, ipsi manducauerunt in manna, & eundem potum sanguinis Christi, quem nos ex calice bibimus, ipsi biberunt ex petra, & ideo spiritualem manducauerunt eandem, quam nos, corporalem verò alteram. Quia visibilem escam spiritualiter intellexerunt, spiritualiter esurierunt, spiritualiter gustauerunt, vt spiritualiter satiarentur. Nam & nos accepimus visibilem cibum. Sed aliud est Sacramentum, aliud vis Sacramenti. Similiter potum spiritualem perceperunt eundem quem & nos, nam corporalem alium. Sed hunc spiritualem potum non vndecunq; bibebant, sed de spiritali petra, id est de Christo. Sicut enim cibus & potus ille fuit spiritualis, simili ratione fuit petra spiritualis, quæ potum manauit spiritualem.* Lombardus, *Et nos hodiè accipimus visibilem cibum, Sed aliud est Sacramentum, aliud virtus Sacramenti. Sacramenta illa fuerunt; Sacramenta sunt & nostra, & vtiq; eiusdem rei. Manna enim Christum significauit. Christus enim est panis qui de cœlo descendit, si quis manducauerit ex hoc panē, non morietur in æternum, sed quod pertinet ad veritatem Sacramenti, non ad visibile Sacramentum, qui manducat intus, non foris, qui manducat corde, non qui premit speciem, scilicet dente. Ideo Apostolus vigilanter, non simpliciter ait, manducauerunt eandem escam, sed addit spiritualem, quia spiritualē eandem manducauerunt, quam & nos. Et tamen aliud illi, aliud nos, sed specie visibili, aliud tamen, quod idem significaret virtute spirituali. Et omnes biberunt potum, vtiq; corporalem & spiritualem, sed spiritualem eundem quem & nos, corporalem verò alteram, id est, aquam, quæ fuit signum sanguinis Christi,*

& idem

& idem credentibus effecit. Spiritualem ergo dicit potum, quem biberunt ipsi, & nos bibimus: quia idem illorum potus & noster significat. Ideoque idem spiritualis potus & cibus noster & illorum: quia idem in mysterio est cibus & potus illorum, qui noster: sed significatione idem, non specie: quia idem Christus illis in petra est figuratus, nobis in carne manifestus, & in altari sub specie panis significatus. In signis vtique diuersis, eadem est fides: sed illi venturum, nos venisse credimus. Ideo non simpliciter ait, eundem potum biberunt, sed addit spiritualem: spiritualem enim eundem biberunt, quem nos, corporalem non eundem. Quid enim biberunt? Bibebant autem de spirituali consequente eos petra. Spirituali, scilicet, qua Christum significabat; & fide idem fuit. Manete ergo in fide (lege, manente ergo fide) *videte signa variata. Ibi enim petra erat Christus: nobis quod in altari Dei ponitur, est Christus, si speciem visibilem attendas, aliud est: si intelligibilem significationem, eundem potum spiritualem biberunt.*

XXXVI. Bellarminus, fingens nullum sibi nominatum præter vnicum Augustinum, primò negat vnquam dicere Sacramenta nostra & vetera esse paria, quoad efficaciam: sed tantum quoad significationem, seu rem significatam. Probat, quia in Psalmum 73. dixerit nostra esse salubriora, & feliciora: lib. 19. contra Faustum c. 13. virtute maiora, vtilitate meliora. Deinde hanc ipsam sententiam contendit non esse necessariò sequendam.

XXXVII. Hoc posterius paulo pòst videro. Sed nunc, concedo parilitatem constitutam in significatione: Verùm distinguo significationem dici vel pro ipsa re significata, vel pro modo significandi. Et addo parilitatem assignandam rei, at non modo. Probatur facilè; primò quia sic solent in Sacramentis considerari hæc duo opposita, signum cui solet Sacramenti nomen propria ratione adsignari, & rem, nempe significatam. Porrò in Eucharistia rem significatam esse Christum, sub ratione esus & potus. At Augustinus, Anselmus, Lombardus, parilitatem constituunt in hac re, in ipso, inquam Christo, sub ea forma. Diserta, *In signis diuersa sunt sed in re quæ significatur paria. Manna Christum significauit: hunc panem significat altare Dei.* Et alia plurima: quæ lector poterit reuocare in memoriam: neque enim res est difficilis.

XXXVIII. Porrò in eo ipso efficacia est: nimirum quia non sit nuda significatio, sed Sacramentalis; vt aliàs diximus; id est, ex sui institutione, non vana: sed tantum ex abusu: quomodo & nostrorum Sacramentorum vana est efficacia, itidem ac veterum. Sed in vsu legitimo, non potest negari efficaciam esse, cùm qui signa accipiunt, iidem rei significatæ fiunt participes. Atqui hoc ipsum habuerunt illa vetera Sacramenta. Patet: quia edere & bibere hanc communionem designent. Sic enim in Eucharistia notatur communio corporis & sanguinis Christi. At hæ phrases vtrinque communes, *Omnes eandem escam spiritalem manducarunt: corporalem alteram; spiritalem verò, quam nos. Eandem escam corporis Christi, quam nos in pane manducamus, ipsi manducauerunt in manna. Spiritualem eandem manducauerunt quam & nos.* Quid ergo iuuat tergiuersari? quid contra stimulos calces. Denique si tam longa efficaciæ differentia, cur essent vtrinque tam communes efficaciæ phrases?

XXXIX. Sed idem dixit Augustinus nostra esse salubriora, feliciora, virtute maiora; vtilitate meliora. Ita est, inquam: & rectè. Sed non tamen re imparia. Potest enim vtrumque consistere: vt & illa vetera fuerint re paria; & hæc noua, sint salubriora, feliciora, maiora, meliora. Nimirum quia etsi res eadem, tamen modus rei diuersus. Ipse Augustinus modum indicauit, *Sacramenta non eadem: quia alia sunt Sacramenta dantia salutem, alia promittentia Saluatorem. Sacramenta Noui Testamenti dant salutem, Sacramenta veteris Testamenti promiserunt Saluatorem.* Hic modus est. Quare? quia qui datur Seruator, & qui promittitur, re non differunt; sic Augustinus in illum Psalmum. Neque aliter contra Faustum, *Si antiqui iusti, qui Sacramentis illis intelligebant venturam prænuntiari reuelationem fidei, ex qua licèt adhuc operta & abscondita, munere tamen pietatis intellecta, etiam tunc ipsi viuebant: si ergo antiqui iusti pro illis nunciationis Sacramentis, & rerum nondum impletarum figuris, omnia dura & horrenda perpeti parati fuerunt, & plerique perpessi sunt: quanto magis nunc pro Baptismo Christi, pro Eucharistia Christi, pro signo Christi, ad omnia perferenda paratior debet esse Christianus, cùm illi fuerint promissiones rerum complendarum; hæc sint indicia completarum?* Et paucis insertis, *Tunc ergo & occultu erat fides, nam eadem credebant, eademque sperabant omnes iusti & sancti, etiam temporum illorum, & promissiua erant illa omnia Sacramenta, omnisque ritus ille suorum, nunc autem reuelata est fides, in qua conclusus erat populus, quando sub lege custodiebatur, & quod fidelibus promittitur in iudicio; iam completum est in exemplo per eum qui legem & prophetas non venit soluere, sed adimplere.*

XL. Sic igitur Augustino nostra sunt Sacramenta potiora; non re, sed modo rei: prout nos etiam distinximus. Sed hæc ipsa Augustini sententia, quid est cur non solida videri potuerit Bellarmino? Hoc enim supererat vt tantum testem, non nobis iret et eptum duntaxat, sed etiam castigaret audaciæ. Audiamus argumenti monumentum. Si per escam spiritalem, intelligatur, spiritaliter intellecta: Ergo soli iusti manducassent: At hoc falsum. Consequentia patet, teste ipso Augustino; consequens affirmante disertè. Assumptum probatur ex Paulo, *Patres nostri omnes eandem escam spiritalem manducarunt*: omnes, id est, tam iusti, quàm mali.

XLI. Respondeo; Primùm non escam spiritaliter intellectam, sed intelligendam, oportuisse dici. Nam Sacramentorum natura, vt diximus sæpiuscule, ab institutione ipsa repetenda, non ab hominum vsu abusúve. Itaque Augustinus dixit, *Si speciem visibilem intendas, aliud est, si intelligibilem significationem, eundem potum spiritalem biberunt.* Item, *Significatione idem, non specie.*

XLII. Secundò, negatur consequentia. Nam etsi spiritualis esca sic fuerit, id est spiritualiter intelligenda; tamen potuit à bonis & malis manducari; etsi ab illis secundùm institutum intellecta; ab istis per abusum non intellecta. Nimirum: quia res spiritalis, ipse erat Christus, nullis nisi bonis perceptus: sed propter Christum ipsa elementa spiritualia, nempe significatione: quia eius causa instituta; nec aliter vsurpanda. Sic rectè Paulus dixit omnes eandem escam spiritualem comedisse: nec Augustinus contradixit.

XLIII. Sic nobis denique ritè probatum est, Sacramenta Sacramentis comparari ex rei parilitate. Sed Bellarminus oppugnat tribus argumentis. Primò: quod ea non essent Sacramenta Iudæorum. Atque hoc se probasse eo quòd non essent ceremoniæ durabiles. Verùm hoc confutatum est paulò antè, cùm suo loco obiiceretur.

XLIV. Secundò. Illa erant communia, inquit, etiam bestiis. Nam bestiæ biberunt aquam scaturientem ex petra: transieruntque mare rubrum: & canes gallinæque ac similia animantia domestica, manna in cibum sumpserunt. Atque id quidem non casu aliquo, aut cuiusquam malitia, quomodo etiam Eucharistiæ signa à bestiis possunt deuorari: sed ex instituto & voluntate Dei: Deus enim aquam eduxit, vt biberent homines, & iumenta.

XLV. Hoc verò vincere est denique: nisi nusquam spes victoriæ. Erant brutis communia: Ergóne non paria nostris. Negatur, ô bone, consequentia. Alioquin, ne nostra quidem Euangelicæ legis Sacramenta, rem habebunt spiritualem, quir, te ipso teste, brutis possunt esse communia. Et sanè nemo non videt posse aqua Baptismi lauari, vel saltem aspergi bruta, de Eucharistiæ pane, vobis ipsis Papistis infinita cautela est, & sæpe frustranea, ne à muribus, ne à canibus surreptus vestram corrumpat superstitionem. Sed casu, inquis, aut malitia. Imò natura, inquam, quia sic aqua, sic panis sunt à natura facta, vt iisdem vsibus seruiant tum hominibus tum brutis. Quam naturam, nemo neget ab institutione diuina.

XLVI. Sed nimirum ita res habet, Sacramenta, esse res naturales, id est, naturas quasdam per se, & seorsim ab aliis, verùm iis naturis vsum esse additum, præter suam primam naturam, à quo vsu spirituales sint. Ab hoc vsu ei naturæ coniuncto, fieri Sacramenta. Nullis itaque Sacramenta esse, nisi quibus is vsus competat. Exempli gratia, arcus cœlestis natura erat, sed postea iussus videri ab hominibus in signum nunquam futuri diluuii. Poterat sanè videri ab omnibus brutis, quibus oculorum inest acies. Omnibúsne igitur signum fœderis? Minimè verò, sed iis tantùm quibus & ipse arcus videri, & in memoriam venire poterat promissio. Prorsus ad eam formam omnia Sacramenta, etsi panis Eucharistiæ possit à quocunque bruto comedi, etiam sanctificatus, tamen nulli bruto Sacramentum est, quia nullum brutum potest eum comedere in commemorationem Christi. Sic in Baptismo cùm sæpe fiat, vt eius aquæ qua corpus abluendum erat, pars quædam in terram decidat, tamen terra non baptizatur. Et omnino horrendum est Papisticum dogma, tam vorari à canibus corpus ipsissimum Christi, quàm à fidelibus.

XLVII. Ad eum modum constanter negamus, etsi ex imperio diuino fuerint elementa mannæ, aquæ ex rupe, maris rubri, nubis, omnibus brutis communia, tamen etiam brutis fuisse Sacramenta, aut etiam esse potuisse, quia alius erat generalis vsus, alius peculiaris & sacer, & his solis hominibus proprius, imò solis fidelibus efficax.

XLVIII. Tertium Bellarmini argumentum. Nulla legitur promissio facta comedenti manna, aut bibenti aquam illam, aut transeunti per mare rubrum. Nostra autem Sacramenta, habent amplissimas promissiones.

XLIX. Rectè, inquam, non legitur. An ergo nulla fuit? Absurdum. Nam si nulla fuit, ergo præter vsum corporalem nihil in eis fuerit. Quod si ponatur, ergo non modò Sacramentorum, sed ne typorum quidem vlla ratio. Et Paulus arguendus mendacij. Quid? non potior erit Apostoli autoritas typos exponentis, vt concludamus additas fuisse signis externis promissiones, etsi alioquin nusquam lectas, quàm Sophistarum subtilitas, vt negauerint typos esse, quia nusquam legerint promissiones? At sanè ego, qui lego in Luca Simonem dictum βυρσέα Actorum nono; audacter dico, à Simone coria fuisse aptata; etsi hoc mihi Lucas nusquam dixerit. Et Melchisedecum credo sæpe sacrificasse; quia Pontificem audio, etsi sacrificium eius nullum legam. Et Damarin frequenter purpuram distraxisse, quia purpurariam audio.

CAP. III.

De Circuncisione.

I. SEcundum Catholicorum argumentum à Circuncisione, quam fuisse Veteribus sub lege proprij nominis Sacramentum, ne ipsi quidem inficias eunt aduersarij, vt restet quærendum, quænam fuerit eius efficacia.

II. Papistæ, pro solita subtilitate, affectatis distinctionibus, abierunt in varias sententias. Quæsiuerunt ergo vtrùm Circuncisio auferret culpam; siue efficax esset ad remissionem peccatorum, deinde vtrùm conferret gratiam. De priore, Suares Disp. 5. art. 3. q. 65. sect. 1. *Secunda sententia est, Circuncisionem institutam fuisse, & datam populo Israelitico in remedium originalis peccati, ita vt remedium legis naturæ, quod de se indifferens erat quoad externam ceremoniam, determinatum fuerit ad ritum Circuncisionis, pro filio & posteris Abrahæ.* Et aliquanto pòst, *Sententiam hanc secuti sunt omnes Scholastici sine vlla opinionum diuersitate.* Soto in 4. dist. 2. q. 1. art. 4. *Conueniunt omnes in illum effectum, quòd in Circuncisione auferretur peccatum originale.* Inde Altenstaig, Circuncisionem definiuit, *Signaculum efficax curationis ab originali permanens in carne, institutum à Deo, determinans Israel à Gentibus.*

III. In altero capite, Durandus q. 7. in dist. 1. 4 *Sciendum est, quòd Magister videtur sentire in litera, quòd Circuncisio licèt culpam auferret, non tamen conferebat gratiam. Tamen in hoc non tenetur communiter.* Prolixiùs Soto ex Thoma, p. 3. q. 70. art. 4. *Dicebat prima opinio, quòd Circuncisio solùm auferebat peccatum, non autem conferebat gratiam. Et hæc videtur fuisse Magistri sententiarum in quarto circa finem primæ distinctionis. Est tamen opinio quæ vt erronea repudiatur, ob idque alij moderatiùs dixerunt, Circuncisionem contulisse gratiam quantùm ad effectum remissionis culpæ, non autem quoad effectus positiuos implendi mandata legis. Sed neque ista positio sustineri valet. Tertij igitur dixerunt, quòd in Circuncisione conferebatur gratia, quantùm ad illum effectum positiuum, qui est, facere amicum, dignumque vita æterna, non autem quantùm ad reprimendam concupiscentiam, quæ impedit impletionem mandatorum. Atque hanc opinionem tenuit D. Thomas, quia nondum rei punctum coniecerat, diligenter tamen considerando, eam postmodum opinionem meritissimò reiecit. His ergo refutatis erroribus ad quæstionem respondet* Thomas *tribus conclusionibus, veram constituendo differentiam inter Circuncisionem & Baptismum, non in re ipsa gratiæ, sed in modo illam conferendi. Prima conclusio-*

clusio, in Circuncisione conferebatur gratia, quoad omnes eius effectus. Salmero libro primo in Epistolas Pauli, p.1. disp.8. constanter disputat Circuncisionem contulisse gratiam ex opere operato.

IV. Sic docebant olim Papistæ. At Bellarminus disputat, non tantùm contra nostros, vt Caluinum, sed etiam ex suis Catholicis, contra eos, qui assererent Circuncisionem iustificasse ex opere operato: vt appareat Iesuitarum ingeniũ; quorũ manus contra omnes. Vnde nunc disputandi necessitas.

V. Prima probatio ab ipsa institutione, repetita ex Genes. c. 17. *Et statuã pactum meum inter me & te, ac semen tuum post te in generationes eorum fœdere perpetuo, vt sim tibi in Deum, & semini tuo post te.* Iterum, *Hoc est autẽ pactum meum, quod obseruabitis inter me & vos, & semẽ tuum post te, vt circuncidatur vobis omnis masculus: & circuncidetis carnem præputij vestri, eritq; in signum fœderis inter me & vos. Et filius octo dierum circuncidetur vobis omnis masculus per generationes vestras.* Paulo pòst, *Et erit pactum meum in carne vestra in fœdus perpetuum. Incircuncisus autem masculus, qui non circuncisus fuerit carnem præputij sui, exscindetur anima illa de populis suis, fœdus meum irritum fecit.* Hactenus Moses institutionem describens Circuncisionis.

VI. Hinc geminum argumentum. Prius in hunc modum. Fœdus Dei cum Abrahamo & delebat peccatum, & conferebat gratiam: At Circuncisio erat fœdus Dei cum Abrahamo: Ergo Circuncisio & delebat peccatum, & conferebat gratiam. Assumptio manifesta ex ipsis institutionis verbis: in qua semel tantum appellatur signum fœderis: quæ propria est enunciatio in omnibus Sacramentis: sed bis rerve dicitur pactum ipsum. Quam quidem in confesso est phrasin esse impropriam: sed tam vsitatam tamen, vt à propria non valde distet; nimirum cùm signis tribuitur nomen rei significatæ. Quæ res prolixiùs in vsum veniet in controversiis de Eucharistia.

VII. Superest maior. Ea facilè probatur, quia id fœdus describitur, vt Deus foret Deus Abrahami, & seminis eius: Omne fœdus, quo fiebat, vt Deus esset Deus Abrahami, & posterorum eius, delebat peccatum, & conferebat gratiam: At hoc fœdus tale erat: Ergo delebat peccatum, & conferebat gratiam. Assumptum patet, ex ipsis verbis Dei ad Mosen. Maior est manifesta: quia phrasis illa denotat amorem Dei. Nam alioquin Deus est omnium hominum Deus. Itaque Carthusianus eo loco sic explicat, *Quatenus ego qui sum omnium Deus iure creationis, & vniuersalis imperij, sim specialiter Deus tuus, & posterorum tuorum fidem tuam sequentium, per specialem prouisionem, pietatem, & gratiam mei circa te & illos, atque per fidem & cultum, quibus à te & illis colar & honorabor.* Chrysostomus in Genesin Homil. 39. τίς ἡ δύναμις τῆς διαθήκης; ὥστε εἶναί σου θεός, φησι, καὶ τοῦ σπέρματός σου μετὰ σέ· τοῦτο γάρ σοι ἔσται τὸ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν, σοί τε καὶ τῷ σπέρματί σου. *Quæ virtus est testamenti? vt sim Deus tuus, inquit, & seminis tui post te. Hoc enim erit tibi, & semini tuo post te summa & caput bonorum.* Non potest autem tantus amor Dei, non inferre remissionem peccatorum: atque adeò ipse amor est gratia Dei.

VIII. Probatur idipsum ex verbis Christi Matth. 22. probantis resurrectionem ab hac solenni formula, *Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob.* Nempe ita vt non sint mortui, sed Deo viuant, quemadmodum addit Lucas c. 20. vt ostenderet æternæ vitæ promissionem eo fœdere contineri. Quod illustratur ex 2. ad Ephesios, vbi describitur Ethnicorum status, quantum ad religionem spectabat. *Eratis*, inquit, *absq; Christo, alieni à pactis proemissionis, spem non habentes, & ἄθεοι, Dei expertes in mundo.* Manifestum est, alienos à repub. Israëlis, & extraneos promissionis, exponi per spem non habentes, & atheos.

IX. Obsistit Bellarminus. Iis fœderis verbis, neque vitam æternam promitti; neque remissionem peccatorum. Sed tantum, teste Chrysostomo, quandam peculiarem protectionem, qualis debetur populo peculiari. Et arguit primò fuisse eo modo Deum & bonorum, & malorum; modò essent de populo Israël. At si significaretur remissio peccatorum, non fuisset Deus nisi iustorum. Secundò Hæc verba non tam sonant promissionem Dei, quàm obligationem populi. Idem enim esse, *Ero Deus tuus & seminis tui*, ac si dictum, *Non habebitis alium Deum quàm me.* Argumentis etiam nostris respondet. Christum nihil velle aliud, quàm Abrahamum, Isaacum, Iacobum esse: quia scilicet Deus non sit eorum, qui non sint. Probare enim contra Sadducæos, animas esse immortales. Paulum Gentes appellasse sine Deo, non quia carerent Circuncisione, sed vera fide, & notitia Dei.

X. Verùm nimis malignè beneficia Dei restringit, qui nihil nisi temporalem protectionem somniat. Nam certè Abrahamus primus in eo fœdere comprehenditur. Huic autem nihil nisi temporale promissum, quis credat? Imò negat Paulus, qui hanc Circuncisionem ei fuisse signaculum iustitiæ fidei denuntiat. Autor Sermonis de Circuncisione apud Cyprianum, *Hoc cùm octaua die iussum sit celebrari, & nomen Circunciso aptari, intimatum est his qui digni sanctorum commercio censebantur, quòd eorum nomina scriberentur in cœlis, & æternæ beatitudinis, quàm post vitæ huius septimanam octaua consequitur, hæredes fierent & consortes quicunque vitæ innocentia & cœlibatus sanctimonia sese Domino consecrassent.*

XI. Quid habet contra Chrysostomus? Protectionem sanè, audio, πολλὴν κηδεμονίαν, πολλὴν πρόνοιαν. Quis dixit vnquam nullam esse Dei curam, nullam prouidentiam circa eos quibus confert gratiam? Imò Chrysostomus ipse statim hoc fœdere contineri τὸ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν, *summam & caput bonorum*, tum semini, tum verò ipsi Abrahamo. Atqui c. 15. Genes. se illi promittit futurum & clypeum & mercedem magnam. In quæ verba Pererius, *Cùm suprema merces hominis sit cœlestis beatitudo: ea verò consistat in clara & æterna Dei visione, ac fruitione, verè Deus ipse dicitur esse merces hominis.* Carthusianus, non tantum protectorem explicat, *contra hostes visibiles & inuisibiles, vt vel ad mortale peccatum induci non poteris, vel si inductus fueris, tamen finaliter non peribis.* Sed etiam, *Merces illa magna nimis, non poterat esse temporale, aut exterius bonum duntaxat, cum illud non sit sufficiens præmium operis virtuosi: sed beatifica Deitatis fruitio, quæ est incomparabile bonum, & quodammodo infinitum.* Quare si his quæ tractamus verbis verè putauit Chrysostomus contineri summam bonorum Abrahami, omnino necesse est, plus multo habuisse in animo, quàm tenuem illam populi protectionem, quam suggessit Bellarminus.

XII. Nam quòd Deum notat æquè futurum fuisse Deum bonorum & malorum; falsum esse docuit Paulus, quum negauit omnes natos ex Abrahamo fuisse filios Abrahami, ad Rom. 9. Deinde non videt acutissimus Sophista posse idem incommodum obiici Baptismo; cuius tamen efficaciam non negat comprehendere & remissionem peccatorum, & gratiæ collationẽ. Nam certè non omnium baptizatorum atq; Deus est: quod satis docet Paulus 10. prior. ad Cor. Certè, si non omnes baptizati non æquè placeant Deo: nec tamen Baptismi desinit effectus esse gratia: nihil obstat, quominus idem de Circuncisione verum sit, etiam si in circuncisis sint quidam, sint multi alieni à gratia Dei.

XIII. Verba fœderis continere obligationem populi, potiùs quàm promissionem Dei apertissimè falsum. Nam fœdus vtrumque comprehendit, & vt Deus sit Israëlitis Deus, & Israëlitæ sint populus Dei. Et ita solet nominari in Scripturis fœdus Dei; cùm Deus ipse, quasi obligat se hominibus. Sic Genes. 9. *Statuo pactum meum vobiscum, & cum omni semine vestro post vos.* Et tamen promittebatur futurum, ne exscinderetur omnis caro per diluuium. Neque hoc loco aliter acceptum ab iis, qui protectionem nominarunt: qui summam bonorum. Non ab ipso Deo Exodi 6. *Statui pactum meum cum eis, quòd darem eis terram Chanaan*, Non à Mose Deut. 4. *Non derelinquet te, nec disperdet te, neq; obliuiscetur pacti Patrum tuorum, de quo iurauit illis* Et 7. *Custodiet Iehoua Deus tuus tibi pactum, & misericordiam de qua iurauit patribus tuis.*

XIV. Tum autem, etsi propriè significarent obligationem populi, vt non haberet alium Deum: tamen hanc ipsam remissionem eo ipso complecterentur. Nam Basilius c. 1. lib. 1. de Baptismo, ὁ μὴ λαβὼν τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτημάτων, καὶ καθαρισθεὶς ἀπὸ τούτων ἐν τῷ αἵματι τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δουλεύων δὲ τῷ διαβόλῳ, καὶ κρατούμενος ὑπὸ τῆς ἐνοικούσης αὐτῷ ἁμαρτίας, ἀδυνάτως ἔχει δουλεῦσαι τῷ κυρίῳ, τοῦ ἀπαραβάτου ἀπόφασιν δεδωκότος, ἐν τῷ εἰπεῖν, ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν, δοῦλός ἐστι τῆς ἁμαρτίας. *Qui peccatorum remissionem nondum accepit, neq; dum ab illis per sanguinem Domini nostri Iesu Christi purgatus est, sed adhuc diabolo seruit, & ab inhabitante se peccato captiuus detinetur; prorsus neq; seruire Domino, qui illud constanti sententia asseruit dicens, Qui facit peccatum seruus est peccati.*

XV. Omnino verum est, Christo fuisse probandum, Abrahamum, Isaacum, Iacobum subsistere post mortem. Sed quo id argumento probet: hoc verò nos attendendum putamus. Nempe quòd eorum Deus, esset etiã mortuorum. Chrysostomus. οὐχὶ τῶν οὐκ ὄντων, φησι, καὶ καθάπαξ ἀφανισθέντων, καὶ οὐκ ἔτι ἀναστησομένων. οὐ γὰρ εἶπεν, ἤμην· ἀλλ', εἰμὶ, τῶν ὄντων καὶ τῶν ζώντων; *Non, inquit, non existentium, & eorum qui prorsus è medio sublati sunt, nec vnquam restituendi. Non enim dixit, eram: sed sum; eorum scilicet, qui sunt & viuunt.* Habet ergo Caluinus quod volebat: habemus nos quod quærimus: nempe fœdus illud, *Ero Deus tuus & seminis tui post te*: Id est fœdus Circuncisione sancitum, pertinere, non ad hanc vitam solam, sed vlterius etiam ad vitam cælestem. Ferum audi in eum locum, *Dei erga nos misericordiam & dignationem ostendit, qui non erubescit se Deum nostrum vocare. Et Deus quidem omnium est: sed tamen specialiter, Deum se nominat eorum, quibus benefacit, fouet, defendit, saluat, ac quasi curam eorum gerit.*

XVI. Paulum non propterea atheos dicere quòd carerent Circuncisione, quis dixerat, vt contradicendum putaret Bellarminus? An sic voluit, cum nihil haberet, tamen non tacere? At Caluinus hoc volebat, Gentes simul fuisse exsortes fœderis, & atheos. Atqui hoc significatur eorum ab æterna salute alienatio; ergo per oppositum, quòd Iudæi pacti participes, & Circuncisionis; non huius tantùm vitæ spem fuisse, sed vltra eam.

XVII. Atque hactenus prius argumentum ab institutione: nunc alterum, à seuera addita comminatione, eum qui non fuerit circuncisus, abscindendum à populo Israëlitico. Hoc argumento neminem vsum obseruaui nostrorum. Sed placuit Augustino libri de Ciuitate 17. c. 27. Placuit & Bedæ, cuius verba descripsit Pererius commentariis in hunc locum. *Quod donum* scilicet remissionem peccatorum, *per huiusmodi Circuncisionem eo tempore ministrari, eidem gratiæ legisq; latori Deo complacuit. Qui enim nunc dicit, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto non potest introire in regnum Dei; ipse tunc dicebat, Masculus cuius præputij caro circuncisa non fuerit, peribit anima illa de populo suo, quia pactum meum irritum fecit.* Ea verò videtur mihi quidem non nihili: sed paulò aliter explicatum. Quod videro post oppositas Bellarmini rationes excussas. Refutat enim Augustinum Bellarminus: & quidem firmatum consensu, vt diximus, omnium Scholasticorum. Quod obseruandum; in eo qui se antiquitatis profitetur admiratorem, & traditionis constantissimum amatorem. Vnde coniicias facilè ingenium viri.

XVIII. Contendit ergo Bellarminus, ea verba, *Peribit anima illa*, intelligenda non de infantibus, sed adultis solis: & sensum esse, Masculus Hebræus qui noluit circuncidi, aut filium suum circuncidere, peribit de populo suo, quia inobediens fuerit præcepto à me dato de Circuncisione. Vnde non magis sequi; Circuncisionem iustificare, quàm quodcunque legis præceptum, cùm millies Deus minetur mortem non seruantibus præcepta: Augustinum verò deceptum ab interpretatione Græca; quæ legit, *Et incircuncisus masculus, cuius non circuncidetur caro præputij in die octauo, peribit anima illa de populo suo*: cùm tamen non sit pars illa, de octauo die, vel in Hebræo codice, vel in Chaldaica paraphrasi, vel in Latina editione.

XIX. At nos sanè fatemur in editione Græca fuisse illa paucula verba addita: quod non oportuit. Atque vtinam sophistis perpetuum hoc studium esset, retinendi puritatem textus primarij: quem illi, cùm libet, obstinatè oppugnant, certè postponunt interdum Græcæ: semper Latinæ editioni. Negamus tamen ex eo quicquam perire de vi argumenti. Non enim esse Scripturam luxandam; distrahendúmve eius contextum, vt scopas dissolutas. Certè manifestum est sanciri vsum Circuncisionis; qui vsus is erat propriè, vt celebraretur octauo die natiuitatis. Nam quæ in adultis fiebat, in Abrahamo, in Ismaele, in seruis, extraordinaria erat. Itaque oportuit hunc vsum, vtrumque sanè; sed certè præcipuè ordinarium, propriumque contineri in sanciendo. Nam quæ alioqui ratio legis esset?

XX. Ita sensit Suares sect. 1. disp. 5. art. 3. q. 61. *Seclusa etiam illa particula*, inquit, *verba Scripturæ indefinita sunt, & æquiualent vniuersali loquutioni: non ergo possunt liberè ad solos adultos coarctari.* Et paulo pòst, *Præterea proximè dictum erat, infans octo dierum circumcidetur in vobis, eritq; pactum meũ in carne vestra in fœdus sempiternum: statim verò subditur, Masculus cuius præputij caro circumcisa non fuerit: Ergo nisi sit magna æquiuocatio in*

verbis

verbis, idem masculus periturus dicitur, si non circuncidatur, qui præceptus erat circuncidi: Hic autem erat infans octo dierum: Ergo de illo, & non tantum de adulto sermo est in prædictis verbis. Scilicet egregiam legis rationem dabunt, qui dicant circumciditor omnis masculus, tum adultus, tum infans octo dierum: intereatque non circuncisus adultus: ad infantem verò nulla pars pœnæ pertineto. Quis sanus probet?

XXI. Pugnat tamen argumentis tribus sophista. Primo, ab iis verbis, *Quia pactum meum irritum fecit:* quæ etsi Augustinus exposuerit de pacto facto cum Adamo, tamen luce clarius est, debere exponi de facto cum Abrahamo; & hac ipsa Circuncisionis institutione. Hinc ille concludit peccatum actuale significari; non autem originale, in transgressione huius præcepti de Circuncisione, cuius soli adulti sunt capaces. Secundo, ab illis, *Peribit anima illa de populo suo*, significantibus, non mortem æternam, aut gehennam, sed pœnam al quam temporalem; siue mortem corporalem, siue quandam, quasi excommunicationem. Non enim dictum absolutè peribit: sed additum de populo suo: quæ pœna ponitur passim contra omnes, qui aliquam ceremoniam omisissent. Tertio, ex Exodi 4. cum Mosen Deus occidere voluit, quòd filium suum non circuncidisset. Vbi primò pœna est corporalis: secundò pertinens ad Patrem: alioquin quid profuisset filio tum circuncidi: si pœna pertineret ad non circuncisum octauo die? Præterea textus apertissimus est, *Cumq; esset in diuersorio Moses, occurrit ei Dominus, & volebat occidere eum.* Quem eum? nisi Mosen? Rursus, sequitur, *Tulit ergo Sephora acutissimam petram, & circuncidit præputium filij sui.* Si illud, *voluit occidere eum*, de filio Mosis intelligeretur, dixisset Scriptura, circuncidit præputium eius, non filii sui. Denique dixit Sephora, *Sponsus sanguinum tu mihi es:* id est, iam te sponsum meum amissura eram, nisi te sanguine filij mei redemissem.

XXII. Sed hæc argumenta facile est soluere. Ad primum dico, non posse negari pactum intelligendum de hoc ipso Circuncisionis mandato: & in eo allucinatum esse Augustinum. Sed significari peccatum actuale, transgressi huius mandati, non itidem assentio, cuius soli adulti sint capaces. Dico potius ipsum defectum Circuncisionis designatum. Nimirum, quia hoc ipso, quòd non circuncisa sit caro præputij, violatum sit hoc pactum. Enimverò Hebraicè est את-בריתי הפר: quam phrasin concedo posse reddi *pactum meum irritum fecit*; vt est in editione Latina: & apud Pagninum, reliquosque. Sed nego esse necesse: posse enim reddi, *Pactum meum irritum factum est.* Norunt enim, quicunque Hebraicè norunt, solere sic crebrò. Atque adeò annotatum est ab ipso Bellarmino c.4. part.4. Hebrææ Grammaticæ; *non raro vsurpari tertiam personam verbi actiui in passiua significatione; vt Genes. 16. vocauit puteum, puteum; id est vocatus est puteus, puteus viuentis videntis.* Cui exemplo addi possunt alia plurima: nos quædam indicauimus 1. tomo, libr 13. c.12.

XXIII. Hic autem dico esse necesse, alioquin hiulca futura oratione. Nam proximè: quid proximè dico? Imò in toto illo contextu ne verbum quidem de circuncidente; id est, eo qui præputium alteri, siue infanti siue adulto præcideret: sed semper passiuè de circunciso. Nam illud; *Et circuncidetis carnem præputij vestri*, nullum designat agentem: alioquin oportuisset quemque seipsum circuncidere: sed indefinitè significat legem Israëlitis impositam; vt inter eos esset in vsu Circuncisio. Proximè autem illud לא ימול אשר את-בשר ערלתו, probè redditum, *Cuius præputij caro circuncisa non fuerit:* non item apud Sanctem, aut Iunium, *qui non circunciderit.* Nam etsi fatear sic posse sumi ימול; tamen obseruandum, toto eo contextu capi passiuè: scilicet non à radice נמל; vnde est ונמלתם vt sit in coniugatione Kal: sed à מול, in coniugatione Niphal. Et filius octo dierum ימול לכם *circuncidetur vobis.* המול ימול *circumcidendo circumcidetur natus domi tua.*

XXIV. Turbauit fortasse phrasis ימול את בשר; quæ κατὰ λέξιν non potest reddi, *Circuncisa fuerit caro.* Sed nihil est difficultatis. Respondet enim phrasi Græcæ, quam & vsurparunt Septuaginta, ὃς οὐ περιτμηθήσεται τὴν σάρκα τῆς ἀκροβυστίας αὐτοῦ, *Qui non circuncidetur carnem præputij sui.* Vt alias Ezechiel. decimo וימלא הבית את-הענן *Et repleta est domus nube.* Primi Regum 7. וימלא את-החכמה *Et repletus est sapientia.* Quibus locis eadem omnino phrasis, quæ nunc vsurpatur.

XXV. Iam quis desultorium hoc orationis genus probauerit? *Incircuncisus masculus qui non circuncisus fuerit carnem præputij sui, peribit anima illa de populo suo:* id est, non ipsa illa anima, de qua & proximè, & tota oratione sermo est, quamque oportuit circuncidi: sed alia quædam, quæ debuit circuncidere; quæ tamen neque proximè, neque toto contextu vsquam est? Et quidem contra vsum Mosis. Exod. 12. *Quicunque comederit fermentum, peribit anima illa de Israël.* Et 31. *Qui fecerit in eo opus, peribit anima illa de medio populi sui.* Leuitici decimo nono, *Quia sanctum Domini polluit: & peribit anima illa de populis suis.* Numer. 9. *Si quis mundus est, & in itinere non fuit, & tamen non fecit Phase, exterminabitur anima illa de populis suis.* Et aliàs semper; vt anima illa, designet eum qui proximè descriptus.

XXVI. Peccatum actuale designari, non verò originale, non videtur rectè dici: quia vtrumque complectendum fuit: nam circuncidebantur etiam adulti. Sed hoc videlicet volebat Bellarminus, actuale peccatum sumi, pro eo quod admitteretur actu in omittenda Circuncisione: cuius peccati non essent capaces infantes. Verùm hoc iam satis refutatum. Imò ex eo, quòd non perueniret hoc peccatum ad infantes, concludendum erat; non intelligi peccatum actuale.

XXVII. Facilis sanè sensus: eum periturum, qui non sit circuncisus: quandoquidem pactum illud Circuncisionis factum sit irritum: nempe quo Deus admittebat singulos peccatores, siue tantùm originaliter, siue etiam actualiter in suum populum. Quantum quidem consequentia esse potest à signo ad rem significatam. Nam quid tum, si infantes non neglexerint huius modi pactum? Intelligant saltem Papistæ, qui infantes hodiernos, qui non magis in Baptismum consentire possunt, aut dissentire, quam olim Abrahamitæ in Circuncisionem; adeò seuerè arcent à spe salutis. Nam cur ita puniuntur: vt non similiter potuerint olim puniri Abrahamitæ? Nempe manifesta res est, omnes in damnatione infantes esse: huic damnationi remedium oppositum esse fœdus hac Circuncisione sancitum. Qui hanc Circuncisionem non admittat, eum damnari, eo quòd non habeat; siue suo, siue alieno vitio.

XXVIII. Transeo ad secundum argumentum Bellarmini, illud exterminari, significare non mortem æternam, sed temporalem, siue genus aliquod excommunicationis. Atqui primò, si genus quoddam excommunicationis: ergo non tantùm mortem corporalem, nisi insanum abutatur sophista vocabulo excommunicationis. Præterea etiam Rabbini interpretati sunt de morte æterna. Certè Aben Ezra באם מת הנער ולא נמול אין לו חלק לעולם הבא *Nam si moriatur puer, neq; circuncisus fuerit, non erit ei pars in futuro seculo.* Nec aliter iis intellectum, qui Circuncisionem audiebant remedium aduersus peccatum originis. Biel in 4. dist 1. q.4 art. 2. *Vbicunq; in Scripturis ponitur hoc verbum, delebitur aut peribit de populo suo, denotatur interitus salutis, & mors æterna.*

XXIX. Non dici absolutè peribit, sed peribit de populo suo, quam habeat argumenti vim, dedignatus est indicare Bellarminus. Ego contrà, sic indicari mortem hanc æternam, persuasum habeo. Quia is populus non erat quilibet: sed is cuius se Deum pollicebatur omnipotens: & intra cuius terminos concludebatur hoc pactum. Quare sensus est, illum exterminandum, de populo suo, vt nulla pars esset eius populi, qui pertinebat ad Deum. Quomodo qui excommunicatur in Ecclesia Christiana, Christianis est tanquam Ethnicus, & Publicanus: non ita, vt nihil ad eum redeat incommodi, nisi vt corporaliter separetur, sed etiam, vt corporalem hanc separationem consequatur priuilegiorum omnium, quæ Ecclesiæ sunt propria, æterna priuatio.

XXX. Denuntiari eandem pœnam aliis alias ceremonias omittentibus, non est quòd quisquam neget. Verùm quid inde conficitur? Non enim docuit Bellarminus in iis ceremoniis omittendis, nullum esse peccatum aduersus Deum: ac proinde meritum æternæ damnationis. Nam quid tum, si mortis temporalis pœna esset addita? Atqui Paulus 1. ad Corinthios 10 etsi sciret, illud, cecidisse in deserto, mortem designare corporis, tamen dixit, eosdem non placuisse Deo. Concedo equidem, non omnes, qui temporaliter moriantur etiam in æternum puniri: sed id per accidens fieri manifestum: quia superueniens gratia condonet peccatum: sed profectò ea naturalis consequentia est, vt mors temporalis ostendat meritum ipsius peccati. Itaque Adamo denuntiatum, morte moriturum, id est rediturum in puluerem: etsi ea minima pars fuerit damnationis indictæ. Denique Paulus ad Roman. 6. peccati stipendia mortem dixit.

XXXI. In tertio argumento concedimus non puero, sed Mosi ipsi intentatam fuisse mortem: sed negamus quicquam sequi. Nam quid tum, si pater punitur negligens filij Circuncisionem? Quasi nunquam auditum, Si cæcus cæcum ducat, vtrumq; præcipitandum in foueam. Quasi nō promptū distinguere, & in infante fuisse defectum remedij contra peccatum originis: & in patre peccatum actuale neglecti eius remedij. Sed nihil profuisset filio tum circuncidi, si pœna pertinuisset ad non circuncisum octauo die. Et tamen profuit, inquam, patri, qui non circuncidit octaua die. Cur non poterat infanti? Nam æqua vtrinque vis argumenti. Præterea; quid tum si in vnum ex duobus reis voluerit Deus seueritatem suam exercere? Quanquam non exerceret; sed ostentare potius. Ipse enim exitus fidem facit, non fuisse puniendi decretum, sed emendandi consilium. Vnde nihil iam mirum, & soli patri, & solas temporales ostentatas fuisse minas: quum nec earum capax esset infans: nec æternæ, sint vtiles emendationi.

XXXII. Breuiator Bellarmini Baptista solutionem suam addidit. Etiamsi per Circuncisionem esset liberatio à morte æterna: tamen duobus modis hanc liberationem dici: vno, per iustificationem à peccato mortali, nimirum per gratiæ infusionem: alio per præseruationem siue declinationem à peccato. Posteriore posse dici Circuncisionem liberasse à peccato, in quantum eius obseruatione homines euitarent peccatum inobedientiæ circa præceptum diuinum: priore autem non posse: & de isto controuersiam esse.

XXXIII. Sed nos instamus. Primò, Circuncisionem conferri solitam ante declinationem à peccato; vt patet in pueris: in quibus eam oportet habuisse suum effectum. Quare si liberauit à damnatione, necesse est concedi liberasse per iustificationem. Secundò, si liberasset à damnatione per modum declinationis à peccato: Ergo liberasset tanquam opus iustitiæ: At hoc falsum. Tum quia Apostolus testetur fuisse sigillum iustitiæ fidei, non operum: tum quia verè Iustinus dixit contra Tryphonem: εἰς σημεῖον ἦν δεδομένη, ἀλλ᾽ οὐκ εἰς δικαιοπραξίας ἔργον, *in signum data fuit opus iustitiæ.* Et negat eandem fuisse κα[illegible]δωμα.

XXXIV. Atque hactenus prima nostra probatio: sequitur altera ex Paulo ad Rom 4. *Abraham signum accepit Circuncisionis, σφραγῖδα, sigillum, signaculum iustitiæ fidei.* Facilis ratiocinatio. Omne diuinitus institutum signaculum iustitiæ fidei, est efficax: At Circuncisio fuit diuinitus institutum signaculum iustitiæ fidei: Ergo fuit efficax.

XXXV. In minori perspicua veritas. Nam primum nemo ambigit Circuncisionem esse à Deo institutam: cum non tantùm dicit Paulus ab Abrahamo acceptam: sed etiam apud Mosem Deus profiteatur se dare eam. Esse σημεῖον καὶ σφραγῖδα Paulus disertè monet. Quare superest, vt consideremus, vtrùm maior vera sit; omne signum, & signaculum diuinum esse efficax. Atqui id patet ex iam concessis & ex signi, imò signaculi natura. Etenim signum est, id quod aliquid significat: non autem quod nihil: & hæc significatio est signi efficacia. Quòd ergo signum adhibetur significandæ iustitiæ fidei; oportet ipsam iustitiam fidei significare: hæc si nulla esset, profectò nihil significaret.

XXXVI. Patet fortiùs à nomine σφραγῖδος, signaculi: cuius solet vsus esse non ad significandum tantùm: sed ad confirmandum, & quidem authenticè. Salmero disp. 33. in hanc Epistolam, *Quod volumus testificari tanquam certum ac firmum, solemus signo aut nota aliqua obsignare. Nec ob aliud circuncisus est Abraham, quàm vt Circuncisionem deferret in signum, ac demonstrationem iustitiæ, quo signo, id quod oculis externis spectandum obijciebatur, intus per Spiritum Sanctum fieret, & stabiliretur, ne signa sint vana aut mendacia.* Gregorius de Valentia tom. 4. in Thomam disp. 3. q. 3. p. 1. *Intelligi potest Sacramenta illa vetera contulisse siue exhibuisse gratiam, quatenus fuerunt velut pignora, aut etiam sigilla quædam, quibus est obsignata & firmata apud homines diuina promissio, cuius vi atq; efficacia conferebatur et tunc gratia propter passionem Christi futuram: vt si dicamus, verbi gratia sigillū principis contulisse siue exhibuisse alicui præfecturam vrbis, aut aliud officium: quoniā*

literas,

literas, & sententiam principis obsignauit, virtute cuius officium eiusmodi est collatum. Sed & Catechismus Tridentinus, *Quemadmodum in Veteri Testamento Deus fecerat, vt magni alicuius promissi constantiam signis testificaretur: ita etiam in noua lege Christus Saluator noster cùm nobis peccatorum veniam, cælestem gratiam, Spiritus Sancti communicationem pollicitus est, quadam signa, oculis & sensibus subiecta instituit, quibus eum quasi pignoribus obligatum haberemus, atq; ita fidelem in promissis futurum dubitare nunquam possemus.*

XXXVII. Ex istis quis non videt totam hanc causam iudicari? Nam indicant primùm sic adhiberi à Deo signacula, vt ab hominibus; id est ad similem finem; firmandarum promissionum. Atqui promissionum firmitas ab euentu iudicatur. Si enim fit nihil, non possunt non frustratoriæ promissiones esse. Et si hæ frustratoriæ, profectò iis addita signacula non possunt non irrita esse. Quare si nullum fuit fœderis repræsentatum Israëlitis effectum; necesse est, Circuncisionis signum illusorium dicere. Atqui hoc indignum Deo, nunquam mentiente. Tum autem, sicut in Veteri Testamento, sic in Nouo: Ergo etiam contra, vt in Nouo, sic in veteri signa adhibita sunt firmandis promissionibus. Atqui in Nouo signa efficaciter firmant promissiones: Ergo etiam in Veteri.

XXXVIII. Tam plena, tam certa hæc demonstratio est: cui ego quidem nihil oppositum vidi apud vllum Papistam; exceptis iis, quæ libri præcedentis capite nono, examinata dedimus. Itaque transeo ad tertiam probationem: ductam ab autoritatibus Veterum in nostras partes disertis.

XXXIX. Augustini constans fuit ea sententia, & multis expressa locis. Tertij contra Iulianum c.18. postquam dixisset Isaacum conceptum in peccato, *Ad hoc*, inquit, *respondeſi potes, cur ipse Isaac nisi Baptismatis Christi signo circumcisus die octauo fuisset, perisset anima eius de populo suo. Explica si potes, tanta pœna quo merito plecteretur, nisi ab hac illo Sacramento liberaretur?* Et paulo pòst, *Isaac quantùm ad propria peccata, etiam si ex adulteris nasceretur, innocens natus, quid meruerat, vt anima eius de populo suo periret, nisi Circuncisio subueniret?* De peccato originali, qui liber est contra Pelagium & Cælestium secundus; postquam c.30. asseruisset infantem damnandum non circumcisum: pòst capite proximo, *Vnde ergo*, inquit, *rectè infans illa perditione punitur, nisi quia pertinet ad massam perditionis, & iustè intelligitur ex Adam natus, antiqui debiti obligatione damnatus, nisi inde fuerit non secundùm debitum, sed secundùm gratiam liberatus? Quam gratiam, nisi gratiam Dei per Iesum Christum Dominum nostrum? Quem profecto inter Veterum Sacramenta, etiam ipsa præputij Circuncisio prophetauit.* De nuptiis & concupiscentia lib.2.c.11. *Tunc dissipauit Testamentum Dei, non de hac imperata Circuncisione, sed illud de ligni prohibitione, quando per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt. Et hoc in illo significabatur expiari Circuncisione octaui diei, hoc est Sacramento Mediatoris in carne venturi: quia per eundem fidem venturi in carne Christi, & morituri pro nobis, & tertio die; qui post septimum Sabbathi fuerat futurus octauus, resurrecturi, etiam iusti saluabantur antiqui. Traditus est enim propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Ex quo enim instituta est Circuncisio in populo Dei, quòd erat tunc signaculum iustitiæ fidei, ad significationem* (alij sanctificationem legunt) *purgationis valebat, & paruulis originalis, veterisq; peccati, sicut & Baptismus ex illo valere cœpit ad innouationem hominis, ex quo est institutus.* De Baptismo lib.4.c.24. *Cur ergo ei præceptum est, vt omnem deinceps infantem masculum octauo die circuncideret, qui nondum poterat corde credere, vt ei deputaretur ad iustitiam, nisi quia & ipsum per seipsum Sacramentum multum valebat?*

XL. Autor Hypognostici lib. 5. *Decidit etiam vt flos, fugitq; vt vmbra; nec permanet, atq; in iudicium coram Domino veniet iudicandus. Cui nisi Baptismi gratia per Christum subuenerit, disperiet de populo Christiano: sicut lex periturum dixit paruulum de populo Iudæorum, nisi die circumcisus fuisset octauo. Scriptum est enim, infans, qui octauo die circumcisus non fuerit, disperibit anima illa de populo suo. Dic igitur mihi: à quo facinore Circuncisio paruulos liberat? Aut quare incircuncisi de populo Dei anima peribat, si nihil vnde sanaretur, vel disperiret?* Et pòst, *Narrate ergo si potestis Dei iustitiam, cur disperdat innocentiam incircuncisam, quid ve circuncidi iubet, si nulla donantur Circuncisione delicta.* Prosper ad Demetriadem, inter Epistolas Ambrosij 84. *Nec frustra scriptum est. Nemo mundus à sorde, nec infans cuius vnius diei vita est super terram. Et, quis poterit facere mundum de immundo conceptum semine? nonne tu, qui solus es? Propter quod sicut nunc manet in Ecclesia constitutio Saluatoris dicentis, nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non intrabit in regnum cœlorum: ita sacratissimè erat in lege præcautum, vt natus puer nisi die circuncideretur octauo, exterminaretur anima eius de populo suo, nullum in hæreditate Israel habitura consortium.* Autor de Cardinalibus operibus Christi tractatu de Circuncisione, *Inquirenda est tanti mysterii ratio, quæ Abrahæ specialiter & semini eius tanto pondere mandata est, vt quisquis in illa gente huius signi careret differentia, Ethnicus, non Iudæus reputaretur, & à titulo filiorum Israel abraderetur proscriptus. Hoc cùm octauo die tussum sit celebrari, & nomen Circuncisio aptari, intimatum est his qui digni sanctorum consortio censebantur, quòd eorum nomina scriberentur in cælis & æternæ beatitudinis, quæ post vitæ huius septimanam octauæ consequitur hæredes fierent, & consortes, quicunq; vitæ innocentia & cœlibatus sanctimonia sese Domino consecrassent.*

XLI. Gregorius Moral.4.c.3. *Quisquis regenerationis vnda non soluitur, reatus primi vinculis ligatus tenetur. Quod verò apud nos valet aqua Baptismatis, hoc egit apud veteres, vel pro paruulis sola fides, vel pro maioribus virtus sacrificij, vel pro his qui ex Abrahæ stirpe prodierant, mysterium Circuncisionis.* Et pòst. *Quid ergo quòd in vulua se mortuum fuisse desiderat, & potuisse se quiescere eiusdem mortis beneficiis sperat, dum constat, quòd nequaquam eum requies vitæ susciperet, si à reatu illum originalis culpæ nequaquam diuina cognitionis Sacramenta liberassent?* Bernardus serm.3. de Circuncisione Domini *Inuenta in eo Circuncisione, quam peccatoribus ipse prouiderat, ob purgationem vtiq; delictorum.* Epistola 77. *Quis nesciat & alia præter Baptismum contra originale peccatum remedia antiqui non defuisse temporibus? Abrahæ quidem & semini eius, Circuncisionis Sacramentum in hoc ipsum diuinitus traditum est.* Serm.1 in Cœna Domini, *Quæ est gratia vnde per Baptismum inuestimur? Vtiq; purgatio delictorum. Huius quidem gratiæ Sacramentum priùs erat Circuncisio, vt originalis rubiginem culpæ, quæ manauerat à parentibus primis, cultellus eraderet.* In Assumptione Mariæ serm.2. *Cùm & nunc in Baptismate sola hanc maculam lauet gratia, & sola eam raserit olim petra Circuncisionis.*

CAP. IV.

De Sacrificiis.

I. CAtholicorum argumentum tertium, est à sacrificiis veterum; quibus peccatorum expiationem Scriptura tribuit. Erant enim Iudæis instituta sacrificia, cùm pro peccatis, tùm pro personis varia: quibus addita disertè propitiationis promissio. Leuitici 4. de sacrificio pro synagoga, *Atq; ita expiabit eos Sacerdos, & remittetur eis.* Pro Principe, *Et ita expiabit illum Sacerdos à peccato eius, & remittetur ei.* Pro quolibet priuato, *Atq; ita expiabit eum Sacerdos à peccato suo quod peccauit, & remittetur ei.* Sic c.5. & aliàs sæpe.

II. Eodem sensu sacrificiis tribuitur odor quietis. Genes.8. quum sacrificasset Noë, *Odoratusq; est Iehoua odorem quietis:* siue vt vertit editio Latina, *odorem suauitatis:* Græca, ὀσμὴν εὐωδίας. Exodi 29. *Et incendes super altare in holocaustum, odorem suauissimum in conspectu Domini.* Leuit.1. *Adolebitq; ea Sacerdos super altare in holocaustum & suauem odorem Domino.* Et aliàs sæpe. Quam phrasin Chaldæus paraphrastes reddidit, *suscipere cum placito oblationem.* Pererius in illud Geneseos, *Significat indignationem diuinam, per quã diluuio destructus fuerat orbis terrarum, sacrificio Noe fuisse mitigatam, placatam, & vt ita dicam, quietatã.* Vatablus, *Quasi dicat, quo placatus fuit Deus.*

III. Deniq; Paulus ad Hebr.9. χωρὶς αἱματεκχυσίας οὐ γίνεται ἄφεσις, *Absque sanguinis effusione non fit remissio:* Cum sermo esset de Veterum sacrificiis. Itaq; Iustinianus in paraphrasi, *Omnia ferè in lege illa vetere sanguine lustrabantur, & absq; sanguinis effusione nulla prorsus expiatio rata erat.*

IV. Bellarminus excipit, Sacrificia vetera valuisse ad expiationem peccati, quoad pœnam temporalem, & quoad immunditiam legalem, non quoad culpam, & pœnam gehennæ: nisi quatenus signa quædam erant protestantia fidem in Christum. Id probari tribus argumentis. Primò, quia nulla sacrificia instituta nisi pro peccatis ignorantiæ, præsertim contra ceremonias legis, & circa damnum proximi in rebus externis, & pro periurio ex cupiditate habendi res alienas: non autem pro grauioribus. Quòd si sacrificia non expiarent omnia peccata, sed solùm quædam, sine dubio non expiabant quoad culpam; sed solùm quoad pœnam temporalem, vel immunditiam legalem. Nam Deus nunquam remittit vnum peccatum, quoad culpam, quin remittat omnia. Secundò, quia sacrificia non placebant Deo ex se, sed ex deuotione & obedientia offerentium. Vnde sequitur non valuisse ad expiationem peccati. Nam qui offerri iubebat, vel iustus erat, vel iniustus: si iustus, non egebat remissione peccatorum: si iniustus, nihil valebat eius sacrificium. Tertiò, Ezech.10. cùm de remissione peccatorum agitur, nusquam mentio sacrificiorum. Imò Prophetæ cæteri, & Paulus disertè docent, non posse sacrificiis expiari culpas animorum.

V. En tibi desultoriam Theologiam; Papisticam somniationem. Olim negant remissam culpam, pœnámve æternam; sed tantùm pœnam temporalem: hodie volunt retentam pœnam temporalem; remissam culpam, pœnamque æternam. Proh Dei atque hominum fidem, quis genius est Papistarum? tam sibi dissimilis? tam perplexam Theologiam docens: tam variè Scholasticos excarnificans? tam miseris modis Iesuitas exercens? At nos constantiùs: nunquam remissionem peccatorum nominari, vbi culpa retineatur; vbi pœna æterna exigatur. His autem locis disertè, remitti peccata. Imò disertius, ונסלח לו *& fiet ei propitiatio.*

VI. Atqui de expiata pœna temporali nullum vestigium in tota Scriptura. Quis autem Bellarmino permisit somniare pro arbitrio? Deinde plenissimè refutatur ab experientia: nunquam enim veterum quisquam, quantumvis Deo sacrificans morti fuit exemptus; aut temporalibus calamitatibus, teste Abrahamo, Iacobo, Iobo, aliis. Imò Propheta Psalmo 73. fœlicitatem corporalem impiorum; id est, vel non sacrificantium, vel indignè sacrificantium maiorem describit, quàm fidelium: quod contrà oportuit, si sacrificiorum expiatio non pertineret nisi ad pœnam temporalem.

VII. Nam de immunditia legali quid dicam? Primùm, nulla hæc fuit timenda Abeli, aut Noæ, aut Abrahamo, aut Iobo: quorum tempore nondum lata fuit lex ceremonialis, ad quam refertur quicquid hoc erat immunditiarum. Præterea periurium, læsio proximi, nunquam pertinuit ad hanc immunditiam. Denique generales phrases sunt, Leuit.4. *Anima quæ peccauerit per ignorantiam: & de vniuersis mandatis Domini, quæ præcepit vt non fierent, quippiam fecerit.* Item, *Si peccauerit Princeps, & fecerit vnum è pluribus per ignorantiam quod Domini lege prohibetur.* Item, *Quòd si peccauerit anima per ignorantiam de populo terræ, vt faciat quicquam de his quæ Domini lege prohibentur, atq; delinquat.*

VIII. In primo argumento negatur consequentia. Nam quid tum si ceremonias Deus voluit pro peccatis distinctas esse? Certè non sequitur in iis non esse remissionem eorum peccatorum, quibus quæque assignatæ sunt: sed duntaxat non aliorum. Discant à seipsis Papistæ: qui & in Baptismo quicquam infantibus præter originale; & in reliquis Sacramentis, ipsum negant originale remitti. Concedamus sanè nunquam à Deo remitti vnius peccati culpam, quin etiam aliorum remittat: sed nihil obstare dicimus, quominus distinctæ sint peccatorum remittendorum ceremoniæ, pro arbitrio diuino. Deus enim non tam attendit quid faciat, quàm quid nos doceat, & quomodo: itaque accommodat sese captui nostro, qui distincta confusè non bene assequitur. Tum autem non semper omnium peccatorum simul rei sunt singuli: neque qui furatur, eodem ipso tempore fornicatur. Oportuit autem consuli conscientiis singulorum peccatorum reatu laborantibus.

IX. In secundo, concedo sacrificia non placuisse per se. Nam id commune omnibus ceremoniis tam nouis, quàm veteribus. Vnde Paulo dictum prior. ad Corinth 10. non placere Deo omnes baptizatos, aut participes Eucharistiæ: Imò cap.11. qui ederit panem, & biberit poculum indignè, sibi edere & bibere condemnationem. Et ipsi Papistæ docent Sacramenta non prodesse ponentibus obicem. Quid ergo mirum, si non promiscuè in omni-

bus efficacia erant olim sacrificia? An propterea nunquam efficacia.

X. Mirandum Sophisma. Qui offerebat, vel iustus vel iniustus. Ita est, inquam. Sed iustus vel absolutè; vt nullum commiserit peccatum: vel καθ' ἅ, vt iusti dicuntur in Ecclesia, etiam qui peccant: iam si iustus absolutè, huic fateor non esse necessariam remissionem, vt Christo. Sed eiusmodi nemo præter eum vnicum: & non tantùm remissione, sed ne sacrificio quidem indigebat. Atqui legis diserta verba, *Expiabit eum Sacerdos à peccato eius.* Item, *à peccato suo, quod peccauit.* At si iniustus, ait, nihil valebat sacrificium. Absolutè, concedo: Sed καθ' ἅ, nego. Quis enim ille quæso, qui peccabat per ignorantiam: qui negabat proximo suo depositum? Atqui huius valebant sacrificia: quia propitiabant. Denique similia vide. Qui Eucharistiæ communicat vel iustus vel iniustus: si iustus, non eget remissione peccatorum: si iniustus, non valet ei Eucharistia: nisi ad condemnationem. Ergóne Eucharistiæ nulla efficacia de remittendis peccatis?

XI. Ezechiel. 18. nulla mentio sacrificiorum. Quid tum? Nam ne Circuncisionis quidem: quæ tamen non negatur efficax. Sed si non hîc: ergóne aliàs nusquam? Imò: hoc ipso in Leuitico. In promptu causa est. Apud Ezechielem de remissione ipsa peccatorum sermo est: non de modo, non de mediis siue instrumentis. Itaque non tantùm sacrificia tacentur vetera; sed ne noua quidem Sacramenta commemorantur. Imò post. ad Cor. 5. diserta asseueratio remissionis; de Baptismo autem nec verbum. Nihílne ergo Baptismus pertinet ad remissionem?

XII. Non posse culpas expiari per sacrificia, verum, sed ne pœnas quidem temporales; quas tamen eis prolixè Bellarminus permittit. Verùm, id pertinet ad comparationem signorum, reiúque significatæ: quomodo Petrus negauit Baptismum exteriorem saluare. Concedimus enim Bellarmino, non purgare, nisi quatenus sunt signa quædam protestantia fidem in Christum. Certè enim aliter Sacramenta non sunt: nec purgant, nisi quatenus Sacramenta. Ne nostra quidem aliter, & tamen efficacia.

CAP. V.

Aduersariæ obiectiones ex Veteri Testamento.

I. BEllarminus obiicit primùm ex Veteri Testamento locos, quibus dicitur Deus noluisse sacrificia. Psalmo 40. *Sacrificium & oblationem noluisti: aures autem perfecisti mihi. Holocaustum & pro peccato non postulasti.* Psal. 51. *Si voluisses sacrificium, dedissem: vtiq; holocaustis non delectaberis Sacrificium Dei spiritus contribulatus.* Esaiæ 1. *Quo mihi multitudo victimarum vestrarum? quis quæsiuit hæc de manibus vestru?* Hierem. 11. *Nunquid carnes sanctæ auferent à te malitias tuas, in quibus gloriata es?* Amos 5 *Quòd si obtuleritis mihi holocausta, & munera vestra, non suscipiam; & vota pinguium non respiciam.*

II. Si Deus sacrificia noluit ad iustificandum Iudæos: Ergo nulla sacrificia iustificabant: At verum prius: Ergo posterius. Sic enim placuit formam concipere, non explicatam à Iesuita. Antecedens probat: quia non significauerit Scriptura, Deum ἁπλῶς nolle sacrificia: cùm ea sibi fieri iusserit: sed καθ' ἅ, nempe ad expiandum peccatum. Addit; Si autem sacrificia non iustificabant, multo minùs aliæ ceremoniæ: quæ nullæ habent clariores promissiones de remissione peccatorum.

III. Ast ego moneo ante omnia, locum ex Hieremia peruersissimè esse Latinè expressum, וּבְשַׂר-קֹדֶשׁ יַעַבְרוּ מֵעָלַיִךְ כִּי-רַעְתֵּךְ אַז תַּעֲלֹזִי. Vbi fateor nonnihil esse perplexitatis; sed nihil tamen accedens ad vulgatam. Arias ad verbum, *Et caro sanctuarij transibunt desuper te: quia malitia tua tunc exultasti.* Pagninus, *Et carnes sanctitatis transeunt à te: quia malitia tua exultas.* Certè audax fuit primò neglectus particulæ כִּי; quæ semper inchoat nouum orationis membrum: vnde alterum peccatum, vt construeretur יַעַבְרוּ cum רַעְתֵּךְ quasi dictum, *auferent malitias tuas.* Porrò phrasis Hebraica, *transibunt à te*, significat, deserent te, auferentur à te: nullæ superserunt tibi. Vnde Iunius, *Carnes sanctæ perierunt à te.* Intelligunt autem Pagninus & Munsterus mutata fuisse sacrificia legitima, in idololatriam. Hoc verò, quid ad sacrificiorum inutilitatem?

IV. Ad argumentum dico, Deum noluisse sacrificia ad iustificandum Iudæos, dupliciter dici, vel absolutè & vniuersaliter; vt neq; vnquam, neque vllo modo voluerit Deus vtilia esse ad iustificationem: & hoc sensu conceditur consequentia; sed negatur assumptum: contrà enim probatum c. præced. Alias potuit dici καθ' ἅ, vt noluerit sacrificia quosdam Iudæos iustificare, & sic facta. Atque ita conceditur assumptum, sed negatur consequentia.

V. Et ratio negandi facilis: tum quia id καθ' ἅ discedit ab institutione; secundùm quam disputatur nunc de Sacramentis. Et quia non de omnibus suscipientibus agitur, sed de quibusdam tantùm. Atqui omnibus est Sacramentis commune, vt secundùm quid, inutilia sint. Nam & Papistæ concedunt in ponentibus obicem nihil efficere. Et Paulus non de typis tantùm veteribus, sed etiam de Sacramentis nouis, itidem docet prior. ad Cor. 10.

VI. Porrò sacrificia dicuntur Deo καπνὸν non accepta, duplici consideratione, quæ vtraque semper valuit in omnibus Sacramentis. Prior est, ad quam pertinent illa duorum Psalmorum testimonia: videlicet cùm signa pro rebus accipiuntur: adeò vt iis tanquam propriis, & necessariis iustificationis causis hæreatur. Significat ergo Psalmistes in ipsis sacrificiis, tanquam externis ritibus non consistere veram iustificandi rationem. Atque adeò opponit comparationis alterum membrum, nempe obedientiam; quam Bellarminus non debuit omittere. In priore; *Sacrificium & oblationem noluisti: aures fodisti mihi, holocaustum & sacrificium pro peccato non postulasti, tum dixi: Ecce veni, in volumine libri scriptum est de me, vt facerem voluntatem tuam, Deus mi. Volui, & lex tua in medio viscerum meorum est.* In altero. *Quoniam non vis sacrificium, & dedissem, holocaustum non vis. Sacrificia Dei, spiritus contritus, cor contritum & confractum, Deus, non despicies.*

VII. Itaque Iansenius in paraphrasi, *Sacrificium pacificorum, & oblationem libaminum non per se, nec magnopere requirit. Holocaustum & hostiam pro peccato non magnopere postulasti, nec per se hæc tibi grata sunt.* Et in altero Psalmo, *Si pro expiatione peccatorum meorum, à me exegisses sacrificium aliquod externum, obtulissem sanè illud, verùm, holocaustis non per se delectari, nec adeo tibi placent, vt per ea peccata apud te purgentur, & dimittantur.* Gerardus *Quæ omnia Deus noluit, id est, accepta non habuit, neque probauit per se, siue ratione illarum rerum sed duntaxat, quatenus fiebant ex obedientia erga se, & fide in venturum Mediatorem.*

VIII. Quanquam res testibus non eget. Nam Christus Matth. 9. & 12. proposuit axioma vniuersale, *Misericordiam volo, non sacrificium:* non significans tamen nihil esse sacrificia: sed posthabenda misericordiæ. Maldonatus, *Non negat se sacrificium velle, cum ipse instituerit, sibique iusserit offerri: sed dicit se misericordiam malle, quam sacrificium; id est, sacrificium internum, quam externum. Et si alterutrum defuturum est, malle externũ, quod in carnalibus hostiis, quam internum, qnod in corde consistit deesse sacrificium.* Franciscus Lucas, *Non reprobat locus sacrificia, sed præfert illis, ac proinde & aliis rebus omnibus externis, misericordiam.*

IX. Altera consideratio est ab abusu: nimirum cum qui offerunt sacrificia, ipsi dant interim operam impietati. Et huc pertinent illi ex Prophetis loci. Certe Esaias inuehitur *in gentem peccatricem, populum grauem iniquitate, semen malorum, filios corruptores.* His igitur dicit, *Quo mihi multitudo victimarum.* Sed nota, *vestrarum:* Vt paulo post, *Calendas vestras, & solennitates vestras odio habuit anima mea,* Vbi non tantum ceremoniæ designantur, sed etiam personæ. Optime Basilius, *Inter ea quæ à Principibus audiri debent, & conseruari à populo, est & hoc, quo mihi multitudinem victimarum vestrarum? θυσία ἀσεβῶν βδέλυγμα τῷ κυρίῳ, Siquidẽ victima impiorum, abominatio apud Dominum.* πῶς ἡ διὰ θυσιῶν τῶν εἰς τὸν θεὸν προσαγομένων ἄνευ ἀξιολόγου μετανοίας ἐλπίζει τινὰ λύτρωσιν τῆς ψυχῆς ὑμῶν, *Qua, quaso, fiducia, nixi, per victimas, quas quidem numerose offertis, speratis vos assequuturos vllam redemptionem animarum vestrarum, sine condigna ac rationabili pœnitentia? Non enim in sanguine animalium, non item mactationibus pecorum ara impositis: sed corde contrito propitiatur Deus. Victima enim Deo non ingrata spiritus est contribulatus.* Τὸ αὐτὸ καὶ πρὸς τοὺς εἰς δαπάνας ἀφειδεῖς, μὴ μεταγνοοῦντας ἡ αὐτὰ τῶν ἔργων, ἁρμόσει λέγειν, *Istud autem ipsum conueniet in eos qui ad insumendas expensas profusiores quidem sunt, non autem ipsos iniquæ gestorum pœnitet.*

X. Eadem ratio Amosi. Itaque Dauid Kimchi, כיון שמעשיהם רעים האל יתב מאס אותם הקרבנות, *Deus benedictus respuit eas oblationes propterea quod opera eorum mala essent.* Et manifestum est ex contextu. Nam vniuersa prophetia est aduersus Israelem post institutam idololatriam.

XI. Manifesta iam solutio est. Nam ex primis duobus locis conficitur hoc argumentum. Quæcunq; Sacramenta efficacia sunt: ea placent Deo propter seipsa: At sacrificia vetera, non placebant Deo ipsa propter se: Ergo non erant efficacia. In quo syllogismo vera est minor; sed maior falsa: Nam ne noua quidem Sacramenta placent Deo ipsa propter se. A reliquis duobus ita argumentandum. Nulla Sacramenta efficacia displicent Deo propter abusum: At Sacramenta vetera displicuerunt Deo, propter abusum: Ergo non fuerunt efficacia. Vbi rursus minor vera: maior falsa. Nam ipsa noua displicent Deo propter abusum: & sic semper persuasum Christianis, Baptismum non prodesse extra Ecclesiam sumptum.

CAP. VI.

Argumenta Papistarum ex Nouo Testamento, & Ratione.

I. A Veteri Testamento transit Bellarminus ad Nouum: Primumq; inde locum selegit ex 3 ad Rom. *Quid ergo amplius Iudæo est? aut quæ vtilitas Circumcisionis? Multum quidem per omnem modum. Primum, quia credita sunt illis eloquia Dei.* Hinc concludit. Iudæi circuncisi vno duntaxat præstabant Gentibus, quod habuerint legem Dei & oracula Ergo Circuncisio non iustificabat. Consequentiam firmat: quia si iustificasset: ergo Iudæi præstitissent etiam iustitia. Antecedens probat: quia illud; *Primum*, non sit ordinis, sed præcipuum designet: nec enim Paulus quicquam protulit præterea.

II. Respondeo; in antecedente Iudæos, vel indefinite sumi, vel vniuersaliter. Si vniuersaliter; vt sensus sit, nullos vnquam Iudæos circuncisos alia vlla re præstitisse: falsum dicitur: nam quidam Iudæi eo etiam præstiterunt, quod iustificati fuerint, & propterea circuncisi: quia scilicet ea institutio erat eius Sacramenti. Sin autem indefinite; ridicula consequentia; quæ ab non vniuersali antecedente, vniuersale consequens elicit.

III. Iam in Paulo manifeste peccat, qui dixit negare vllam aliam fuisse prærogatiuam Circuncisionis. Quorsum enim illud πρῶτον μὲν? Etenim, vt fatear non esse ordinis; sed excellentiæ; tamen ineptissimum est etiam propter excellentiam, πρῶτον dicere, quod solitarium est, cuique nihil subiicitur? Itaque Iustinianus in illa ipsa verba. *Cæterum multa, atque eximia numerari posse Iudaicæ gentis priuilegia quis ignorat?* In iis autem multis hanc efficaciam esse, vt scias: statim Iustinianus idem, *Erat olim populus Dei peculiaris. Te, inquit Moses, elegit Dominus Deus tuus, vt sis ei populus peculiaris, de cunctis populis, qui sunt super terram.* Atque hæc ipsa erat efficacia Circuncisionis, vt antea explicatum.

IV. Sed Paulus, ait, nihil aliud enumerat. Imo contradicunt Papistæ. Guillaudus, *Primum, hic ordinem significat sermonis, potius quam præcipue: subiunget enim Paulus multa Iudæorum prærogatiua, vsque ad finem epistolæ, quæ non Iudæorum virtutes, sed Dei dona declarabunt.* Dominicus Soto, *Et ait, primum, quia per totam fere Epistolam, denarrat eorum priuilegia: ob id, dixit multum per omnem modum.* Caietanus, *Quid autem sit hoc multum, & qui sint isti omnes modi inferius narrando prærogatiua Iudæorum (quæ vsq; ad finem epistolæ extenduntur) declarabit. Primum quidem incipit in speciali declarare multum ac modũ. Et aduerbium primũ, ordinem enumerationis significat: subiunget enim multas alias Iudæorũ prærogatiuas.* Mitto reliquos. Thomas, *Deinde cum ait, Multũ quidem; soluit præmissam obiectionẽ, & primo quidẽ, quantũ ad prærogatiuam Iudaismi: secundo, quantum ad vtilitatem Circuncisionis; quarto capite ibi, Quid ergo dicemus.* Falsus est ergo iudicii Bellarminus; qui vniuersaliter neget à Paulo quicquam prærogatiuæ proferri, præter hæc eloquia Dei. Cum tamen isti testes, & Papistæ, dicant, alia non pauca capita numerari. Pudentius negasset hoc loco alia recenseri: Sed inutilius; quia non si hic non recenseantur, propterea nulla sunt.

Quin

Quin etiam non ineptè Thomas quæstionem distinxit geminam: Vnam, *Quid amplius Iudæo est?* & hanc tractari hoc capite: alterã, *aut quæ vtilitas Circuncisionis?* cui explicandæ sit caput quartum. Atqui hoc c.4. disertè asserta hæc efficacia Circuncisionis, quam Bellarminus impugnat.

V. Instat; Paulum præcipuè refutare Iudæos præcellere iustitiâ. Ideo addere, *Quid ergo? præcellimus eos? Nequaquam. Caussati enim sumus, Iudæos omnes & Græcos sub peccato esse*, & his verbis clarissimè docere, Circuncisionem non iustificasse. Non enim dicere nullum fuisse iustum ante Christum: sed non fuisse iustos ex eo, quòd essent circuncisi, verùm ex eo, quòd in Christum venturum crederent. Confirmat; ex eo quod dictum, *Ex operibus legis nõ iustificabitur omnis caro coram illo.* Cùm tamen Circuncisio fuerit opus legis. Et rursus, *An Iudæorum Deus tantùm? nonne & Gentium? Imò & gentium: quoniam vnus est Deus, qui iustificat Circuncisionem ex fide, & præputium & fidem.* Quasi dicat; Deus est omnium Deus: quomodo igitur credibile est, eum dedisse remedium contra peccatũ solis Iudæis? Cui similiter dici potest: an masculorum Deus tantùm? nonne & fœmiarum? Quis ergo credat, Deum dedisse remedium, quod solis masculis prodesset?

VI. Respondetur variè. Primùm, ex Thoma, hæc non pertinere ad disputationem de vtilitate Circumcisionis, quæ inchoatur capite sequenti: sed ad priorem de prærogatiuis Iudæorum. Non sequitur autem, si Iudæi non præcellant Gentes; ideo nullam esse circuncisionis vtilitatem, aut efficaciam. Secundò; non agi de iustificatione; sed de iustitia. Est autem longum inter vtramque discrimen? nam hæc est vita aliena à peccatis: ideoque supponit non peccari. At illa, est condonatio peccatorum; ac proinde supponit peccari. Agi de iustitia, manifestum: quia enumerantur peccata grauissima, qubus erant obnoxij Iudæi. Atqui non sequitur, si Iudæi fuerint egregij peccatores, ideo nullam esse Circuncisionis vim ad iustificandum.

VII. Fateor equidem istos egregios peccatores, non fuisse iustificatos: eatenúsque fuisse illis inutilem Circuncisionem; sed per abusum. Salmero, *Respondet ergo, multum per omnem modum. Iudæum donis, & prærogatiuis præcelluisse Gentibus: sed propter incredulitatem suã nõ fuisse illis donis iustificatos, neq; aliis præstãtiores, sed vniuersos mortales æqualiter fuisse, multis ac magnis peccatis implicitos, imò Iudæos per ingrati animi vitium grauius deliquisse.* Vnde conficitur: primùm, non esse vniuersale enunciatum continens vniuersaliter omnes omnino Iudæos. Nam in ea gente nemo dubitat fuisse multos verè pios, nec ingratos in Deum. Alterum, hanc inutilitatem esse Circuncisioni per accidens; nimirum, ab incredulitate circuncisorum. Vtroque autem modo & Christiana Sacramenta non rarò sunt inutilia: quæ tamen constanter negantur inutilia. Discant inde aduersarii Circuncisionem metiri. Denique falsum loqui Bellarminum, voluisse Paulum iustos fuisse, quòd in Christum venturum crederent, non quòd essent circuncisi. Nam profectò, qui increduli, qui ingrati in Deum, ij non credebant in venturum Christum.

VIII. Enimvero solidum est, operibus legis neminem iustificandum. Nec negandum Circuncisionem esse opus legis. Sed ludit Sophistes παρὰ τὸ συμβεβηκός. Neque enim Circuncisio iustificauit vnquam, quatenus opus legis: alioquin iustificare debuit circuncidentem: & iustificauit tamen circuncisum, cuius non erat opus. Debuit rursus non iustificare infantem, non capacem liberi arbitrij. Nimirum iustificabat tanquam Sacramentum: non tanquam opus: sicut nunc Baptisma.

IX. Contra peccatum esse datum remedium solis Iudæis, verum est, si sacramentale intelligas. Sed hoc Paulus tunc non agebat: verùm de propria & perpetua ratione iustificandi. Vnde fidei diserta mentio. Nam hæc non iustificat sacramentaliter. Hæc autem propria causa, non substitit in Iudæis; quin communis facta gentibus. Nihil autem obstat quominus verum sit; & Deum esse Deum omnium gentium, ac proinde omnibus gentibus proposuisse tandem, communem iustificandi rationem: & tamen peculiariter Deum fuisse Iudæorum; indeque eis assignasse peculiare remedium sacramentale.

X. Masculorum ac fœminarum primò similem rationẽ esse nihil impedit: scilicet, vt maribus solis datum sit signum sacramentale. Nihil rursus quominus & aliam: scilicet hanc ipsam Circuncisionem profuisse fœminis, etiamsi maribus tantùm hærentem: nempe quia signum esset fœderis, quo fœdere promittebat Deus se futurum Deum seminis Abrahamici, quo semine non tantum mares continebantur, sed etiam fœminæ. Itaque etsi dictum, *Circuncidetur omnis masculus*; tamen non dictum, Ero Deus tuus, & seminis tui masculi, sed absolutè, & seminis tui. Simili exemplo, Eucharistia est Sacramentum vnionis cum Christo; à qua non debent infantes arceri, & tamen Eucharistia non est infantibus instituta.

XI. Rursus ex 4. ad Romanos obiicit, Apostolum ex professo probare, Abrahamum non in Circuncisione fuisse, sed in præputio iustificatum; vt inde admoneat Circuncisionem non ideo esse datam, vt iustificaret. Si enim is cui primò data est, non fuit ex ea iustificatus, quantò minus alij ex ea iustificandi erant?

XII. Sed contrà, propositum Apostolo probare Abrahamum non esse ex operibus iustificatum, patet ex ipsis verbis, tam manifestis, vt sit mirum potuisse quenquam aliter concipere. *Nam si Abrahamus*, inquit, *ex operibus iustificatus fuit, habet quod glorietur, at non apud Deum.* Itaque Interpretes, Iustinianus, *Origenes, Oecumenius, Augustinus, confirmare illum docent, quod superiori capite asseruerat, non ex operibus, sed ex fide hominem iustificari. Proposito namq;, vt obseruauit Chrysostomus, exemplo Abrahæ non minus fide quàm operibus clari, illum nequaquam ex operibus, sed ex fide fuisse iustificatum.* Toletus, *Et ea est vera & legitima connexio.* Pererius, *Sententiam & doctrinam suam de iustificatione hominis dudum traditam, illam dico, iustificari hominem per fidem sine operibus, Paulus hoc quarto capite etiam magis confirmat, & illustrat exemplo Abrahæ.* Alios missos facio; Dominicum Soto, Guillaudum, Gagnæum, Lombardum, Carthusianum.

XIII. Atqui hoc posito manifesta solutio est. Nam iustificatio per Circuncisionem, nulla ratione potest dici ex operibus: Quia Circuncisio non est opus, sed signum, siue σφραγὶς, siue, vt nos loquimur, Sacramentum. Propterea Paulus disertè; quid? Non dixit, opus Circuncisionis fecit: sed accepit signum Circuncisionis. Nota, accepit: nimirum ab instituente, imperanteq; Deo; eodemque signante, & obsignante.

XIV. Sed enim fuisse iustificatum, non in Circuncisione, sed in præputio. Intelligo; nimirum, vt ne tanquam à causa efficiente: quam semper oportet, esse priorem suo effecto: sed an propterea non vt à causa morali; & quidem significante? Nam hoc de genere causæ nunc disputatio est: quam nihil obstat esse posteriorem suo effecto; vt aliàs dictum. Sic in Cornelio Centurione Baptismus posterior fuit iustificatione. Augustinus super Leuitic.q.84. *Cornelius, & qui cum eo erant, cùm iam inuisibiliter infuso Sancto Spiritu sanctificati apparerent, baptizati sunt tamen: nec superflua iudicata est visibilis sanctificatio, quam inuisibilis iam præcesserat.* Itidem in Numer. q.33.

XV. Succedunt loci, quibus inutilitas indicatur ceremoniarum Iudaicarum. Prioris ad Cor.7. *Circuncisio nihil est, & præputium nihil est.* Ad Galat.4. *Quomodo iterum conuertimini ad infirma & egena elementa, quibus iterum seruire vultis?* Et 6. *Neq; Circuncisio aliquid valet, neq; præputium, sed noua creatura.* Ad Philip.3. eam iustitiam quæ ex lege, esse detrimentum: & Circuncisionem, concisionem. Ad Colossens.2. Sacramenta vetera, esse vmbras futurorum, corpus autem Christi. Ad Hebræ.7. *Reprobatio fit præcedentis mandati propter infirmitatem, & inutilitatem.* Ad Hebræ.9. Ceremonias veteres fuisse iustitias carnis, & sanctificasse inquinatos solùm ad emundationem carnis. Ad Hebr.10. legem vmbram habuisse, non ipsam imaginem rerum; nec potuisse perfectos facere: aut auferre peccatum, & mundare conscientiam.

XVI. Respondeo, hos locos distinguendos in duos ordines maximè; vt de ceremoniis loquantur veteribus, alij vt iam repudiatis, alij vt adhuc stantibus. Nam post Christi aduentum, Euangelij prædicatio vsum sustulit omnium Mosaicarum ceremoniarum; adeò vt nulli ab eo tempore fuerint vsui. Ab his igitur locis non potest argumentum valere magis quàm si quis cadauer aspiciens, negaret vnquam respirasse. Nostra autem quæstio est, non quid sint, sed quid fuerint Sacramenta vetera.

XVII. In hoc ordine primus ille locus est, ex 7. prior. ad Cor. hortatur enim Paulus eos qui ex Iudæis Christiani fiebant; ne reuocarent præputium; & se non ægrè ferrent circuncisos. *Circuncisus aliquis*, inquit, *vocatus est: ne attrahat præputium. In præputio aliquis vocatus est? ne circũcidatur.* Ex quib. verbis manifestum, legem dari, non veteribus vllis: neque enim dicendum fuisset, ne circunciderentur: quandoquidem in oppositum erat præceptum; sed iis qui tum temporis vocabantur ad Christum. Itaque in præsenti, *Circuncisio nihil est; præputium nihil est*: at non similiter, *Circuncisio nihil fuit*: quæ nostra quæstio est.

XVIII. Ei loco prorsus similis locus 6. ad Galatas; Nam Paulus itidem disputat aduersus eos, qui cogebant Galatas circuncidi: *Quicunq; volunt*, inquit, *speciosi apparere in carne, ij cogũt vos circuncidi.* Et, *Ne ipsi quidem qui circunciduntur legem seruant: sed volunt vos circuncidi, vt de vestra carne glorientur.* His ergo sic cogentibus Christianos circuncidi, opponit Paulus nihil esse, aut Circuncisionem aut præputium in Christo Iesu. Neque alia ratio c.4. *At nunc cùm cognoscatis Deum; imo potius edocti sitis à Deo, quomodo conuertimini retrorsum ad impotentia & egena elementa.* Quis enim non videt sermonem esse ad eos, qui iam professi erant Christianismum? Atqui id ne cogitari quidem potest, vt non veniat in mentem mutatio facta à Iudaismo in Christianismum, quæ necessariò supponit cessationem typorum.

XIX. Sed & concisio, ex ad Philippe. seseodem pertinet. Oecumenius; Τὴν κατατομὴν τοὺς περιτεμνομένους φησίν· ἀλλ᾽ ἐπειδὴ, οὐκέτι νομίμως ἐγίνετο παρὰ Ἰουδαίοις ἡ περιτομὴ (ἡ γὰρ νόμιμος νῦν ἐστι τὸ πνεύματι περιτέμνεσθαι τὴν ψυχὴν) κατατομὴν αὐτὴν ἐκάλεσε, δηλῶν ὅτι οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ἡ περιτομὴ, ἢ σώματος κατατομή. τῆς γὰρ ἀληθείας ἐλθούσης, ἀνάγκη τοὺς τύπους ἀργεῖν, *Concisionem, dicit ipsos circuncisos: Verùm postquam non fiebat amplius legitimè apud Iudæos Circuncisio: (legitima enim nunc est, cùm spiritu circunciditur anima) concisionem eam vocauit; significans nihil aliud esse Circuncisionem, nisi corporis concisionem. Etenim adueniente veritate, necesse est figuras cessare.*

XX. Restat alter ordo testimoniorum, quæ Circuncisionem; aliásve ceremonias considerant in vsu suo. Quale illud ad Colossenses, fuisse vmbras futurorum; ad Hebr.7. reprobatum præcedens mandatum propter infirmitatem & inutilitatem; & 9. fuisse iustitias carnis; & ad emundationem carnis. Verùm, in his manifestum est ita considerari typos veteres; vt externi ritus & significantes, opponantur rebus internis & significatis; in quibus tota semper Sacramentorum efficacia. Sic qui vmbras dixit rerum, addidit corpus esse Christi. Vbi Oecumenius, μέλλουσαν φησὶ τὴν καινὴν διαθήκην, οὐκ ἐπειδὴ οὔπω ἦν πεπληρωμένη, ἦν γάρ, ἀλλ᾽ ὡς πρὸς τοὺς τύπους τούτους καὶ τὰς σκιὰς, μέλλουσα ἦν. *Futurum dixit Nouum Testamentum, non quòd nondum administratum esset, erat enim, sed quia comparatè cum his typis & vmbris, futurum esset.* Et qui reprobatum dixit præcedens mandatum, introductam addidit spem meliorem, per quam appropinquemus Deo: non specialiter agens aut de Circuncisione, aut de ceremoniis; sed generaliter opponens testamentum testamento, fœdus fœderi. Nemo enim ignorat Apostolo ad Hebræos hoc propositum, vt asserat complementum typorum veterum esse in Christo.

XXI. Atqui omnem omnium Sacramentorum vim constat attendendam in relatione signorum, & rerum. Adeò vt etiam in Sacramentis, quorum vsus est magnus in Ecclesia, non possit aliter. Et Petrus cùm vtilitatem commendat Baptismi, disertè distinguit ablutionem sordium corporis; ab interrogatione bonæ conscientiæ. Et pridem definitum Baptismum in schismate, vel hæresi, quantumvis legitimum, tamen non prodesse. Manifesta ergo solutio, non propterea nullam esse Circuncisionis vtilitatem; quia eius signum nihil prosit, si separetur à re significata. Alioqui ne Baptismi quidem esset vlla efficacia.

XXII. In his solutionibus mirum est Bellarmini ingenium. Primùm enim Caluino solutionem affingit vnam communem cum Chemnitio, de Ceremoniis veteribus, prout intelligebantur perperam à Iudæis: ex §.23 lib. 4.c.13. Institut. quo tamen loco nulla solutio tractatur, nulla obiectio examinatur, sed ponitur duntaxat status controuersiæ.

XXIII. Deinde, quas nos duas protulimus; indiscriminatim enumerat, quasi promiscuè vtraque pertineat ad omnes locos subiectos. Vnde in refutando peccatum, cùm abutitur locis ad quos vna pertinet ad euertendam alteram. Sic cùm respondetur Paulum loqui de typis pro tempore, quo iam erant abrogati: contrà, inquit, *Circuncisio prodest, si legem obserues*; vbi

sermo de Circuncisione cùm adhuc vigeret. Iterum, si dicamus Paulum non agere de efficacia, sed de modo significandi; vt loquebatur Caluinus: vel vt nos loquebamur de signis comparatiuè ad res significatas, obiicit illa verba, *Nihil est, nihil valet, elementa egena, infirma, inutilia*, non posse nisi de efficacia exponi.

XXIV. Atqui, inquam, vtrumque est verum; prout à nobis distinctum; variè variis locis sermonem institui de iisdem rebus. Neque vbi de abrogatis agitur, ibidem agi de vigentibus: aut contrà. Itaque nos non lædunt huiusmodi instantiæ: ostendunt tantùm Sophistas esse illudendi peritissimos.

XXV. A Scripturis ad rationes Bellarmini veniamus. Nam quæ ille plura addit de variis solutionibus; nihil ad nos. Prima illi ratio hæc est: Omne Sacramentum iustificans, habet annexam promissionem absolutam gratiæ. At veteris legis Sacramentis, nulla erat: Ergo non iustificabant.

XXVI. In huius argumenti maiore, nescimus quo sensu absolutam promissionem dicat. Itaque dum clarius fiat & liquidius, omittimus: promissionemque tantùm admittimus: nam neque in sequentibus aliter repetitur. Negamus igitur minorem.

XXVII. Ille probat; tribus argumentis, Primo ex ad Hebr. 8. *Melius sortitus est ministerium: quanto & melioris testamenti minister est, quod in melioribus repromissionibus sancitum est.* Et pòst, cùm explicantur quæ sint istæ promissiones meliores, profertur ex Hierem. 31. *Propitius ero inquitatitibus eorum, & peccatorum eorum non recordabor amplius.*

XXVIII. Respondeo meliores promissiones dici vel materialiter, vel formaliter. Priori modo cùm res rebus comparantur, putà, æternæ, temporalibus: quomodo melior est promissio vitæ æternæ, ea promissione quæ non nisi terram Canaan continebat. Altero modo; cùm ratio varia est promittendi; vt accidere potest in re eadem. Nunc facilis argumenti solutio est: nam eius oportet hanc formam esse: Cuius Testamenti promissio est minùs bona, ei non est addita promissio iustificationis: At Veteris Testamenti promissio est minùs bona. Enimverò priori sensu maior vera; & minor falsa: posteriori autem contrà; minor vera, falsa maior.

XXIX. Iam ad Hebræos, dico meliorem promissionem dici posteriori notione. Quia manifestum est fœderi veteri propositam esse salutem per misericordiam Dei. Clarum ex institutione Circuncisionis, *Ero Deus tuus, & seminis tui post te.* A qua promissione factum, vt Paulo dicatur Abraham pater cùm Circuncisionis tum præputij: quarto ad Romanos. Clarum rursus: quia nouum fœdus constituitur in propitiatione, ipso illo loco quem aduersarius recitat. Atqui Deus propitius fuit peccatorum in Veteri Testamento; alioquin nemo fuisset saluatus. Clarum denique; quia obtinuerunt Patres, id quod habuerunt promissum. At obtinuerunt regnum cœlorum. Matth. 8. *Multi ab Oriente & ab Occidente venient, & recumbent cum Abraham, Isaac, & Iacob in regno cœlorum.*

XXX. Alterum argumentum Bellarmini. Ex Augustino, in Psalm. 72. dicente promissiones Testamenti Veteris & Noui esse diuersas, vt etiam ipsa Sacramenta: tunc enim promissas res terrenas, nunc autem cœlestes.

XXXI. Verùm Augustini sententiam peruidimus capite præcedenti. Quod nunc obiicitur, non negat fuisse Veteri Testamento vllas promissiones præter terrenas: sed terrenas asserit fuisse: atque has quidem figuras aliarum. *Tales*, inquit, *erant & illæ promissiones non perseuerature, per quas tamen figurabantur futuræ promissiones perseuerature: vt ille omnis decursus temporalium promissionum, figura esset, & quædam prophetia futurorum.* Et pòst, *Quare autem illæ defecerunt, nisi vt aliæ quærerentur? Vt quærerentur, quæ? Quæ ibi non erant? Non: sed quæ ibi tegebantur figuris: non quæ iam ibi non erant, sed ibi tanquam in radice occultabantur quibusdam secretis mysteriorum, quæ, inquit ipse Apostolus, figuræ nostri fuerunt.* Res manifesta. Fuerunt in Veteri Tastamento promissiones aliæ quàm temporales: earum promissionum figuræ fuerunt promissiones temporales: Ergo, inquam, non eo distat Vetus Testamentum à Nouo, quòd in illo nullæ promissiones non temporales: sed quòd temporales in figuram aliarum. Et Nouum à Veteri, non quòd in illo nullæ non cœlestes: sed quòd quæ non cœlestes, non in figuram cœlestium.

XXXII. Tertium argumentum Bellarmini, ex enumeratione eorum quæ Sacramenta dicuntur vetera: Sacrificium Abel, Vellus Gedeonis, Horologium Achaz, Circuncisio, Sacrificia pro peccato, Manna, Mare rubrum; Enimvero sacrificij Abelis nullam legi promissionem, sed tantùm ex postfacto Abelem placuisse Deo. Iridem habuisse promissionem duntaxat corporalis salutis; ideoque datam in signum, non hominibus tantùm, sed etiam bestiis. In vellere Gedeonis, & horologio Achas, facta esse signa ad confirmandam promissionem victoriæ contra hostes. De reliquis actum esse cum refutarentur argumenta nostra.

XXXIII. Sed & nos de postremis loquuti sumus c. præced. Reliqua quorsum? In Iride, Vellere, Horologio; fatemur promissa fuisse tantum temporalia. Verùm quid hoc, vt negentur vetera Sacramenta fuisse efficacia? Rectè si ostendantur effectu suo caruisse: quod contrà manifestum ex euentu. Non enim fefellit Deus quenquam: & verè illa sequuta sunt effecta, quæ iis signis confirmabantur. Vnde argumentum certum. Quis enim credat in temporalibus solis firmam esse promissionem Dei, in spiritualibus ludificatoriam? Omnia signa instituta à Deo promittunt vel temporalia, vel spiritualia Atqui vtraque sunt efficacia. Ergo omnia. De temporalibus manifestum: de spiritualibus clarum à minori ad maius. Quid ergo Sophista promouet?

XXXIV. Sacrificio Abel concedimus nullam additam promissionem legi: nam neque institutionem. Sed nullam fuisse, negamus sequi. Quomodo enim ex postfacto institutionem colligimus: sic promissionem. Neque enim institutionem concipere est, absque promissione addita.

XXXV. Secundam rationem Soto exhibet ex Thoma, Sacramenta veteris legis si vim habuerunt iustificandi, tum vel per se ipsa, & propria virtute, vel ex passione Christi: At neutrum: Ergo non habuerunt vim conferendi gratiam. Probatur assumptum. Non per se; quia superflua esset Christi passio. Non à passione Christi. Nam si sic, ergo per Sacramenta vetera applicaretur passio Christi. At hoc falsum. Nam si sic: ergo vel per solam internam intentionem, sicut finis, qui per eam mouet agentem: vel per realem exterioremque actionem; vt quando causa efficiens passim attingit. At neutro modo. Probatur. Non priori: quia sic applicatur per fidem: tum autem Sacramenta posteriori modo applicant. At hoc tamen modo vetera non applicasse probat; quia quæcunque sic applicantur, ea oportet tum existere cùm applicantur. Habent enim rationem causæ efficientis, quæ semper prior est suo effecto. At passio Christi, nondum extabat. Ergo non applicabatur. Sed applicatur per Sacramenta Noui Testamenti: vt poteiam existens.

XXXVI. Respondeo, nulla Sacramenta ex se vim habere. Sed vetera non habere ex Christi passione, falsum. Contrà enim Paulus dixit, Veteres bibisse de Petra, quæ erat Christus. Et Baptistes dixit, *Ecce agnus, qui tollit peccatum mundi.* Paulus etiam, *Pascha nostrum immolatus est Christus.* Denique, quia vis tota Sacramenti est significatio: quæcunque significant Christum, eadem vim suam sumunt à Christo, Christique passione. At vetera significasse Christum, ne ipsi quidem Papistæ induxerunt in animum negare: Paulus etiam testatur, tum aliàs, tum ad Hebræos, item Patres plurimi.

XXXVII. Non applicari passionem Christi per vetera Sacramenta vehementer falsum. Nam ipsa Sacramentalis significatio est applicatio. Et verò quis nescit Sacramenta esse signa gratiæ? At gratia nulla nisi in applicatione: quandoquidem ne imaginatione quidem concipi queat, nisi alicui facta. Est enim vel remissorum peccatorum, vel donorum consequentium: vtrumque tam necessariò applicationem infert, quàm dies præsentiam Solis: non enim remittitur nisi hoc illúdve peccatum: non confertur nisi hoc illúdve donum: ac proinde nisi huic aut illi homini. Nec Sacramenta possunt indefinitè signa esse remissionis peccatorum: alioquin posset aliquis non pro se baptizari, circuncidive, sed pro alio. Itaque necesse est in Sacramentis ipsam significari applicationem gratiæ.

XXXVIII. Applicatio tamen vel Dei dicitur applicantis homini; vel hominis ipsius sibi applicantis. Sacramentalem autem dico esse prioris ordinis maximè & præcipuè: nec secundi nisi subordinatè. Patet exemplo infantium, qui ipsi sibi applicare cùm nequeant, tamen accipiunt Sacramenta, nec frustra. Itaque necesse est istis applicari gratiam Sacramentalem aliunde. At non ab homine: ergo à Deo. Passionem verò Christi non applicari nisi per intentionem interiorem, vel per realem exterioremque actionem; potest negari: quandoquidem applicetur per Dei decretum: quod neque pertinet ad interiorem effectum: & sæpe non habet adiunctam operationem. Sed esto nihilominus. At in Sacramentis dico applicari per externam operationem, nimirum Sacramentalem, subordinatam Dei decreto.

XXXIX. Hoc verò non potuisse fieri per vetera Sacramenta, penitus negatur. Nam causam efficientem non posse applicari, nisi prior extiterit suo effecto, verum est duntaxat in causis Physicis: at in moralibus aliter rem habere, alias dictum. Imò causam Physicam oportere extitisse falsum: sed esse priorem: hoc est, prius habere suam existentiam, sed hanc tamen habere tum cum operetur: nimirum quia necesse sit actu applicari rei patienti: quæ autem actu non sunt, non possunt actu physico applicari. Sic quæ emplastra olim Galenus imposuit, etsi suam existentiam habuerint, tamen sanitatem nullam possunt efficere. Porrò passio Christi nunc actu non extat: quum iamdudum præterierit, *Christus enim semel passus, amplius non patitur*; ad Hebr. 7. & 9. Causa verò moralis æquè applicari potest præterita & futura. Esse autem Christi passionem causam non physicam, sed moralem, vix videtur admonendum, cùm sit meritoria. Itaque hanc applicari non tantum nobis, qui posteriores sumus, sed etiam olim Patribus, nihil est quod vetet. Atque hinc audimus, *agnum occisum ab origine mundi.* Deus igitur omnibus saluandis ab initio mundi hanc cædem applicauit, etiam multis pòst seculis futuram: æquè ac multis antè seculis præteritam.

XL. Tertia ratio est apud Bellarminum. Lex vetus tota in hoc distinguitur à noua, quòd illa non iustificet, sed hæc. Ergo fieri non potest, vt Sacramenta vetera, quæ erant pars quædam illius legis, iustificarent. Probatur antecedens, Ioan. 1. *Lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est.* Secundò, vetus vocatur litera occidens, noua, spiritus viuificans: poster. ad Cor. 3. At fuisset etiam vetus spiritus viuificans, si iustificasset. Tertiò, illa in seruitutem generauit, nostra libertatem attulit: ad Galat. 4. Quartò, dicitur Vetus Testamentum, quoniam ad veterem hominem pertinet, nec renouare nouit: nostrum vero nouum, quia renouet: testis Augustinus 3. contra duas Epistolas Pelagianorum c. 4. Et Paulus, qui 3. ad Titum, Baptismum vocat lauacrum renouationis.

XLI. Respondeo nusquam legi in Scriptura: Legem veterem non iustificare: sed legem simpliciter, id est, regulam operum bonorum. Distinguendumque esse diligenter Vetus Testamentum, à lege. Nam Vetus Testamentum fuisse temporale, scilicet ad vsque Nouum: at legem esse perpetuam. Sic Augustinus in Psal. 73. dixit, *Præcepta eadem, Sacramenta non eadem. Nam non occides; non mœchaberis, non furaberis, honora patrem & matrem, non falsum testimonium dixeris, non concupisces res proximi, & non concupisces vxorem proximi tui, & nobis præceptum est, & quisquis ea non obseruauerit, deuiat.* Quanquam quid opus multis? Cùm idem 4 c. tertij contra duas Epistolas Manichæorum multis hanc Legis & Testamenti Veteris distinctionem exsequatur, & ex professo? *Quis Catholicus dicat, quod nos dicere iactitant, Spiritum Sanctum adiutorem virtutis in Veteri Testamento non fuisse? Nisi cùm Vetus Testamentum sic intelligimus; quemadmodum Apostolus dixit, à monte Sina in seruitutem generans.* Et post citatum Apostolum ex ad Galat. 3. *Hoc certè si quæramus, vtrùm hoc Testamentum, quod dicit confirmatum à Deo, non infirmari à lege, quæ post quadringentos & triginta annos facta est, vtrùm nouum, an vetus intelligendum sit: quis respondere dubitet Nouum, sed in prophetis latebris occultatum, donec veniret tempus, quo reuelaretur in Christo? Nam si dixerimus Vetus, quid erit illud à monte Sina in seruitutem generans? Ibi enim facta est Lex post quadringentos & triginta annos. Qua lege hoc testamentum promissionis Abrahæ infirmari non posse confirmat; & hoc quod factum est ab Abraham, vult potiùs ad nos pertinere, quos vult esse filios liberæ, non ancillæ: hæredes ex promissione, non lege.* Mitto reliqua.

XLII. Dico igitur per Vetus Testamentum, intelligi à Bellarmino, vel Legem

Legem datam in Sina, vel Testamentum cum Abrahamo sancitum. Dico iterum: Sacramentorum veterum, distinguendum esse materiale, siue ritus externos; à formali, siue re significata. Cur non enim in illis, cùm necessariò in nouis? Porrò materiale pertinere ad Testamentum in Sina; id est, ad Legem. At verò formale, ad alterum. Facilis probatio: quia hoc in promissione est; & quidem remissionis peccatorum, quæ nulla pars Legis esse potuit, nihil condonantis.

XLIII. Hinc solutio. Non enim verum; Testamentum Vetus, neminem iustificare. Nam contrà Abraham fuit iustificatus; & habuit iustificationis signaculum Circuncisionem. Item, teste Apostolo, per αἱματεκχυσίαν, fiebat remissio peccatorum, ad Hebr. 9. Sed verum duntaxat de Lege. Fuisse autem Sacramenta vetera partem legis concedimus secundùm materiam: sed nullam legis partem, posse iustificare, secundùm formale, negatur: quandoquidem oppositum constet.

XLIV. Nec sequentes argutiæ difficiles. Lex per Moysen data est: quis dubitet? At vicissim, illud Testamentum cum Abrahamo sancitum, in Christo factum est. *Nam Abrahæ dictæ sunt promissiones, & semini eius. Non dicit & seminibus, tanquam in multis; sed tanquam in vno; sed semini tuo quod est Christus:* 3. ad Galat. & profertur ab Augustino eodem illo loco. Non est igitur id testamentum litera occidens: sed potiùs viuificans: Non in seruitutem generans, sed in libertatem; sic disertè Augustino testante, *Ad nos pertinere, quos vult esse filios liberæ, non ancillæ.* Non denique veteris hominis, quem non possit renouare. Nam Augustinus etsi apud Augustinum non lego non posse renouare) disertè id dixit de lege lata in Sina: non verò de testamento cum Abraham.

XLV. Quarta ratio eiusdem Bellarmini. Promissio in Sacramentis, quæ sunt instituta ad iustificandum, non potest impleri nisi fide recipiatur. At promissiones annexæ Sacramentis veteribus implebantur, etiam si homines non crederent. Non igitur Sacramenta illa erant instituta ad iustificandum. Probat minorem exemplo arcus cœlestis; cuius promissio de non futuro diluuio; impletur etiamsi nullus credat. Exemplo Circuncisionis, vt Abraham fieret pater multarum gentium, & daretur eius posteris terra promissionis. Sic etiam omnia sacrificia habebant promissionem futuri Christi.

XLVI. Respondeo; fidem intelligi actu; quum quis reapse & nouit promissionem; & ei assentitur. Itaque nego maiorem. Alias oporteret vel Baptismo nullam esse promissionem iustificationis: vel non impleri in infantibus: qui procul dubio actu non credunt. Vera erit maior, si intelligatur de adultis tantùm. At tum negabitur minor. Quia scilicet, exempli gratia, Circuncisio, erat sigillum iustitiæ fidei. Augustinus cap. iam notato, *Ad Testamentum Vetus* (id est, legem non iustificantem) *quod est à monte Sina in seruitutem generans, quod est Agar illi pertinent, qui cùm acceperint legem sanctam, & iustam, & bonam, putant sibi ad vitam literam posse sufficere: & ideò quæ fiant factores legis, diuinam misericordiam non quærunt: sed ignorantes Dei iustitiam, & suam iustitiam volentes constituere, Dei iustitiæ non sunt subiecti. Ex hoc genere fuit illa multitudo, quæ aduersus Deum in eremo murmurauit.* Hæc Augustinus, & alia: vnde manifestum in adultis qui fidem non haberent, non impleri iustificationem promissam in testamento illo Abrahami.

XLVII. Porrò in probanda hac minore, tergiuersatur Sophista. Nam primò quorsum Arcus cœlestis? Nemo enim nostrûm in iis numerauit, quæ Sacramenta fuerunt iustificandi. Et aliàs agnouimus, pertinuisse duntaxat ad hanc vitam. Quod attinet ad reliqua; dicimus promissiones posse variè considerari: aliàs proximè, aliàs remotè. Proximè, eam quæ pertinet ad ipsum propriè accipientem Sacramentum: vt in Circuncisione non tantùm iustitia fidei: sed etiam Abrahami respectu, multiplicatio seminis. In Sacrificiis, remissio peccatorum. Remotè autem, eas quæ latius patent; & fundamenta sunt illarum: vt in omnibus promissio venturi Christi. Dico igitur illas prioris ordinis, non impleri sine fide. Itaque propterea in Circuncisione nominatur disertè iustitia fidei. Paulus autem docet Abrahamum credidisse promissioni de semine; & quidem excellenter. Reliquas fateor impleri sine fide eius, qui Sacramentum accipiat: sed quid tum? Nam supersunt aliæ: quibus satisfieri queat argumento. Non enim verum omnium promissionum implementum, exigere fidem suscipientis signum: sed tantum earum, quæ in ipso suscipiente debent impleri.

XLVIII. Quinta ratio rursus Bellarmini. Nostra Sacramenta dicuntur in Scripturis, saluare, regenerare, iustificare. At nihil tale vsquam legitur de Sacramentis veteribus. Hoc probaturum se pollicetur in soluendis argumentis nostris. At nos hanc partem negamus: & monemus oppositum esse à nobis demonstratum certis argumentis: examinatis etiam, quas hic ille solutiones dicit.

Cap. VII.

De Patrum autoritatibus pro Papistis.

I. NVnc demum ad Patres fugit Bellarminus, Philonem, libro de Circuncisione, neque clarè neque obscurè docere institutam in remedium peccati. Iosephum 1. Antiquit 12. haud aliam causam reddere, nisi vt posteritas Abrahæ discerneretur ab aliis gentibus. Et tamen si quis alius, isti maximè, & Hebræi, & in Hebræis doctissimi; & eius temporis, quum lex vigebat; scire potuerunt, quorsum instituta esset.

II. Respondeto Iesuitæ Bellarmino, Iesuita Pererius in 4. ad Rom. disp. 6. *Mirum videri non debet, nec Iosephum, nec Philonem de Circuncisionis vtilitatibus disserentes, de remotione originalis peccati, qui erat omnium maximus Circuncisionis fructus, nihil prodidisse. Scribebant illi, quæ legi volebant non solum à suis Gentilibus, & Iudæis, sed præcipuè à Græcis, & à Romanis, quibus & gentis Iudaicæ, & rerum Iudaicarum antiquitatem & dignitatem, & sapientiam notificare, & commendare cupiebant. Istiusmodi autem hominibus intutum atque indecens putarunt, arcanum hoc magnumque mysterium de peccato originali, cui alia plura annexa erant, declarari: ne fortè illi, qui nihil nisi carnaliter sentiebant, & sapiebant, contemnerent, atque irriderent, quod non satis intelligebant.*

III. Probabilis coniectura, atque ipsa humanitate commendabilis. Sed non video tamen, cur non audeamus de Philonis, & Iosephi æstimatione nonnihil concipere infra Theologorum virtutes: vt quantumuis Hebræos, quantumuis Hebræorum sui temporis doctissimos, tamen ignorasse putemus non minima pietatis arcana. Vixerunt seculo corruptissimo, cùm penè tota legis ignoraretur ratio. Nec discesserunt à Iudaica Synagoga, vt adhærerent Apostolis, Apostolicisque viris. Denique nunquam inter eos, qui cœlitus inspirati scirent perfectionem legis esse Christum. Quæ quo magis vera sunt, hoc minus vrget eorum autoritas. Quid? quòd à Iosepho non habemus plenè expositas Circuncisionis causas? Nam is vbi dixit institutam Circuncisionem, vt maneret Abrahami semen, τοῖς ἄλλοις μὴ συμφερόμενον, *aliis impermixtum*; statim addidit, τὴν αἰτίαν δὲ τῆς περιτομῆς ἡμῶν ἐν ἄλλοις δηλώσω, *Porrò causam Circuncisionis alibi docebo.*

IV. In reliquis Patribus Græci priores sunt. Iustinus Dialogo cum Tryphone, *Ex eo quòd non possunt fœminæ circuncidi, intelligitur signi causa datam esse Circuncisionem, non pro opere iustitiæ.* Areopagita in de Hierarchia Ecclesiastica c. 5. part. 1. Synagogam carnalia Sacramenta, vmbras ac figuras habuisse, cœlestem Hierusalem habere nudam veritatem absque signis corporalibus: Ecclesiam habere signa corporalia simul & spiritualia dona. Irenæus lib. 4. c. 30. *Circuncisionem, non quasi iustitiæ consummatricem, sed in signo eam dedit Deus, vt cognoscibile perseueret genus Abrahæ.* Et rursus, *Et quia non per hæc iustificatur homo, sed in signo data sunt populo, ostendit, quòd ipse Abraham sine Circuncisione credidit Deo, & reputatum est illi ad iustitiam.* Similiter capp. 28 & 9 32. & 33. Origenes contra Celsum libr. 2. dicit Christianos meritò dimisisse Circuncisionem, Sabbata, & similia, quòd essent res corporales, carnalesque, & transisse ad legem Dei spiritualem. Homil. 3. in Genesin, opponit carnalem Circuncisionem Iudæorum, spiritualis Christianorum, vultque tantum interesse inter Sacramenta illorum & nostra, quantum inter carnem & spiritum. Eusebius Cæsariensis demonstrationis libr. 1. cap. 10. & historiæ 1. c. 1. docet data fuisse primis parentibus Sacramenta carnalia & sacrificia tanquam elementa quædam, & adumbrationes rerum spiritualium. Athanasius in illud, *Omnia mihi tradita sunt à Patre:* fusè docet Circuncisionem nihil fuisse aliud, nisi vmbram, & figuram Baptismi, qui sit vera & spiritualis Circuncisio. Epiphanius hæresi 8. quæ Epicureorum: *Illis Circuncisio fuit carnalis, quæ deseruiit tempori vsque ad magnam Circuncisionem, hoc est Baptismum, qui circuncidit nos à peccatis.* Basilius de Spiritu Sancto c. 14. *Qui veritatem vmbræ comparans cumque figuris conferens ea, quæ figuris significantur, vniuersam pariter Euangelicam dispensationem eleuare aggreditur.* Item, *Quid confers lauacra cum lauacris, quæ solam nominis appellationem habent [illegible] em; rerum verò tanta est differentia, quanta est inter somnia & veritatem: [illegible] bras & imagines, & inter ea quæ re vera sunt?* Chrysostomus in Ge[illegible] *Deus Circuncisionem pro lege statui voluit, non quòd ad an[illegible] hoc possit aliquid: sed vt Iudæi pueri hoc gratitudinis indicium [illegible] quasi signum & sigillum: & ne liceret commisceri gentium com[illegible] B. Paulus signum hoc vocat; dicens, Et signum dedit Circu[illegible]sionis sigillum: nam ad iustitiam ipsa Circuncisio nihil conducit.* Idem homil. 39. & 40. in Genesin: item homilia de proditione Iudæ: & 7. ad Romanos; & 14. ad Hebræos. Cyrillus lib. 10. in Iulianum. Theodoretus q. 67. in Genesin: & libr. 7. ad Græcos. Damascenus 4. de fide, c. 10. & 14. & 26. Theophylactus in 2. ad Romanos. Oecumenius in 4. ad Rom.

V. Post istos, Latini sunt. Tertullianus contra Iudæos c. 1. *Si Circuncisio purgat hominem, Deus Adam incircuncisum cùm faceret, cur eum non circuncidit, vel posteaquam deliquit, si purgat Circuncisio?* Et pòst, *Prouidens Deus, quod hanc Circuncisionem in signum, non in salutem esset daturus.* Item probat ex Prophetis, Sacrificia & Sacrame[illegible]ta Iudæorum, non iustificasse: & vocat carnalia, nostra autem spirituali[illegible] contra Iudæos c. 8. opponit carnalem Iudæorum Circuncisi[illegible]nem [illegible] Christianorum: additque Adamum, Henoc, Noë Melchisedec fuisse iustos sine Circuncisione; *Quia,* inquit, *signaculum seminis nihil proficit.* Epist. 59. carnalem Circuncisionem adueniente spirituali, tanquam vmbram luce, euanuisse. Ambrosius Epist. 72. *Signum Circuncisio corporalis, veritas Circuncisio spiritualis: illa membrum amputat, ista peccatum.* In 4. ad Rom. *Non ergo Circuncisio aliquid habet dignitatis, sed signum est tantùm: quod signum ideò accipiebant filij Abrahæ, vt scirentur eius filij esse, qui credens Deo hoc signum acceperat, vt æmuli essent paternæ fidei.* Idem primi de Abraham cap. 4. primi de Sacramentis 4. & 6. de iis qui initiantur, 8. & 9. Hieronymum in 3. ad Galatas; reddens causam institutæ Circuncisionis, ne verbulo quidem meminit remedij contra peccatum. In primum Isaiæ, Deum respuere cæremonias Iudaicas, & placere ei lauacrum Baptismi: *Quod solum potest purgare peccata.* Augustinus de aliis Sacramentis apertè docet in Psalm. 73. *Sacramenta non sunt eadem: quia alia sunt Sacramenta dantia salutem, alia promittentia Saluatorem. Sacramenta Noui Testamenti dant salutem: Sacramenta Veteris Testamenti promiserunt Saluatorem.* Eusebius Emissenus homilia in Sabbato post primam Dominicam Quadragesimæ, *Primum tabernaculum est Synagoga, secundum Ecclesia, tertium Cœlum. Primum in vmbra fuit, & figura: secundum in figura & veritate: tertium in sola veritate. In primo via ostenditur, in secundo inuenitur, in tertio possidetur. Non enim Sacramenta Ecclesiæ, sicut Sacramenta Synagogæ, medicinam tantùm docent, & ostendunt; sed ipsa potiùs sunt medicina, & remissio peccatorum.*

VI. Est in hac enumeratione aliquid pompæ; qua possit moueri, qui ἐπιπολαίως versatus in Controuersiis nuda nomina attendat, & sono vocabulorum se patiatur decipi. Sed diligentiùs examinanti singula, non erit difficultas non superabilis. Respondeo igitur, in eo numero esse non phrases tantùm varias, sed etiam sermonum fines diuersos, ac proinde vim aliam atque aliam. Ordinibus ergo distinctis opus erit; vt neque nobis imponi patiamur; & aliis fidem nostram probemus ipsi.

VII. Primùm dico; Iustini Martyris locum, ad hanc controuersiam non posse referri. Is semel dixit, Τὴν δὲ περιτομὴν εἰς σημεῖον, ἀλλ' οὐκ εἰς δικαιοσύνην ἔλαβεν, *Circuncisionem autem in signum, non ad iustitiam accepit:* Quæ verba saltem ambiguitate possunt videri nobis aduersa: quanquam à Bellarmino neglecta. Poterat enim quis suspicari sic negatum ad iustificationem acceptam fuisse, quomodo nostri Papistæ contendunt. Verùm non ita

est. Doceo ex verbis à Bellarmino recitatis, statim post ea quæ nos induximus, Τὸ μὴ δύνασθαι δὲ τὸ θῆλυ γένος τὴν σαρκικὴν περιτομὴν λαμβάνειν, δείκνυσιν ὅτι εἰς σημεῖον ἡ περιτομὴ αὕτη δέδοται, ἀλλ' οὐχ ὡς ἔργον δικαιοσύνης· ὁ γὰρ δίκαια καὶ ἐνάρετα ἅπαντα ὁμοίως, καὶ τὰς θηλείας, δύνασθαι φυλάσσειν ὁ Θεὸς ἐποίησεν. *Et quod genus muliebre Circumcisionis carnalis capax non est, satis id ostendit, in signum datam Circumcisionem istam, & non vt iustitiæ opus. Iusta namque & placita sibi omnia:* (Græce, *& quæ secundum virtutem sunt omnia*) *ex æquo & fœminas seruare posse, efficit Deus.* Idem multo post, εἰς σημεῖον ἦν δεδομένη, ἀλλ', οὐκ εἰς δικαιοπραξίας ἔργον, *In signum erat data, sed non ad iustitiæ peragendæ opus.*

VIII. Non potuit vtrius. Certe enim Circuncisio non potest numerari inter bona opera; nisi per accidens. Nam Sacramenti ratio ab operum bonorum ratione, definitioneque est longe alia. Patet primum ab infantibus, à quibus certe nullum potest exspectari opus bonum: patet iterum quia, si opus censeretur, ergo circuncidentis esset potius, quam circuncisi. Denique patet, quia si Circuncisio esset opus; ergo qui circuncisi iustificarentur, per opera iustificarentur; quod est absurdum. Recte ergo in signum data iustitiæ, non vero in opus iustitiæ. Sed nos addimus, signum iustitiæ à Deo institutum, non esse vanum, aut inutile, sed suo modo efficax: sicut Baptismus profecto non est δικαιοπραξίας ἔργον, vt patet in infantibus: & tamen efficax signum iustificationis.

IX. Compar sententia Chrysostomi homil. 39. in Genesim, οὐδὲν γὰρ τοῦτο πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς ἀρετὴν λυσιτελεῖ, *Hoc nihil ad animæ virtutem conducit.* Et statim ratio redditur, τὸ γὰρ ἄωρον παιδίον, τὸ μὴ γινώσκον τὰ γινόμενα μηδὲ αἴσθησίν τινα ἔχον, ποίαν ὠφέλειαν εἰς τὴν ψυχὴν ἐκ τούτου δέξασθαι δυνήσεται, *Puer enim immaturus, cum ea quæ fiunt ignorat, neque sensum eorum habet, quam inde in animæ sua vtilitatem accipere poterit?* Ψυχῆς γάρ ἐστι κατόρθωμα, τὸ ἀρετὴν ἑλέσθαι καὶ κακίαν φυγεῖν. Ψυχῆς κατόρθωμα, τὸ μὴ τῶν πλειόνων μόνον ἐφίεσθαι, ἀλλὰ καὶ ὄντα παρέχεσθαι τοῖς δεομένοις. Ψυχῆς κατόρθωμα τὸ μὴ τοῖς παροῦσι προσεστηκέναι, ἀλλὰ τούτων μὲν ὑπερορᾶν τὰ μέλλοντα δὲ καθ' ἑκάστην ἡμέραν φαντάζεσθαι, *Animæ enim bonum opus est virtutem eligere, & malitiam fugere. Animæ bonum opus est, vt ne plura, quam oportet concupiscat, & facultates tribuat indigentibus. Animæ bonum opus est, non addictum esse rebus præsentibus, sed eas quidem despicere, futuras autem continuo in animo habere.* τὸ δὲ σημεῖον ἐπὶ σαρκὸς δέξασθαι, ποῖον ἂν εἴη κατόρθωμα. *In carne vero signum accipere, quale bonum opus fuerit?*

X. Nec dubito ab isto, didicisse Theophylactum & Oecumenium. paulo breuiorem in 2. ad Rom. *Circuncisio haudquaquam operatio erat, quin potius persuasio quædam, vt patienter ferret circuncidendus. Itaque nec legis iustificatio dici Circuncisio potest.* Nota; non potest dici operatio. Nota; nō potest dici legis iustificatio. Oecumenius in 4. ad Rom. οὐχ ὡς δικαιοσύνης ποιητικὴ ἐδόθη, ἀλλὰ σφραγὶς καὶ σημεῖον τῆς ἐκ πίστεως δικαιοσύνης, *Non est data, vt iustitiam efficeret, sed sigillum, signumque iustitiæ ex fide* Explicat, εἰ δὲ σημεῖον (an σημεῖ ου) ἕνεκεν καὶ σφραγῖδος ἔλαβεν αὐτήν, οὐδὲν αὕτη πρὸς τὴν δικαιοσύνην συνετέλεσεν, ἀλλὰ μόνον τὸ τοιῶσδε δεδικαιῶσθαι ἐσήμαινε, τουτέστιν, ὅτι ἐν τῇ ἀκροβυστίᾳ ἀν, ἠξιώθη τῆς δικαιοσύνης, *Si signi gratia, sigillique accepit eam, nihil illa ad iustitiam contulit: sed tantum sic iustificatum fuisse significauit, nempe, quod cum in præputio esset, iustitiam assequutus sit.* Et statim ex Photio, *Cur dicit primum imputatum ei fuisse ad iustitiam; & tunc circuncisum fuisse?* Primum quidem, ἵνα ὡς σημεῖον νομισθῇ ἀρετῆς ἡ περιτομή. καὶ οὐχ' ὡς αὐτὸ ἀρετὴ καὶ κατόρθωμα, *vt tanquam signum censeatur virtutis Circuncisio, non ipsa virtus, & opus bonum.*

XI. Præiuerat Irenæus in eandem mentem: sed clarius docens, non propterea fuisse signa otiosa, siue inutilia. Capite tricesimo libri quarti, vnde paucula delibauit Bellarminus, *Circuncisionem non quasi consummatricem iustitiæ, sed in signo dedit eam Deus, vt cognoscibile perseueret genus Abrahæ.* Sic ille: consummatricem iustitiæ appellans eodem sensu, cum Iustino, δικαιοπραξίας ἔργον, cum Chrysostomo, ψυχῆς κατόρθωμα; cum Photio, αὐτοαρετὴν καὶ κατόρθωμα. Itaque oppositio notanda, *Non per hæc iustificabatur homo, sed in signo data sunt populo*, videlicet Circuncisio & Sabbatum. Vnde patet impugnari eam sententiam, quæ has ceremonias attenderet non tanquam signa; sed tanquam ipsissimam iustificandi rationem. Atqui certum, si non sint ipsæ consummatrices iustitiæ, esse tamen posse efficaces suo modo; nempe tanquam signa. Irenæum audi, *In signo ergo data sunt hæc. Non autem sine symbolo erant signa, id est, sine argumento neque otiosa, tanquam quæ à sapiente artifice darentur: sed secundum carnem Circuncisio, Circuncisionem præfigurabat spiritalem.* A quibus verbis Feuardentius, *Igitur fuit signum efficax & operatorium.* Verè; modò ne Papisticè secundum opus operatum: sed prout ipse indicat Irenæus in Sabbato; ex Ezechiele, *Et Sabbata mea dedi eis vt sint in signa inter me & ipsos, vt sciant, quoniam ego sum Dominus qui sanctifico vos.* Verè enim hæc efficacia est omnium Sacramentorum, vt solidè testentur vniuersæ iustificationis efficaciam esse in nobis à Deo, non verò ab ipsis signis.

XII. Altera locorum classis nunc esto; in quibus typi huiusmodi considerantur peculiariter tanquam signa externa; id est, distinctè secundum id quod habent externum. In his Origenem, quem Bellarminus falso recitat, quasi dicentem secundo contra Celsum, dimisisse Circuncisionem, Sabbata; & similia, eo quòd res essent carnales & corporales. Nam ille tantum dicit transisse à corporalibus, ad legem spiritualem, ἢ ἀνόσιον μέν τὸ ἀφιστάνειν σωματικῆς περιτομῆς, καὶ σωματικοῦ σαββάτου, καὶ σωματικῶν ἑορτῶν, καὶ σωματικῶν νουμηνιῶν, καὶ καθαρῶν, καὶ ἀκαθάρτων, μεταπηδῆσαι δὲ τὸν νοῦν ἐπὶ νόμον θεοῦ ἄξιον, καὶ ἀληθῆ καὶ πνευματικόν, *Nisi fortè impium est desistere à corporali Circuncisione, & Sabbatis, nouilunis, cæterisque festorum corporalium obseruationibus, & purarum impurarumque rerum discrimine, ab hisque transferre animum ad veram Dei legem spiritualem, & dignam Deo* Haud aliter Homilia 3. in Genesin, *Nos imbuti per Apostolum Paulum, dicimus, quia sicut multa in figura & in imagine futuræ veritatis fiebant, ita & Circuncisio illa carnalis, Circuncisionis spiritualis formam gerebat.* Et pòst, *Non tibi dignius videtur talis Circuncisio dicenda in Sanctis, & amicis Dei, quàm carnalis obtruncatio.* Tertullianus aduersus Iudæos cap. 3. *Igitur sicut supra ostendimus, quòd vetus lex & Circuncisio carnalis cessatura pronuntiata est, ita & nouæ legis & spiritalis Circuncisionis obseruantia, in pacis eloquia eluxit.* Quinto, *Quòd non terrenis sacrificiis, sed spiritualibus Deo litandum sit; ita legimus vt scriptum est.* Et pòst, *Itaque quomodo carnalia sacrificia reprobata intelliguntur: ita sacrificia spiritalia accepta prædicantur.* Cyprianus 1. aduersus Iudæos cap. 8. *Quòd Circuncisio prima carnalis euacuata sit, & secunda spiritalis repromissa sit.* Epistol. 59. *Quòd in Iudaica Circuncisione carnali octauus dies obseruabatur, Sacramentum est in vmbra atque in imagine antepræmissum, sed veniente Christo veritate impletum.* Paulo pòst, *Putamus neminem à gratia consequenda impediendum esse, ea lege, quæ iam statuta est, nec spiritalem Circuncisionem impediri carnali Circuncisione debere.* Irenæus lib. 4. cap. 28. *Præstruens eos seruire Deo, per ea quæ erant secunda ad prima aduocans: hoc est, per typica ad vera: & per temporalia ad æterna: & per carnalia ad spiritalia: & per terrena ad cœlestia.* Ambrosius Epistol. 72. *Circuncisio corporalis in signo data, vt Circuncisionis spiritalis veritas teneretur.* Et pòst; *Signum igitur Circuncisio corporalis, veritas autem Circuncisio spiritualis est.*

XIII. His omnibus locis habet Bellarminus Circuncisionem, habet Sacrificia terrestria, carnalia, Verùm cur in eo probando laborat, quod nobis volentibus obtinere poterat? Sed hæc nostra controuersia postulabat argumentum huiusmodi. Nulla Sacramenta carnalia, sunt efficacia ad conferendam gratiam: At vetera fuerunt Sacramenta carnalia: Ergo nullam efficaciam habuerunt ad gratiam. Sed non ausus est Sophista. Vidit enim maiorem esse manifestè falsam. Quia omnia Sacramenta absque exceptione sunt terrestria, sunt carnalia: videlicet secundùm id quod habent externæ ceremoniæ. Sic Baptismus est depositio sordium carnis; autore Petro Apostolo. Sic in Eucharistia, tam panis, quàm calix, ex creatura est, quæ secundùm nos, teste Irenæo, libr. 4. c 32. Denique omnia Sacramenta constant re terrena, nempe signo; & re cœlesti, id est, significata: quarum quæ terrena, eadem mutabilis; vt & institui possit, & destitui: altera autem sempiterna: etenim gratia Dei in salutem hominum æterna est.

XIV. Significant ergo Veteres illi; typos Iudaicos, secundùm id, quo erant signa, fuisse temporalia, terrena, carnalia: & eatenus antiquata: remansisse verò quatenus erant spiritalia; nimirum, exempli gratia Circuncisionis, quicquid erat in præputio, vnde carnalis illa dicta, nullo in vsu esse: verùm Circuncisionis vim spiritualem in peccatorum ablatione, esse perpetuatam. At quæ Sacramenta sic temporalia, corporalia, terrena, carnalia vocentur, iis nullam esse efficaciam spiritualem, constanter negatur. Ambrosius de iis qui initiantur cap. 3. *Docuit te Apostolus, non ea contemplanda nobis quæ videntur, sed quæ non videntur: quoniam quæ videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna.* Et hîc tamen sermo erat de Baptismo.

XV. Concedo dictum, fuisse signa rerum futurarum. Est enim verum: quandoquidem significarint gratiam Christi, qui nondum esset in rerum natura. Sed nego propterea non fuisse effectiua eiusdem gratiæ. Nam nec reuelationes Patribus factæ, poterant aliter eundem Christum significare, quàm futurum: & tamen adeò fuere efficaces, vt Abraham dicatur vidisse diem Domini, & inde gauisus. Sed & agnus occisus est ab initio mundi. Denique significabantur veteribus Sacramentis ea quæ in Christo erant implenda tandem Euangelij tempore: Sed quorum tamen efficacia præsens esset: adeò vt per eam seruarentur, quicunque erant seruandi. Vnde Oecumenius in 4. ad Roman. οὐδὲν αὕτη πρὸς τὴν δικαιοσύνην συνετέλεσεν, ἀλλὰ μόνον τὸ τοιῶσδε δεδικαιῶσθαι ἐσήμαινε, τουτέστιν ὅτι ἐν τῇ ἀκροβυστίᾳ ἠξιώθη τῆς δικαιοσύνης, *Nihil ipsa Circuncisio ad iustitiam contulit: sed tantùm sic iustificatum significauit, hoc est, in præputio assequutum fuisse iustitiam.*

XVI. Distingue enim diligenter inter complementum promissionum, & applicationem gratiæ. Quia certum promissiones in nouissima dilatas tempora; neque iis exhibitas statim ac promissas; putà, Abrahamo semen illud in quo erant benedicendæ omnes gentes. Atque hinc dictum Christo multos Prophetas optasse videre ea quæ viderent Apostoli: sed & Petro, scrutatos, tempus passionum Christi, comperisse, non sibi, sed nobis ea administrari. Verum, applicationis aliam prorsus rationem fuisse necesse est. Nam salus, non est nisi ex præsenti Dei gratia: quæ nulla nisi in Christo, & per Christum. Itaque Christi passiones oportet longè fuisse prius applicatas, quàm reapse extarent in rerum natura: quomodo causas morales nihil obstat esse posteriores suis effectis: maximè apud Deum, cui omnia sunt præsentia. Dico ergo, quamuis Sacramenta vetera prænuntiarent longè pòst futura gratiæ mysteria: nihilominus, eadem applicasse, iis fidelibus quibus ipsa conferrentur. Et sic Abrahamo reapse collatam iustificationem designatam per Circuncisionem: quamuis iustificationis fundus Dominus Iesus longè pòst futurus esset. Eusebius Demonstrationis libr. 1. cap. 10. Ἕως μὲν οὖν οὐδέπω τὸ κρεῖττον οὐδὲ τὸ μέγα, καὶ τίμιον καὶ θεοπρεπὲς σφάγιον παρῆν ἀνθρώποις. τοῖς διὰ ζώων θυσίαις λύτρα τῆς ἑαυτῶν ζωῆς καὶ ἀντίψυχα τῆς οἰκείας φύσεως προσηκόντως ἀποδιδόναι χρῆν τῷ θεῷ, *Donec illa potior, magnaque, & pretiosa, Deumque decens victima nondum hominibus adfuit, sacrificia interim ex animalibus, pro sua ipsorum vita redimenda, propriæque naturæ redemptionem offerre Deo conuenienter oportuit.* Nota fuisse interim λύτρα, καὶ ἀντίψυχα, etiamsi verè essent λύτρου σύμβολα, aliquanto pòst futuri. Sic ille nec à se: sed à 17. Leuitici, quem locum recitat, ψυχὴ πάσης σαρκὸς αἷμα αὐτοῦ ἐστι· καὶ ἐγὼ δέδωκα ὑμῖν τὸ αἷμα ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου, ἐξιλάσκεσθαι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ὑμῶν· τὸ γὰρ αἷμα αὐτῶν ἀντὶ ψυχῆς ἐξιλάσεται. *Cuiusuis carnis anima & sanguis eius. Et ego dedi vobis sanguinem in altari, ad propitiandum pro peccatis vestris: nam sanguis eorum pro anima propitiabitur.*

XVII. Ab ista classe, classis 3. lumen accipiet, eorum qui typos veteres comparant rebus significatis. Epiphanius in Epicuris, οἱ τύποι ἐν τῷ νόμῳ ἦσαν, ἡ δὲ ἀλήθεια ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, *Typi erant in lege: veritas autem in Euangelio*, ἐκεῖ γὰρ ἡ περιτομή, σαρκικὴ ὑπηρετοῦσα χρόνῳ ἕως τῆς μεγάλης περιτομῆς, τουτέστι τοῦ βαπτίσματος, τοῦ περιτέμνοντος ἡμᾶς ἀπὸ ἁμαρτημάτων καὶ σφραγίσαντος ἡμᾶς εἰς ὄνομα θεοῦ, *Illic enim fuit Circuncisio carnalis inseruiens tempori adusque magnam Circuncisionem, id est, Baptismum, circuncidentem nos à peccatis nostris, & signantem in nomen Dei.* Ambrosius Epist. 72 *Litera occidit exiguam corporis portionem: spiritus intelligens, Circuncisionem totius animæ corporisque custodit, vt superfluis amputatis (quid enim tam superfluum, quam auaritiæ vitia, libidinisque peccata, quæ natura non habuit, culpa quæsiuit) castimonia teneatur, frugalitas diligatur. Signum igitur Circuncisio corporalis, veritas autem,*

tem, Circuncisio spiritualis est. Illa membrum amputat, ista peccatum. Chrysostomus de proditione Iudæ, *Ille agnus, futuri agni fuit typus: & ille sanguis, Dominici sanguinis monstrabat aduentum: & ouis illa fuit spiritualis ouis exemplum. Ille agnus vmbra fuit, hic veritas.*

XVIII. Hæc, quæque alia innumera possunt colligi, nihil habent noui. Similia enim considerata sunt ex ipsa Scriptura, quæ relata nobis in ordinem secundum. Iam dictum omnia Sacramenta componi ex re terrena, & spiritali: illam esse signum: hanc rem significatam. Signum autem nunquam propter se requiri, sed propter rem signatam, communis est rationis conceptus. Quis ergo miretur in veteribus typis, non tantum distincte considerari carnalia signa, & res spirituales: sed etiam has illis præferri? Non ille saltem qui ab Augustino didicerit illam demum esse miserandam animæ seruitutem, cum signa pro rebus accipiuntur: quique à Petro audierit Baptismum saluare quidem; at non ablutionem sordium corporis: quique à Paulo, qui non discreuerit corpus Domini, sibi damnationem edere & bibere.

XIX. Sed vmbra in lege fuit, veritas in Euangelio. Ita sane, inquam: sed tu hoc non debuisti demonstrare. Istud potius, nullam fuisse vmbræ efficaciam. Nos sane non concedimus, si veritas sit in Euangelio, ergo nullam eius vim fuisse in lege. sed duntaxat aliter; vt dictum. Nempe primo, quoad promissionum complementum, quarum futurarum designatio erat in lege, sed eadem non absque efficaci applicatione, quæ Sacramentorum est efficacia. Deinde quoad claritatem plenitudinemque. Nam quæ nobis nunc sacramenta sunt; etsi sint signa, sint etiam typi, sint symbola, tamen non sunt vmbræ: quia res significatæ nihil habeant obscuri, vtpote non in futurum dilatæ, atque eatenus tenebrosæ; sed in præteritum exsolutæ, constantesque: vnde & plenius perceptæ, propter fidei vim maiorem; imo potius abundantiorem Dei gratuitatem.

XX. Ad eam mentem Basilii est c. 14. de Spiritu Sancto, disputantis aduersus eos, qui negabant iustum esse Spiritum μετὰ Θεοῦ τετάχθαι Deo copulari propter Baptismi formam: quandoquidem baptizati dicerentur Israelitæ in Mosen & in nube & in mari. Respondet Pater. οὐδὲ ὅτι δὲ παιδὸς μικροῖς καὶ ἀνθρωπίνοις προδιεμορφώθη τὰ θεῖα, μικρά τίς ἐστι καὶ ἡ τῶν θείων φύσις, ἣν ἡ τῶν τύπων σκιαγραφία πολλάκις προετύπωσεν. ἐστι γὰρ ὁ προσδοκωμένων δήλωσις διὰ μιμήσεως ἐνδεικτικῶς τὸ μέλλον προϋποφαίνων, *Neque vero quoniam diuina rebus humilibus & humanis præfigurata sunt, protinus & diuinorum humilis est natura, quam figurarum adumbratio frequenter innuit. Est enim figura, rerum expectandarum delaratio per imitationem ob oculos ponens, ac recte præmonstrans quod futurum est.* Hoc illustratur variis exemplis. Et his subiiciuntur ista Τί οὖν; ἐπειδὴ τυπικῶς εἰς Μωυσῆν ἐβαπτίσθησαν, διὰ τοῦτο μικρὰ ἡ τοῦ βαπτίσματος χάρις; οὕτω μὲν οὐδ' ἂν ἄλλο τι μέγα ἐν τῶν ἡμετέρων, εἴπερ τὸ ἐν ἑκάστῳ σεμνὸν τοῖς τύποις παραβαλλοιμεν, *Quid igitur? Num quia per figuram in Mose baptizati fuerunt, ideo protinus exigua est gratia Baptismatis: Ad istam rationem nec aliud quicquam in nostris Sacramentis fuerit magnum: si quod in singulis magnificum est, cum figuris conferamus.* Et post. Ταυτὸν τοίνυν ποιεῖ ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος ὁ τῇ σκιᾷ συγκρίνων τὴν ἀλήθειαν, καὶ τοῖς τύποις παραβάλλων τὰ παρ' αὐτῶν σημαινόμενα, καὶ διὰ Μωυσέως καὶ τῆς θαλάσσης πᾶσαν ὁμοῦ διασύρειν τὴν εὐαγγελικὴν οἰκονομίαν ἐπιχειρῶν, *Idem ergo facit & in Baptismate. qui veritatem vmbra comparans, cumque figuris conferens ea quæ figuris significantur, etiam per Mosen & mare, vniuersam pariter euangelicam dispensationem eleuare aggreditur.* Quæ verba ex non fideli versione Latina suo more Bellarminus recitat. Post pauca. Τί οὖν συγκρίνεις τὰ βαπτίσματα, ὧν ἡ προσηγορία μόνη κοινή, ἡ δὲ τῶν πραγμάτων διαφορὰ τοσαύτη, ὅση ἂν γένοιτο, ὀνείρου πρὸς τὴν ἀλήθειαν, καὶ σκιᾶς καὶ εἰκόνων πρὸς τὰ κατ' οὐσίαν ὑφεστηκότα. *Quid igitur confers lauacra cum lauacris, quæ solam nominis appellationem habent communem, rerum vero tanta est differentia, quanta est inter somnia & veritatem, inter vmbras imaginesque, & ea quæ vere subsistunt.*

XXI. Ex hoc contextu patet non comparari signa signis: sed signa vetera rebus significatis. Iterum dico; non disputat Basilius vtrum minus aliquid sit Baptismus in Mosen, Baptismo in Trinitatem: sed vtrum quia baptizati dicantur in Mosem, vt tamen Moses non sit Deus: sic quanuis baptizemur in Spiritum Sanctum, tamen Spiritus non sit Deus. Responderi autem, non valere consequentiam, quia Baptismus in Mosen, signum fuerit, res autem significata, Baptismus in Spiritum; nimirum interior ille, qui significatur per aquam non tantum maris, sed etiam hanc in Euangelio vsitatam. Patet ab exemplis ibidem enumeratis, Isaaci immolati, & Christi: Ionæ, in mari, & Christi in inferis. Patet iterum ex eo, quod lauacris sola nomina dicat esse communia. Nam profecto aqua Baptismi, æque ac rubri maris lauacrum est non ὁμωνύμως, sed vere ac συνωνύμως. Quod contra est in re significata. Quia Spiritus efficacia in remissione peccatorum, tantum ὁμωνύμως lauacrum dicitur. Et si Baptismum intelligas remissionem: tum Baptismus Mosis, ὁμωνύμως dicitur Baptismus, id est, remissio peccatorum. Optime ergo dictum Basilio, qui conferant vmbras rebus, grauissime allucinari, & confundere Euangelicam œconomiam.

XXII. Imo amplius, recte hæc addita, quæ Bellarminus omissa voluit. Ποία γὰρ ἄφεσις ἁμαρτημάτων, ποία ζωῆς ἀνανέωσις ἐν θαλάσσῃ, ποῖον χάρισμα πνευματικὸν διὰ Μωυσέως; ποία νέκρωσις ἁμαρτίας ἐκεῖ: *Nam quæ peccatorum remissio, quæ vitæ renouatio in mari? quod donum spirituale datum est per Mosen? Quæ illic peccati mortificatio?* Et pluscula alia: quæ similiter de Baptismo vera sunt, si aquæ signum compares cum efficacia Spiritus. Alioquin absurde & contra Paulum Basilius esset loquutus: cum ille efficaciam eandem attendat Baptismi in Mosen, quæ est baptismi Christiani; vt suo loco ostensum.

XXIII. Ab iis locis non absunt longo interuallo, qui veteres typos nostris comparant Sacramentis. Ambrosius 1 de Sacramentis cap. 6. *In mari rubro figuram istius Baptismatis extitisse ait Apostolus.* De iis qui initiantur cap. 3. *Aduertis quod in illo Hebræorum transitu iam tunc sacri Baptismatis figura præcesserit.* Damascenus Orthodoxæ fidei libri 4. cap. 26. σημεῖον ἦν ἡ περιτομὴ ἀφορίζον τὸν Ἰσραὴλ ἐκ τῶν ἐθνῶν, οἷς συνανεστρέφετο. τύπος δὲ ἦν τοῦ βαπτίσματος. καθάπερ γὰρ ἡ περιτομὴ οὐ χρειῶδες μέλος ἀποτέμνει τοῦ σώματος, ἀλλὰ περιττωμα ἄχρηστον. οὕτω διὰ τοῦ βαπτίσματος τὴν ἁμαρτίαν περιτεμνόμεθα, *Signum erat Circuncisio discriminans Israel à gentibus, quibus cum diuersabatur. Et figura erat Baptismatis. Nam quemadmodum Circuncisio non vtile membrum amputabat corporis, sed superfluitatem inutilem, sic per sanctum Baptisma à peccato circuncidimur.* Quibus locis plurima possunt alia similia comparari.

XXIV. Sed omnia sic intelligenda, vt Circuncisio significarit Baptismi non exteriorem ceremoniam; sed interiorem efficaciam; quæ ex analogia signi & rei, etiam ipsa signi nomen mutuatur. Doceo facile. Nam diserte Athanasius sermone de Sabbatis & Circuncisione; non vt citant cum Bellarminus, tum Coccius, in *omnia mihi tradita sunt:* ἡ γὰρ περιτομὴ οὐδὲν ἄλλο ἐδήλου, ἢ τὴν τῆς γενέσεως ἀπέκδυσιν. τὸ γὰρ τῇ ἑβδόμῃ ἀποθανόντα ἀπεκδιδυσκόμεθα καὶ ἀνακαινούμεθα τῇ κυριακῇ, ὅτε ὁ παλαιὸς ἀπεκδυθεὶς ἀνεγεννήθη τῇ ἀναστάσει, *Nam Circuncisio nihil denotabat, nisi depositionem exuuiasque detractæ natiuitatis. Eum enim qui septimo die mortuus est exsuimus, & renouamur dominica die, cum antiquus ille exsutus regenerationem resurrectionis acceperit.* Τῆς γὰρ διὰ τοῦ βαπτίσματος ἀπεκδύσεως τύπος ἦν ἡ περιτομή, *Nam Circuncisio figura erat exuuiarum, quæ per Baptismum deponuntur.* Ambrosius in 15. ad Roman. *Circuncisio carnis data est Abrahæ in figuram Circuncisionis cordis, quam postea Propheta futuram significauit.* Augustinus 6. contra Iulianum capit. 3 *Nec ob aliud credendum est antiquis patribus hoc diuinitus fuisse præceptum, vt octauo die circunciderent paruulos, ad significandam regenerationem, quæ fit in Christo.* In Regulis decerptis ex Augustino, reg. 28. *Circuncisio carnis lege præcepta est. quia non posset melius, per Christum significari regenerationis autorem tolli originale peccatum.*

XXV. Nihil facilius. Circuncisio significauit Baptismum: Ergo non contulit Sacramentaliter gratiam. Consequentia hæc negatur. Nam significare Baptismum, id ipsum est, significare gratiam quæ danda erat per Baptismum: non dico, datum iri per Baptismum, eam, quæ danda erat per Baptismum. Atqui in Sacramentis significare gratiam, est eandem Sacramentaliter conferre. Quare Circuncisio conferebat Sacramentaliter eandem gratiam, quam Baptismus erat collaturus.

XXVI. Paulo difficilior ordo est, in quo comparantur Synagoga, Ecclesia, Cœlum, ab Areopagita, & Emisseno. Sed illum mutum Bellarminus induxit; cuius longe præstabat excipere ipsissima verba. Docet, inquit, Ecclesiam esse mediam inter synagogam & cœlestem patriam. Intelligo. Sed qua causa? Quod synagoga carnalia Sacramenta, & vmbras, ac figuras habuerit Cœlestis Hierusalem, nudam veritatem sine vllis signis corporalibus: Ecclesia vtrunque, signa videlicet corporalia & simul spiritualia dona. Imo tu, Bellarmine, nimium quantum recedis à Dionysio, eiusque & verbis & mente.

XXVII. Recito; ἡ μὲν ἁγιωτάτη τῶν ὑπερουρανίων οὐσιῶν ἱεραρχία, τελετὴν μὲν ἔχει τὴν κατὰ δύναμιν οἰκείαν θεοῦ καὶ τῶν θείων ἀϋλοτάτην νόησιν, καὶ τὴν τῆς θεοειδοῦς ὁλοκλήρου καὶ ὡς ἐφικτὸν θεομιμητοῦ ἕξιν, *Illa quidem sanctissima supercœlestium essentiarum Hierarchia, consecrationem habet pro suo captu propriam, Dei diuinarumque rerum contemplationem à materia remotam; habitumque diuinæ similitudinis perfectum, & quantum fieri potest ad Dei imitationem.* Hæc ille, & alia quædam, de primo summoque ordine, qui in cœlis. Nunc de altero, qui in lege; Μετ' ἐκείνην δὲ τὴν οὐρανίαν καὶ ὑπερκόσμιον ἱεραρχίαν, εἰς τὰ καθ' ἡμᾶς ἀγαθουργικῶς ἡ θεαρχία τὰς ἱερωτάτας αὐτῆς δωρεὰς προφέρουσα, νηπίοις μὲν οὖσι κατὰ τὸ λόγιον ἐδωρήσατο τὴν κατὰ νόμον ἱεραρχίαν, ἀμυδραῖς τῶν ἀληθῶν εἰκόσι, καὶ πορρωτάτοις τῶν ἀρχετύπων ἀπεικονίσμασι, καὶ δυσθεωρήτοις αἰνίγμασι καὶ τύποις ἐκ ἰσδιὰ κεκρυμμένον ἔχουσι τὴν ἐγκεκαλυμμένην αὐτοῖς θεωρίαν, ἀνάλογον φῶς, ὡς ἀσθενέσιν ὄψεσιν ἀβλαβῶς ἐπιλάμψασα. *Post illam cœlestem, supramundanamque Hierarchiam Deus ad nos pro sua bonitate sanctissima sua dona proferens: infantibus, quidem tradidit pro captu Hierarchiam legalem, obscuris verorum imaginibus, longeque ab exemplaribus remotis simulacris atque ænigmatis, quorum non esset facilis consideratio, typisque reconditam habentibus, neque facile discernendam contemplationem, proportionatum lumen oculis infirmis, ne noceret, impertiens.* Denique de Ecclesia; τὴν τελεωτέραν δὲ μύησιν ἡ θεολογία τὴν καθ' ἡμᾶς ἱεραρχίαν φησίν, ἀποπλήρωσιν αὐτὴν ἐκείνης ἀποκαλοῦσα, καὶ ἱερὰν λῆξιν. ἐστὶ δὲ καὶ οὐρανία, καὶ νομική, κοινωνικῶς τῇ μεσότητι τῶν ἄκρων ἀντιλαμβανομένη, τῇ μὲν κοινωνοῦσα ταῖς νοεραῖς θεωρίαις· τῇ δέ, ὅτι καὶ συμβόλοις αἰσθητοῖς ποικίλλεται, καὶ δι' αὐτῶν ἱερῶς ἐπὶ τὸ θεῖον ἀνάγεται, *Perfectiorem autem initiationem Theologia vocat nostram Hierarchiam, appellans eam illius complementum sanctumque finem. Est autem cum cœlestis, tum legalis, ipsa medietate extremis communicans, hinc intellectualibus contemplationibus, illinc quia symbolis sensilibus varietur, per quæ sancte ad Deum deducatur.*

XXVIII. Hæc ille. Et reliqua possunt quidem condonari facile. Sed illud vbi est; Ecclesiam habere signa simul, & spiritualia dona, minime autem veterem populum? οὐδ' ὄναρ. Sed ille potius sic comparat; vt qui in cœlis, obtinuerint ἀϋλωτάτην νόησιν, contemplationem remotam ab omni materia. At qui in terris minime, sed additis symbolis, quorum ope adiuuentur. In terris porro esse Synagogam, & Ecclesiam; sed illam vsam obscurioribus, remotioribusque symbolis, atque difficillimis: hanc vero, quibus? Sensilibus iis quidem, nam ita nominat diserte; sed præterea nihil explicat. Nempe ex oppositione alterius membri sperans fore perspicuum. Ea flagitat vt symbola Christiana dicamus esse non obscura, non longe remota, non difficilia intellectu, & si quæ sunt alia. Verum ista omnia nihil ad rhombum Bellarminianum, cuius erat probare, nullam fuisse efficaciam veterum symbolorum.

XXIX. Emissenus ille, Autor ignotus; ipsi etiam Bellarmino in Scriptoribus Ecclesiasticis: adeo vt non tantum quis fuerit, sed nec quando vixerit, cuiquam constet. Sixtus Senensis censet has Homilias, *esse rhapsodias, à Latino scriptore, & ex Latinis patribus consarcinatas: stylum resipere aut Bedam, aut Rhabanum, aut alium vtrique non dissimilem.* Idem in de falsa librorum inscriptione; appellat *anonymi cuiusdam rhapsodi lacinias in annuas Euangeliorum lectiones.* Vt nullo modo excusari queat Bellarminus, qui annumerauerit Patribus, & quidem Græcis. Quo iure, eum qui in Dominica tertia aduentus scripsit, *Vnde non immerito quidam ait, si vis me flere, dolendum prius ipsi tibi?* Qui in Vigilia Natalis Domini; *Nolebat eam traducere in domum suam*, pro eo quod est ὑποδειγματίζειν? Et feria tertia in capite Ieiunij, *Facies suas exterminant, quia vltra suæ pulchritudinis terminos atque naturam, incultas & informes, horrescere sinunt.* Feria sexta post quartam Dominicam: *Assolet infirmis somnus signum esse salutis.* Mitto alia plurima, quæ viro Græco, nunquam poterant excidere. Antiquitatem coniice. In die resurrectionis, *Tandem Christe venis, magnis nos soluere pœnis.* Dominica tertia post Pentecostem, *Accendit lucernam & euertit domum*; pro euerrit: interpretatur autem; *hunc mundum Dominus euertit.* Cette non fuit id σφάλμα aut melioris ætatis, aut non imperitæ.

XXX. Hic quicunque est, Eusebius, cum haberet præ manibus illud Petri, *Faciamus tria tabernacula*, nihil iuuenit, quo sibi satisfaceret, præter allegoriam, *Primum*, inquit, *tabernaculum est Synagoga, secundum Ecclesia, tertium Cœlum.* Frigide. Nam quid est faciamus Synagogam? An erat illa redintegranda per Apostolos? An vero legis cultum abrogare, dicatur Synagogam facere? Tum autem, quid? *Bonum est nos hic esse; faciamus hic tria tabernacula?* An quia perinde est, sis ne in Synagoga, an in Ecclesia, an in Cœlis? Quid etiam faciamus hic tabernaculum cœlum? Tum autem illud quid est, *Tibi vnum; & Mosi vnum, & Eliæ vnum?* Non enim satisfacit, quod addit in Synagoga fuisse Mosen, in Ecclesia Eliam; in Cœlo Christum. Etenim Elias ille qui dicitur venturus restituendis omnibus, haud alius est, quam Christus: tum autem cœlum non Christo factum est, sed omnibus Sanctis, atque ipsi Mosi, Eliæque. Verum has scilicet curiosiorum, quam solidiorum ingeniorum elegantiores quam solidiores delicias non oportet ad viuum resecare. Ita esto sane, sed iis vicissim pasci permittamus leuiculos Sophistas; quibus sic vncta coria sunt admirationi.

XXXI. Horum tabernaculorum, *Primum*, inquit, *in vmbra fuit & figura, secundum in figura est & veritate, tertium in veritate sola. In primo ostenditur vita, in secundo datur, in tertio possidetur. Non enim Sacramenta Ecclesiæ, sicut Sacramenta Synagogæ medicinam docent, & ostendunt, sed ipsa sunt medicina, & remissio peccatorum*: Mitto ἀπεστειξίαν. *Faciamus tria tabernacula:* Et, *Primum in vmbra fuit.* Nam quomodo faciendum, si iam fuit? Quomodo secundum, non ostendens sed exhibens remedium: quomodo, inquam, hoc factum Eliæ, qui nullo remedio indigebat, cum esset in beatis, si Catholicis credimus, certe in Limbis, si Papistis, vbi Sacramenta nulla sunt in vsu? Sic perpetuum somnium.

XXXII. Sed hoc præcipuum. Quis sensus comparationis? Tertium in veritate. Esto sane, inquam, sed quomodo? Nempe, opinor, quod in eo plena sit fruitio promissæ beatitudinis. Non reprehendo. Sed quomodo secundum in veritate? Nam ita dicitur, in figura, & veritate. Cuius, inquam, rei veritate. Eiusdemne, cum tertio: eiusdemne, cuius etiam in figura? Ita prorsus videtur, nam si aliarum rerum veritas in Ecclesia, quam in Cœlo, non poterit se comparatio tueri ab absurdo. Quid ergo audio? Plenam fruitionem promissæ felicitatis esse i am nunc in Ecclesia? Viditne Anticyra maius delirium?

XXXIII. Rursus; quomodo primum in figura? An quomodo tertium in veritate? scilicet vt quomodo differt à secundo tertium. quod in hoc nulla sit veritatis figura, sic ab eodem secundo primum, quod in hoc nulla figurarum veritas, & nullum remedium, nulla remissio peccatorum? Sed hoc nobis refutatum. Itaque non potest hoc saltem sensu comparatio consistere. Verius est; in primo fuisse figuras cum rei veritate, vt in secundo, sed illas obscuriores in primo, vt Areopagitæ dictum. Ipsam etiam veritatem in primo aliter, quam in secundo; nempe habita ratione ipsius CHRISTI promissi tantum in primo, in secundo exhibiti; & tamen etiam in illo occisi ab initio mundi, propter veram solidamque beneficiorum ab eo manantium applicationem.

XXXIV. Ad eum sensum Epiphanius dixit in Epicureis: οἱ τύποι ἐν τῷ νόμῳ ἦσαν, ἡ δὲ ἀλήθεια ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, *Figuræ erant in lege, veritas autem in Euangelio.* Ambrosius de Abraham cap. 4. *Signum mansit donec veniret veritas. Aduenit Dominus Iesus; qui ait, ego sum via, veritas, & vita.* Sed omnino Augustinus, & diserte in Psalm. 73. *Sacramenta non eadem; quia alia sunt Sacramenta dantia salutem, alia promittentia Saluatorem. Sacramenta Noui Testamenti dant salutem, Sacramenta veteris Testamenti promiserunt Saluatorem. Cum ergo iam teneas promissa, quid quæris promittentia Saluatorem? Iam habes. Hoc dico, teneas promissa, non quod iam acceperimus vitam æternam, sed quia iam venerit Christus, qui per prophetas prænunciabatur.* Audin quo sensu data salus? Non propter efficientiam ipsorum Sacramentorum, sed propter aduentum Christi in carnem, qui nullo modo est à Sacramentis: siue nouis siue veteribus. Itaque hi loci alio pertinent, quam referantur à Bellarmino, nec alio tamen quam velimus nos.

XXXV. Non negamus tamen excidisse nonnulla quibusdam olim duriora, quam vt probari queant, *Non ergo Circuncisio aliquid habet dignitatis, sed signum est tantum, quod signum ideo accipiebant filij Abrahæ, vt scirentur eius filij esse, qui credens Deo hoc signum acceperat, vt amulti essent paternæ fidei, & crederent in Iesum, qui promissus est Abrahæ.* Nam hic primo quid est Circuncisionem nullius fuisse dignitatis, sed duntaxat signum. Nam si signum intelligat Sacrum, id est Sacramentum, implicatur contradictio: Nullum enim Sacramentum est sine dignitate, & quia institutum à Deo, & quia pars religionis. Sin autem signum nudum, id est, non Sacramentum, Papistæ ipsi contra iam consenserunt: itaque non possunt hæc huius Ambrosij verba non improbare. Præterea contradicitur Apostolo, qui 3. ad Romanos vtilitatem esse docet magnam Circuncisionis, præstantiamque Iudæi. Rursus Circuncisionis dignitas cur tota repetitur à filiis Abrahæ; & non ab ipso Abrahamo? Nisi forte aliam Circuncisionem iste, illi aliam acceperint, quod qui diceret, nondum inuentus est quisquam. Atqui in Abrahamo certum fuisse signum; signaculumque iustitiæ per fidem.

XXXVI. Chrysostomus Homilia 40. in Genesin, durissime: οὐδὲν ἔστι ἐν τῇ περιτομῇ ὄφελος, ἢ τοῦτο μόνον, τὸ διὰ τοῦ σημείου τούτου γνωρίμους αὐτοὺς εἶναι, καὶ τῶν λοιπῶν ἐθνῶν κεχωρίσθαι, *Nulla alia ex Circuncisione fuit vtilitas, quam hæc sola, quod ex hoc signo dignosci possent, & ab aliis gentibus sequestrarentur.* Vbi miretur merito vir pius, quid causæ fuerit vt quod nusquam est Scripturarum, id tamen, & quidem, vnum solumque affirmatur, & quod Paulus asseruit, diserte excludatur. Nisi forte in hunc modum excusemus, vt sit loquutus, de Circuncisione, non secundum eius institutionem, sed iuxta abusum, qui fuerit in postremis Iudæis, in quos paulo post inuehitur. Illi enim suscipientes Circuncisionis signaculum, εἰχον ἰκανὴν ἀσφάλειαν, *Satis sibi cauebant, ne vltra cum gentibus se commiscerent, quantum ad communionis rationem pertinet, quantum autem ad impietatem sæpe illos ingrati facti superarunt.* Si placet hoc, excusetur sane, sin est aliter, dissimulemus boni Patris σφάλμα.

FINIS LIBRI TERTII.

LIBER